elde var insan

insancografyasındagezintiler



senaidemirci

Birinci 20.000

Elde Var İnsan

Senai Demirci

Bu kitap Emine Eroğlu'nun yayın yönetmenliğinde,
Seval Akbıyık'ın editörlüğünde yayına hazırlandı.
Kapak tasarımı Ravza Kızıltuğ tarafından yapıldı.
Kitabın Uluslararası Seri Numarası - (ISBN) : 975-263-397-8
Baskı ve cilt: Milsan Basın
Muammer Aksoy Cad. Milsan Çıkmazı No:3 8 İstanbul
Tel:(0212) 697 10 00
İrtibat :Alayköşkii Cad. No.: 11 Cağaloğlu / İstanbul
Yazışma : P.K. 50 Sirkeci / İstanbul
Telefon: (0212) 513 8415
Faks: (0212) 512 4000
e-Posta: timas@timas.com.tr
TİMAŞ YAYINLARI/1482
YARIM ELMA KİTAPLAR/7

TİMAŞ YAYINLARI- İSTANBUL 2006

Senai Demirci:

1964'te Samsun'un Terme ilçesinde doğdu. Samsun'da başladığı tıp öğrenimini istanbul'da gürdürdü ve 1990 yılında Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Sağlık Ocağı, Yaşama Gücü ve Yürüyüşler adlı TV programlarının yapımcılığı ve sunuculuğunun yanı sıra çeşitli radyo programları yaptı. Ev Akademisi seminerleri verdi. Çeşitli sağlık kuruluşlarında kalite ve kurumsal iletişim müdürlüğü görevlerinde bulundu. Halen İstanbul Sağlık A.Ş.'de çalışmakta, TRT'1'de yayınlanan Yoku adlı programın sunuculuğunu yapmaktadır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan denemeleri dışında telif ve tercüme birçok eseri bulunmaktadır. Yayınlanmış Eserleri:

- Aşka Dair Öyküler
- Aşka Adanmış Öyküler
- Sevgilinin Evine Doğru -Hac Günlüğü-
- Sağlık Sırları
- Can Kırığı
- Şöyle Garip Bencileyin
- Dar Kapıdan Geçmek
- Bilimin Öteki Yüzü:' Her Güne Bir Dua
- Mutluluk Öyküleri (M. Çiftkaya ile)
- Kalbimizi Yeniden Yazmak
- 99 Esma 99 Dua
- Cevşen-Binbir Esma Şiiri
- Ve Aşk Evliliğin Ellerinden Tuttu
- Hoşgeldin Bebeğim (Esra Günay ve Sema Yılmaz ile)

içindekiler

Önsöz

"Ona şiir öğretmedik. Onun şiire ihtiyacı da yoktur." Böyle diyor Kitab. Kitab böyle diyerek, hem kendini, hem Kitab'a elçilik edeni, hem de varlığı kastediyor.

Evvelâ, Kur'ân şiirden müstağnidir; çünkü Kur'ân hiçbir şair hayalinin sahih eyleyemeyeceği müjdeler indirir kalbimize. İkinci olarak, Peygamber de şiirden müstağnidir; çünkü O'nun yaşayışı hiçbir sözün eteğine dokunamayacağı eşsiz bir ahenk ve renk sunar gönüllerimize. Kur'ân'ın ve Peygamber'in söz açtığı varlık âlemi ise, şiirin kuşatamayacağı iç içe derinlikler saklar, hiçbir şairin dile getiremeyeceği sonsuz ahenkleri besler.

"Onun şiire ihtiyacı yoktur" cümlesini sakın ola ki, bu cümlede sözü edilen "o"ların, yani Kur'ân'ın, Peygamberin ve varlık kitabının "şiirden nasibi yoktur" şeklinde anlamaya kalkmayın. Şiirden müstağni olmak, şiirce zengin olmayı, şiire tok olmayı gerektirir. Şiire doymuş olmak, şiirin abartmasına, yüceltmesine ve inceltmesine ihtiyaç duymayacak
kadar şiirsel olmak demektir. Varlık öylesine tamamlanmış bir şiirdir ki; abartılmasına, yüceltilmesine, kafiyeye dökülmesine ihtiyaç yoktur.

, size, şiirselleştirilmeye ihtiyaç duymayan o şiiri, yani varlığın eşsiz ahengini ve doyumsuz rengini hissettirmeye niyetli bir çalışmadır. O şiir ki, gözün gördüğünden ötededir; aklın anladığından âlâdır. Ancak o şiir, gözün görmesiyle yeniden yazılır, yeniden yankılanır, akim anlamasıyla yeni ahenklere bürünür, yeni renklere ayrılır.

İnsanın varlığa muhatap oluşu, varlığın şiirinden öte, ancak varlığın içinde bir şiirdir. Şüphesiz ki, kâinatın Yaradan'ı, biz insanları kâinatın karşısına koyarak, bu yeni şiiri de takdir etmiştir. Varlığın insandaki yankısı varlığın şiirine dahildir.

Şimdi her birimiz her an yeniden yeniye yazılan bu şiiri anlamaya çalışarak, o şiirin içindeki yerimizi bulmaya çabalıyoruz. , sizi, gözünüzün gördüklerinden ötesine tanık olmaya çağırırken, can kâsesinin içinde saklı sırları da kalbin dudağına değdirmeye çabalıyor, varlığınızı bir kar tanesi yumuşaklığında yeniden hatırlatmaya niyetleniyor.

Yüzün Yüzleri

Tıpkı dibinde inciler saklayan dipsiz
bir deniz gibidir yüzümüz-
Ruhumuzun derinliklerinden kopup
gelen her sır, yüreğimizin köşelerinden
sızıp gelen her duygu hemen yüzümüzün detaylarına taşınır.

Yüzde Yüz Keşif

Birkaç yıl önce, bir gece tefekkürünün dünyama yansıyan ışıltılarını ifadelendirmeye çalışırken, hepimizin içinden gelip geçtiği ama çabucak unuttuğu en tehlikeli serüvenden söz etmem gerekti. Her birimiz bu dünyaya, kimliğimizin var-yok arasında gidip geldiği, varlığımızın ölüm-kalım arasında sar-kaçlandığı sessiz bir yolculuktan sonra gelmiştik. Öyleyse o günlere gidip 'şimdi sahip olduklarımız'ı yeniden düşünmek ilginç olabilirdi. Derin bir yokluğun içinden varlığa doğru yolculuk gerçekten ilginç bir anlatıma da yol veriyordu. Örneğin, "Gözlerim yoktu, gözlerimin olmadığını görecek gözlerim de yoktu" gibi bir ifade, verilene henüz verilmeyenle tanıklık ederek, verilenin bizim malımız olmadığını açıkça ifade etmeye yetiyordu: "Gözlerim yokken, gözümüzün olmadığını da görecek olan ben değildim; öyleyse gözlerimin olmadığını bir Sen gördün." Her birimizi varıık-yokluk arasındaki keskin çizgiye taşıyan bu ifadeler, diğer verilenler için de dillendirilebilirdi. Ellerim için: "Elim yoktu, Senin 'kudret eli'ne tutundu ellerim. Ben, ellerim ve elde edeceklerim,

öylece ele avuca geldi." Kulaklarım için: "Sağırdım, bana bir Sen kulak verdin. Her şeyi her an işiten Sen, ben kulak sahibi değilken, işitmek istediklerimi işittin." Dilim için: "Dilim dönmüyordu, Sen bana söz verdin." Dudaklarım için: "Daha dudağım dudağıma değmedi. 'Ağzı var dili yok' bile değilim. Bana rahmetinle bir Sen tebessüm ettin. İki dudak verdin, bir dil. Cümle dudakları gül eyledin. Gülücükler verdin, güller gönderdin." Ayaklarım için: "Ayaklarım yoktu, beni varlığa Sen yürüttün. Yokluktan varlığa yürüttün Sen bedenimi. Hiç yoktan ayağa kaldırdın beni."

Bir gece yarısı heyecanıyla kaleme aldığım (daha doğrusu, tuşa getirdiğim) "Bir Ceninin Hatıra Defteri" başlıklı makalede yüzüm için söyleyeceklerimi en sona bırakmıştım: "Gelmeye yüzüm yoktu, Sen bana yüz verdin. Beni tanımıyordu annem babam bile. Varlığımdan bile haberli değillerdi. Ben de bilmiyorum var olduğumu. Var olma arzumun bile farkında değilim. însan olduğumu da bilmem. 'Anılmaya değer bir şey' değilim. Kimse saymıyor beni. Adım yok, adam yerine koyulmuyorum.

"Yüzüm yok. Çatık bir kaşım, gamzeli bakışlarım yok. Saçlarım, kirpiklerim yok. Kaşlarım kirli bile değil; yok. Yüzüme çamur bulaşmamış; çünkü yok! Şekilsiz, biçimsiz, kaba, belirsiz ve korkunç görünüyorum. Böyle görseydi beni annem, belki yüz vermezdi bana. Yüzüme bakamazdı.

Yüzüme bir Sen baktın. Bana Sen yüz verdin. Yokluğun kirli, çirkin maskesini yüzümden indirdin. Rahman suretini indirdin yüzüme. Annemin gözlerine değesi 'bebek yüzlü' tenler giydirdin ete kemiğe. Kirpiklerimin ucuna gamzeli bakışlar düşürdün. Ve yanaklarıma gülücükler saldın. Saçlarımı

verdin, 'zülf-ü yâr' olası çizgiler çizerek; kaşlarımı eğri kıldın, yay gibi; bakışlarıma nur verdin, ay gibi. Karşısına vurulası âşıklar koydun. Güneşi göz ucuma Sen getirdin.
Bilmezdiler oysa varlığımı. Tanımazdılar beni. Sen yüz vermesen, yüzümü kalplerine aşina eylemesen, yüz süremezdim annemin yüzüne. Hayatı yitirdiğimde de, bana yeniden hayat verecek Sensin. Bir gün toprağa yüz sürdüğümde de..."
Daha sonraki 'yüzde yüz keşif okumalarım ışığında, bu yazımda yüzün en sona kalmasının anlamlı olduğunu fark edecektim. Çünkü, sessizce geçip geldiğimiz bu ölüm-kalım serüveninden, varlık-yokluk seferinden 'bu tarafa taşıdıklarımız arasında, yüzümüz en açık varoluş kimliğimiz, en vazgeçilmez varlık sembolümüzdü... İhtimal ki, var sayılmak da, adam yerine konulmak da, hatırı bilinmek de yüzümüzde gerçekleşiyor, yüzümüzle mümkün oluyordu.
Çok geçmeden, sadece Türkçe'ye değil, farklı ifadelerle de olsa her dile yerleşmiş olan, 'yüz' ve 'var olmak' arasındaki derin ve yakın anlam akrabalığını da fark edecektim. Örneğin, bir şeyin yüz göstermesi, belirmek, ortaya çıkmak, meydana gelmek, var olmak anlamına gelirken; yüzsüzlük ya da yüzü olmamak, yüze gelememek, utancın insanı yokluktan yana küçülttüğü, alçalttığı durumlara denk düşüyordu. En azından her sabah, kendi kişisel varlığımızı aynaya düşen yüzümüzle doğrulama ihtiyacı hissediyorduk: Her sabah âyinede gördüğümüz kendi yüzümüzdür. İnsan kalbinin zamanları aşan, sonsuzluğu kucaklayan sevdası da gelip yüze dayanıyordu: Her daim yüz yüze geldiğimiz/gelmek istediğimiz sevdiğimizdir. Dost meclisine yüz süreriz; dosta karşı hatalıysak varmaya yüzümüz yoktur. Gün olur, yüze geliriz; gün olur, yüz buluruz.

Yüz çevirdiğimiz de olur, yüzüstü kaldığımız da. İşin içinden yüzümüzün akıyla da çıkabiliriz, yüzkarasıyla da kalabiliriz.
Sadece fiziksel olarak değil, zihinsel olarak da 'yüz'den yüz çeviremiyor olmalıyız ki, algılamak istediğimiz her şeye mutlaka bir 'yüz' bulmak zorunda hissediyoruz kendimizi. Meselâ, ayağımızı bastığımız 'yer' her zaman vardır da; biz ona 'yeryüzü' deyince daha bir tanıdık gelir. 'Gök,' her daim başımızın üzerindedir, ancak 'gökyüzü' deyince daha bir tanıdık olur yıldızlar. 'Yer,' ne de olsa, biraz soğuk, biraz ilgisiz durur; ancak 'yeryüzü' hemen ayağımızın akma uzanıverir, kucaklar, sarar, sarmalar. 'Gök,' yukarıda ve uzaktadır belki; ancak 'gökyüzü' mütebessimdir, tanıdık çehrelidir, kardeşimizdir.
Şu kısacık dünya hayatımızda, şu daracık yeryüzünde, insan yüzü en sık muhatap olduğumuz, en çok yüz yüze geldiğimiz yüzeydir. Ancak, bu yüzeyde diğer tüm yüzeyler için geçerli olan bir kuralın tersiyle yüzleşiriz. Sık sık baktığımız herhangi bir yüzey bir süre sonra bıkkınlık getirirken; insan yüzüne baktıkça, bıkkınlık değil, mutluluk duyarız. Şükür ki, en çok sevdiğimiz yüzler, en sık baktığımız yüzlerdir. En çok da, aşinası olduğumuz yüzleri özleriz. Ara sıra 'yeni yüzler'e yolculuk etsek de, 'yeni yüz'de, 'yeni olan' başka şeylerin aksine, derin ve tarif edilmez bir yakınlık ve alışıklık hissi yaşarız. Örneğin, daha yeni yüz giyinmiş kendi çocuğumuz bir bebek yüzü ile dünyaya yüz sürdüğünde, sanki binlerce yıldır onunlaymışız gibi hiç itirazsız ve kolayca kabulleniriz bu yüzü. Bir kere yüz yüze geldikten sonra da onun yüzünü görmeden edemez, o yüzden yüz çeviremeyiz.
Ünlü düşünür Çiçero'nun kısacık ifadesiyle "Her şey yüzde" olmalı. Yüz insanlar arasındaki tüm iletişimlerin ve
etkileşimlerin en kolay okunan ve en zor anlaşılan mesajıdır. Yüz en sık gördüğümüz, fakat belki de en az fark ettiğimiz aynadır. Yüz, en alışık olduğumuz, fakat en az tanıdığımız mekândır. Yüz en çok sefer ettiğimiz, fakat en az keşfettiğimiz coğrafyadır. Yüz, genel hatlarıyla en sabit ve değişmez bildiğimiz, fakat detayları ve ifadeleri en çok değişkenlik gösteren iklimdir. Yüzümüz varlığımızın aynasıdır, varlığımızı her daim yüzümüzde gezdiririz. Bazen bir maskedir yüz, bazen açık bir mektup.
Hemen her zaman 'ben' derken yüzümüzü kastederiz. Hiç şüphesiz bu yüzden, kimliğimizi, hep yüzümüzü doğrudan gösteren vesikalık fotoğraflar ispatlar. Bedenimizin başka herhangi bir bölgesinde, yüzümüzde toplandığı kadar toplanmaz kimliğimiz. Çoğu zaman var olmak istemediğimiz yerlerde

ve zamanlarda başımızı öne eğer, gözlerimizi yere çevirir, yüz ifademizi olabildiğince silikleştirip fiziksel olarak olmasa da, duygusal olarak 'bir kenara çekiliriz.' Çocuklar küserken yüzlerini saklar, gözlerini yere çevirir, başka yöne dönerler: Yüz ifadesini azaltmaya yönelik her hareket "Ben yokum!" mesajını taşır. Derin mahcubiyetlerde olduğu gibi.
Bir yabancının üzerine kazara kahve döktük diyelim. Utandık, mahcup olduk. "Yerin dibine geçsem" diyerek itiraf ettiğimiz gibi, utanma duygusu varlığımızı silmeye ve küçültmeye ayarlanmış gibidir. Gerçekten de varlığımızı temsil eden yüzümüz utanma duygumuzun ayarına göre biçim alır: Önce, burnumuzun bir yanını hafifçe kaşır gibi yaparak elimizi yüzümüze götürürüz, yüzümüzü kısmen saklarız. Bakışlarımızı yere çeviririz. Yüzümüzün detaylarını en belirgin biçimde yansıtan gözlerimizi kısmen de olsa görüntüye kapatırız. Aynı anda omuzlarımız daralır; yüzümüz gibi bedenimizi

de küçültmeye çalışırız. Doğuştan getirdiğimiz bu tavır, insanın varoluşunun yüzle gerçekleştiğinin bir başka ifadesidir.
Depresyon hastaları, kendilerine atfettikleri 'değersizlik,' 'işe yaramazlık' gibi duyguları yüzlerine ifadesizlik olarak yansıtırlar. Yok olma, intihar edip varlıktan çekilme arzusu, hastaların yüzünden okunur. Yüz ifadeleri yokluktan yana durur, iletişimi kapatan gölgeden örülü bir maske takmış gibidirler.
Aynı şekilde, zihinsel ya da fiziksel nedenlerle yüz ifadelerini kaybeden hastalar, kimliklerini ifade etmede, varlıklarını kabul ettirmede hayli zorlanırlar... Birçok insan, Parkin-son hastalarıyla birlikte olmayı sıkıcı bulur, çünkü Parkinson hastaları yüzlerinde fiziksel olarak oluşan donuk ifade yüzünden, asıl duygulan farklı da olsa, kendilerini ifade edemezler, ruhlarını ortaya koyamazlar, duyguları donuk yüzlerinin arkasına hapsolmuş gibidir. Doğuştan yüz ifadesi yeteneklerini yitiren Möbius sendromlu hastalar, kendilerini ifade edememek ve anlaşılamamak yüzünden kendi varlıklarını sanki geçersizmiş gibi algılarlar.
Yüz bedenden ruha açılan bir pencere gibidir. Bu yüzden, yüzün ifadesizliği, algıladığımız insan bedeni ile göremediğimiz ancak her zaman algılamak istediğimiz insan ruhu arasında bir perde gibi durur. Duygularımızı her an yüzümüze taşı-rırız, yüzümüzde ruhumuzu taşırız. Bu yüzden olsa gerek, maskeli bir yüzle konuşmak hayli zor, sıkıcı ve yorucudur. Her an karşımızdaki yüzden bir tepki bekleriz. Tepkiyi

göremediğimiz yerde sözümüzün de, görüntümüzün de, varlığımızın da, yakınlığımızın da âdeta bir karanlıkta yittiğini düşünürüz.
Yüz, adı konulmamış bir elçi gibi işler aramızda. Bir insanın simasından ruhunun simyasına doğru geçeriz. Bir insanın

veçhesinde tüm duyguların tılsımını çözeriz. Oscar Wilde, Dorian Gray'in Portresi'ni yazarken ruhun yüzle olan yakınlığından hareket eder. Romanın başkahramanı Dorian Gray, hep kötülük yaptığı halde, sırf yüzünün temiz görünümü ve masum ifadesi yüzünden asla suçlanmaz, asla şüpheye konu olmaz. Ettiği onca kötülüğe rağmen, kendisi sürekli genç ve masum kalır, onun yerine portresi yaşlanır ve çirkinleşir.
Tıpkı dibinde inciler saklayan dipsiz bir deniz gibi yüzümüz. Yüzümüzün yüzünden yansıyanlar hemen her zaman de-rûnumuzdan haber verir. Ruhumuzun derinliklerinden kopup gelen her sır, yüreğimizin köşelerinden sızıp gelen her duygu hemen yüzümüzün detaylarına taşınır. Bunun tersi de doğrudur. Yüzümüzün detaylarında biçimlenen her ifade önce kendi yüreğimizi okşar, önce kendi ruh dünyamızın diplerine kayıp gider. Bu yüzden olsa gerek, insan gönlü, suret ile sîretin uzaklığına, uyuşmazlığına razı olmaz. Mevlâna, "Ya olduğun gibi görün, ya göründüğün gibi ol!" davetiyle en başta suret ile sîreti birlemeye çağırıyor olmalı. Olduğu gibi görünmeyenlere ya da göründüğü gibi olmayanlara 'ikiyüzlü' denmesi de, ihtimal ki, riyakârlığın saf bir âyine olan yüzün tekliğine gölge düşürmesini kayıt altına alıyor. Yoksa, aynı Mevlâna, "Sıma ruhun sırdaşıdır" der miydi?
Dudaklarımızla söylediklerimiz, yüzümüzle söylediklerimizin yanında öylesine yetersiz kalıyor ki. Bu yüzden dudaklarımızın değdiği yerde, dilimizin uzandığı yerde yüzümüzün en çarpıcı ifadesi inşa olunur: tebessüm.
Tebessüm yüzün bütün detaylarının gelip durulduğu bir ifade gölüdür; yüzün bütün detaylarını aydınlatan tarifsiz bir güneş gibidir. Dudakların ucundan başlayıp göz kenarlarına

kadar yüzün yüzeyini biçimlendiren tebessüm, gözlerin derin bakışından içeriye doğru derinleşir, bakışı derinleştirir.
Tebessüm sırasında insanın yüzü âdeta şeffaflaşır, ruhun soyut güzelliğine, kalbin içten muhabbetine doğru kocaman bir pencere açılır. İçten bir tebessüm, hiçbir zorlamanın ve haricî kuvvetin teshir edemeyeceği kadar

ele avuca sığmaz bir eylem, ancak dilin ifadelerinin erişemeyeceği kadar aşikâr bir ifade, ruhta derin ve kalıcı izler bırakacak kadar güçlü bir imajdır.
Said Nursî, Otuzikinci Söz'ün Üçüncü Mevkıf'ında, esmâ-i hüsnanın algılanmasına eksen oluşturmak üzere verdiği 'güzel bir çiçek' ve 'güzel bir hasnâ'nın suret ve heykeli misalini anlatırken, insanın 'güzel isimler'e olan âyinedarlığını insan yüzünde zirveleştirir ve yüzün nihaî yansımasını da tebessüme taşır. Güzel bir çiçek ile güzel bir kadının suretini esmâ-i hüsnanın tecellileri üzerinde inşa ettiği bu eşsiz anlatımda, çiçeğin cisim-leşmiş bir lütuf oluşu kadar, heykele kazandırılan 'tebessüm va-ziyeti'nin o 'güzel kadın'ı et ve kemikten bir lûtfa dönüştürdüğünü de okuruz. Said Nursî'nin anlatımını tersinden okursak, sade ve içten bir tebessümün cisme ve bedene keremi konuk ettiğine; mütebessim bir çehrenin ardında, kendini sevdirme duygusunu saklayan kerem gibi soyut bir hüsnü somutlaştırdı-ğına, elle dokunulur, gözle görülür eylediğine tanık oluruz. Aslında, her tebessümümüzde paha biçilmez bir cevherin kutusunu açıyor, gören gözleri onun parıltısına davet ediyoruz.
Yüzümüz ne kadar kendi kimliğimizi temsil ederek, âdeta ismimizi başkalarına okutuyorsa, bir o kadar, hatta bin o kadar, bizi Var Edenin varlığımızda görünür kıldığı güzel isimleri okutur, yansıtır. İnsan yüzünün yaratılmasıyla, kâinatın en mütebessim yüzeyi gün yüzüne çıkar, tebessümün

biçimlenmesiyle insan yüzünde kâinatın en güzel ve en özel çiçeği açar. İnsan yüzü, 'Rahman'in sûreti'ne doğru yanaşır. Saf bir âyineye dönüşür, insan ruhunda gizli tüm duyguları gün yüzüne çıkarır, yeryüzünde dağılmış bütün gülleri bir Ehadiyet buketinde toplayıp yansıtır.
Her birimizin yüzünde, diğer yüzlere çevireceğimiz böylesine büyüleyici, böylesine teshir edici, böylesine eşsiz bir âyine vardır işte. Her aşina yüzde Rahmân'm suretiyle birlikte, Rahîmiyetin selâmı düşer gözümüze. Rahmeti resmetmeye kalksaydık, herhalde bir insan yüzü çıkıverirdi karşımıza.
Rahmet, tıpkı insan yüzü gibi, herkese ve her şeye bolca verilmiş; ama her birimiz için özel, her bir şey için apayrı. Rahmet, insan yüzü gibi, yokluktan hiç sebepsiz çıkageliyor; ama hep tanıdık, hep sıcacık. Rahmet, insan yüzü gibi, tarifsiz ve sınırsız; ama hep bildik ve aşina. Rahmet, insan yüzü gibi, vazgeçilmez, yüz çevrilmez ve reddedilmez; ama her daim karşılıksız, sebepsiz ve gerekçesiz veriliyor. Rahmet, insan yüzü gibi, görünüşte aynı ve

değişmez; ama her bir insanda farklıca yaşanıyor, ayrıca biçimleniyor. Rahmet, tıpkı insan yüzü gibi, gözle görülür, elle tutulur bir şey; ama her an gözden kaçabiliyor, ele avuca sığmıyor.

Bugün aynaya baktığımızda rahmetin tebessümünü okuyabiliriz yüzümüzde. Tıpkı adımız gibi net, yüzümüz gibi apaçık. Aynaya düşen ışığın yüzümüzde yeniden aydınlandığını görelim bugün. Yüzümüzün sırrıdır ışığı da karanlığa düşmekten kurtaran. Tıpkı güneşin de güneşi gibi. Rahmet gibi. Yüzümüz. Yakın, yalın, tanıdık, bildik, sıcacık, aydınlık, apaçık. Aynada yüzümüzden daha öte aydınlık var mıdır? Yüzümüzde Rahmân'ın suretinden haber var mıdır?

Yüzün içyüzü

• Yüzümüzün gerisinde 44 kas çalışıyor. Her bir kasın her bir hareketi, ayrı bir yüz ifadesinin bileşenini oluşturuyor. Yüzdeki her kas hareketi belirli bir "anlam" taşıyor, bilinen bir mesaj gönderiyor.

• Araştırmacılar altı temel yüz ifadesi tanımlıyorlar: kızgın, korkulu, hüzünlü, tiksintili, şaşkın ve mutlu. Bu temel yüz ifadeleri dünyanın her yerinde aynı. Her kültürde rahatlıkla okunabiliyor.

• İnsan yüzünün alabileceği muhtemel farklı şekiller, kâinattaki atomaltı parçacıkların sayısından çok daha fazla.

• İnsan yüzünde 5.000 farklı ifade biçimlenebiliyor.

• Yüzümüzle şimşekten hızlı mesajlar gönderiyor ve başka yüzlerden şimşekten hızlı mesajlar alıyoruz. Örneğin bir kaş kaldırma hareketi sadece saniyenin altıda biri kadar bir süre tuttuğu halde; bu hareketten, saatlerce anlatılamayacak bir mesajı doğrudan alabiliyor ve saatlerce onun etkisinde kalabiliyoruz.

• Yüz ifadeleri evrensel anlamlar aktarıyor, kültürden kültüre değişmiyor. Bebekler doğduktan çok kısa bir süre sonra somurtuk bir yüzle, mütebessim bir yüzü ayırabiliyorlar.

• İnsan yüzü, diğer canlı yüzleri içinde en düz olanıdır; yani yüzün bütün detayları bir düzlem üzerinde, meselâ bir aynada hemen görülebiliyor.

• Diğer canlı yüzleri arasında insan yüzündeki kadar kas bulunmuyor.

• Sadece insan yüzü çıplak bırakılmış; doğrudan okunabilsin diye.

Ruhumuzu Yüzümüze mi Taşı(n)yoruz?

Cerrah sessizce ağlıyordu, gözlerinden taşan birkaç damla yaş yanağına doğru süzüldü. Bu arada, gözyaşının nedenini açıklamaya çalıştı, uzun uzun

anatomiden ve fizyolojiden söz etti. 'Melek' bu açıklamadan tatmin olmamışa benziyordu.
"Belki de," diye başladı cerrahın gözlerinin içine bakarak, "ruhun bedenine sığmıyordur da, dışarı sızıyordur."
City of Angels (Melekler Şehri) filminden
Yüzlerce Gül
• Yüz ifadeleri arasında en etkilisi ve en kolay okunanı tebessümdür. Yaklaşık 50 metre uzaktaki bir insan yüzünden tebessümünü okuyabiliriz.
• Gerçek ve sahte tebessüm arasında açık farklar vardır. Sahte bir tebessüm, yüzün bir yanını diğer yanından daha az etkilediği için her zaman asimetrik durur. Gerçek bir tebessüm tam. anlamıyla simetriktir; yüzün her iki yanına da eşit dağılır. Gerçek tebessüm dudaktan göz kenarlarına kadar ya-yılırken, sahte tebessüm sadece dudaklarda kalır. Yani, içten tebessüm etmeyen kişinin "gözlerinin içi gülmez."
• Olumlu yüz ifadesi duygular üzerinde ve vücut fizyolo-j isinde olumlu etkilenmelere neden olur. Örneğin gerçek bir tebessüm sadece tebessüm edilende değil, tebessüm edenin beyin kimyasında da pozitif değişiklikler başlatır. Sahte yüz ifadeleri gerçek yüz ifadelerinin tersine bu etkiyi bırakmaz.
• Tebessüm etmek, somurtmaktan daha kolaydır ve daha az enerji gerektirir. Bir tebessüm için 17 yüz kasının gerilmesi gerekirken, somurtmuş bir yüzde 43 kas gergin durmak zorundadır.
Gözler: Yüzün Psikolojik Ekseni
Yüzün tüm ifadeleri gözlerin bakışından aydınlanır. Bakışlar yüz ifadesini gölgeleyebilir de, aydınlatabilir de. Bu yüzden gözler yüzün psikolojik ekseni gibidir. Gözler hem başkasını görür, hem bakanın kendisini gösterir. "Ruhun penceresidir." Birçok âşığı perişan eden "gamze", göz, kaş ve kirpiklerin yörüngesinde biçimlenen, dudak ve yanaktan kopup gelen özel bir bakıştır.
t?-?
Kadın ve Erkek: Yüzün Cinsiyeti
Kadm ve erkek yüzlerinin farkını açıkça ifade edemeyiz ama aradaki farkı her zaman anlarız.
Kadın yüzünde cilt altı yağ dokusu daha fazla olduğu için yüz mimikleri erkeğe göre daha perdelidir.
Yüz ifadelerini okumada kadınlar erkeklerden daha hassastır.
El/Âkm

İncecik parmaklarla dünyanın yükünü kavrar, ellerimiz-
Eşyayı bize yakınlaştırmaya ve yakıştırmaya ayarlıdır, parmaklarımız-
İnce belli bir bardağı zarif parmak hareketleriyle kavrarken,
hiç farkında olmadan
hem estetik gerekleri hem de
işlevsel zorunlulukları yerine getiririz-
Elin Halleri
Bir bebek... Dünyadaki ilk çığlığının ardından nefes ne-jfese tutunacak bir yer arıyor. Avuçlarına dokunan her şeyi îhiç tereddütsüz kavrıyor, tutuyor, sarıyor. Dünyaya elleriyle jtutunuyor.
Bir kalem... Avuçlarına sıkı sıkıya tutunduğu elin hareketleriyle kara çizgiler bırakıyor ak kâğıt üstüne... Bir hayallin siyah gölgelerini düşürüyor kâğıda, bir düşüncenin harfle-İre sızan aydınlığı taşıyor ellerin ayasından ve kalemin ince [ucundan.
Bir dokunuş... Ana yüreğine varan sözsüz kelimelerin, di-j le gelmeyen ve dudağa sığmayan derin sözlerin tırmanışı başlıyor parmaklar arasında... Annenin parmaklarının boğumlarında şefkatli bir kalbin kıpırtıları dolanıyor, sevginin ele | avuca sığmaz heyecanı eller arasında dokunuyor.
Bir kavrayış... Avuçta sıkı sıkıya sarılı bol rakamlı kâğıtlar ! ele avuca gelmez koyu hırsları, elden düşmez derin düşkünlükleri ele veriyor.
Sıkılmış bir yumruk... Gizli köşelerde verilen sözler, gözlerin karasına sinmiş isyanlar, sessizce razı olunmuş keskin kararlılıklar sıkı bir yumruğun kıskacına akıp taşıyor, durulup kristalleşiyor, isyanın ağırlığını taşıyor eller.
Çözülmüş bir el... Bir ömrün beklenmedik vedası, eldeki-lerin büsbütün terk edilişi, elinde olmadan elden gidenlerin resmi, yitirilmişliğin ve yitikliğin el değmemiş tablosu. Parmaklar arasından kayıp giden hayat.
Açılmış bir el... İstemenin son hali, bu dünyadan geçip ötelere sığınmanın, elden gelmeyenlerin ve elde olmayanların ilânı. Elden gelen bir dua, elde kalan tek şey istemek.
Ve şimdi... Burada bu satırları yazarken klavyenin tuşlarında gezinen parmaklarım kendilerine odaklanmanın telaşıyla, biraz tereddütle ve biraz heyecanla geziniyorlar. Parmaklarımın klavyeye her vuruşunda bir harfi seçiyor, harfler arka arkaya dizildikçe aklımda gizli kalan bir anlamı ortaya koyuyorum. Parmak uçlarımdan bu satırlara dökülüyorum.
Doğrusu, sadece ben değil ve sadece bu yazıda değil, insanın neredeyse tüm halleri ele düşer, neredeyse tüm insan eylemleri elde biçimlenir. Her insan,

tıpkı ilk doğduğu gündeki gibi bu âleme elle tutunur, âlemle buluşmamız ellerimiz üzerinden gerçekleşir.
Eşya ile ilişkimizi ifadelendiren kelimelerin, elimizin hareketlerinde sembolleşmesi bu yüzdendir. 'Ele geçirmek,' 'el altında tutmak,' 'elde tutmak,' 'elden çıkarmak,' 'el üstünde tutmak,' 'el atmak,' 'el vurmak,' 'ele almak' gibi deyimler, eylemlerimizin elimizin etrafında gidip geldiğini anlatır. Somut el hareketlerini anlatan 'dokunmak,' 'kavramak,' 'avucunun içine almak,' 'parmağında oynatmak,' 'okşamak' ifadelerinin
elden öte soyut anlamlara doğru derinleşmesi, hayallerimizin ve düşüncelerimizin de elimizde avucumuzda biçimlendiğine işaret eder. 'Dokunmak' ve 'okşamak' gibi hem somut hem de I soyut anlamı birlikte kucaklayan ifadeler ruhumuzun sık sık elimize taştığını ve elimizle dışarı taşındığını hatırlatır. Sanki elde avuçta olanın hepsidir elimiz.
İnsan eli, insanın eşya ile ilişkisinin başlangıcı, eşyaya hükmetme ayrıcalığının sembolü, dışımızı içimizden geldiği gibi değiştirme/dönüştürme arzumuzun aracı, içimizi dışarı taşıma telaşımızın uzantısı ve içimizde saklı olanı açığa çıkarma derdimizin elçisidir. İnsana özgü iki temel duygunun, yani sahiplenmenin ve özgür iradenin 'el' etrafında odaklanması bu yüzden olsa gerek. Sahiplenme niyetiyle bakınca, tüm bir varlığı 'elimizde olanlar' ve 'elimizde olmayanlar' diye ayırırız. Yitirdiklerimiz 'elimizden kayar gider,' istemediklerimizi 'elden çıkarırız;' kavuştuklarımızı, bulduklarımızı ve biriktirdiklerimizi ise 'ele geçirir,' 'el altında,' 'elde avuçta' tutarız. İrademizin yetmediği şey 'elimizde değil'dir, gücümüzün erişmediği iş 'elimizden gelmez,' 'elden gelen' ve 'elimizde olan' ise pek azdır; elden ne gelir! 'El bağlamak' bir yüce makama teslim olarak iradenin terk edilmesini, 'el sıkışmak' ise iki ayrı iradenin bir gaye etrafında paralelleşmesini ve birleşmesini ifade ediyor olmalıdır.
Karakterimiz bile elimize düşer bu yüzden: 'eli açık' cömertler, 'eli delik' savurganlar, 'eli sıkı' cimriler, 'eline kimsenin su dökemediği' hünerliler, 'ele avuca sığmaz' yaramazlar, 'eli uzun' hırsızlar, 'temiz elli güvenilir insanlar, 'eli koynunda' yetimler, 'el değmemiş' güzellikler, 'elinden çektiğimiz' zalimler tanırız.
Bir kimseye ya da eşyaya verdiğimiz değeri elimizle belirleriz. 'El üstünde' tuttuklarımız vardır örneğin, ancak 'elden

düşürdüklerimiz' ve 'el kirimiz' olan, 'elimizin tersiyle ittiklerimiz' de olur. Bir ustalığı, bir maneviyat birikimini devrederken 'el veririz;' sanki bir

mürşidin veya bir ustanın yapıp ettiği her şey elindendir de, müridine yahut çırağına 'el ve-rir'ken bütün kimliğini devreder, tüm varlığını verir.
'El avuç açmak,' iradenin bittiği yeri, gücün-kuvvetin tükendiği sınırı ifade ediyor olmalı ki, açık ve hareketsiz bir el, irade ve gücü temsil etmekten çıkıp, elin ötelere uzanan dua halini temsil eder, 'isteme' görevini üzerine alır. Öyle ki, almak da, vermek de el üzerinde gerçekleşir: 'Veren el' olmak da, 'alan el' olmak da elin kaderidir.
El insanın iç dünyasından dış dünyaya uzanan iradesinin ve niyetinin görüntüsüdür. 'Kalem tutan el' ile 'silah tutan el' bir savaş-barış karşıtlığının iki ucunu temsil eder. Gandhi, ünlü sözünde, barışı ve savaşı, nefreti ve sevgiyi elin iki temel hareketinde özetler: 'Sıkılmış bir elle bir başka eli sıkamazsınız.'
İnsan ruhunun dışarıya taşıdığı ellerin ucundaki her bir parmak ucuna, insanın yegâneliğini ortaya koyan parmak izleri işlenmiştir. Sanki, parmak uçlarımız ne kadar bize özgüy-se, parmak uçlarımızla dokunarak, avucumuzla kavrayarak, elimizle tutunarak ördüğümüz tercihlerimiz ve yapıp ettiklerimiz de kimliğimizi o oranda özel olarak ortaya koyar. Bazen bir kalemin ucundan, bazen bir fırçanın dokunuşundan, bazen bir silahın tetiğinden, bazen bir iğne ucundan taşarız dünyaya. El, iç âlemimizi yansıtan bir ayna olduğu gibi, dış âlemde sahip olduklarımızı ve sahip olamadıklarımızı belirleyen, elimizden gelen ile elimizden gelmeyenleri ayıran gerçek sınırdır.
İnsan eli, bilim dünyasının hâlâ daha kavramakta ve anlatmakta zorlandığı bir estetik ve hareketlilik anıtıdır.

Estetiğin çoğu zaman hareketlilik aleyhine geliştiği, hareketliliğin ise estetikten mahrumiyetle gerçekleştiği hatırlanırsa, insan elinde estetik ve hareketliliğin birlikte ve birbirine engel olmadan tamamlandığını görebiliriz. El, ne estetik adına hareketten alıkonmuştur, ne de hareketlilik adına estetikten mahrum edilmiştir.
El, insanın eşya ile olan ilişkisinin temas noktalarını oluşturan, dokunmak, kavramak, tutmak, yakalamak, fırlatmak, avuçlamak, okşamak, sıkmak, itmek, çekmek, yoğurmak gibi sayısız eyleme göre ayarlanmıştır. Öyle ki, el hiçbir eşya ile temas biçiminde acemilik çekmez; herkes için ve her şey için hazırlıklıdır, her yabancıya göre hazırladığı bir tutuşu ve kavrayışı vardır.

İnsan eli, toplam 27 kemiğe giydirilmiş onlarca kas ve onlarca eklem üzerinde biçimlendirilmiştir. Bedene en uzak yerde parmak uçları yer alır, daha sonra parmaklar ve avuç ve nihayet el bileği. Elin tüm bir hayatımızı biçimlendiren ve hayatımıza renkler düşüren öyküsü burada başlar, ama burada bitmez; belki hiçbir yerde bitmez. Elimize geçecekler, elimizin altında bulunacaklar, dokunacaklarımız ve okşamak istediklerimiz giderek artıp çeşitlendiğine göre, elimiz, senaryosu baştan belli olmayan büyük bir serüvende her role hazır, eli her işe yatan, elinden geleni yapan, ele avuca sığmaz bir başrol oyuncusu olmayı sürdürecektir.
Elimiz, iğneden ipliğe, düğmeden direksiyona, kapı kolundan klavyeye, piyanodan haltere, oltadan kaşığa kadar, bir ömür içinde temas edebileceğimiz tüm basit ya da karmaşık aletlerin, cihazların gizli ve vazgeçilmez parçası gibidir. Arkasında el olmayan bir kalem, tetiğine parmak dokunmayan bir silah, el değmeyen bir bıçak, avucunıuzda yoğrulmayan bir

hamur, parmak uçlarımızın değmediği bir saz, parmaklarımızda olmayan bir yüzük ne kadar yalnız, ne kadar zavallı ve ne kadar anlamsızdır. Elimiz eşyayı dönüştürüp değiştirdiği kadar, eşyanın varlığına anlam veren, eşyaya kıymet kazandıran, soğuk ve sessiz olan cisimlere sıcaklık ve sevecenlik katan 'büyüleyici' bir insan dokunuşunu taşır, sonsuz seven bir kalbin sıcağını bulaştırır, ruhumuzun sessiz konuşmasını diğer insan tenlerine aktarır.
Elin hareketleri, dış dünyanın biçimini değiştirmeye ve eşyayı bize yakınlaştırmaya ve yakıştırmaya ayarlıdır. Bu hareketlerin hiçbirinde işlevsellik ve estetik arasında bir çekişme yoktur. Örneğin ince belli bir bardağın zarif parmak hareketleriyle kavranması hem estetik gerekleri hem de işlevsel zorunlulukları yerine getirir. Bir piyanonun tuşlarında gezinen parmaklar ya da bir sazın teline vuran el, müziğin kendisi kadar ahenkli ve seyredilmeye değerdir.
Elimiz sadece fiziksel hareket becerilerinin sonsuzluğu ve pürüzsüzlüğü ile değil, ruhumuzla olan yakınlığı nedeniyle de fizik-ötesi becerileri de yerine getirir. Sözgelimi, 'okşamak' sadece el hareketi olduğu halde, ardında bir kalbin sonsuz şefkatinin derinliğini saklar ve açığa çıkarır. İnsan 'dokunuş'u tende gerçekleşse de, ten yufkalığında kalmaz, tenden öte anlamlar ve yakınlıklar taşır.

Elimiz, ele avuca sığmayan bir lütfün uzantısıdır kısacası. Elimizin asla erişemeyeceği ancak elimize usulca indirilmiş bir ihsanın gölgesidir. Kaba" bir "evrim hesabı"nm "çarpık" sonucu değil.

Omuz: Beynimizin Taşıyamadığı 'Ağır Yük'

Elimiz dış dünyaya doğru uzandığı kadar, içimize, gövdemize doğru da uzanır. Elin tüm hareketleri el bileğinden geriye doğru derinleşir. El hareketleri tüm bir kolu, omuzu, hat-Jta omuz kemiklerinin bağlı olduğu kürek ve köprücük ke-|miklerini ve bunların temas halinde olduğu göğüs kafesi kemiklerinin tümünü ilgilendirir. Parmak uçlarımızdan başlayan el hareketlerimiz bu ince uzun hat boyunca düzenlenir, Ikoordine edilir.

En azından omzumuzun elimizle ilişkisini görerek, bu hat-itın nasıl çalıştığına dair bir bakış kazanabiliriz.

Omzumuz elimizin kaldırma işinde, çok basit kalacak bir benzetmeyle "vinç" görevi üstlenir. Ancak omuzlarımız

36

bildiğimiz hiçbir vinçte olmayan özellikler barındırır. Birincisi, vinç sabit bir zemin üzerinde çakılı durduğu halde, omuzlarımız sürekli hareket eden ve her yönde eğilebilen bir beden üzerindedir. İkincisi, vinç, yükü üç boyutta doğrusal olarak hareket ettirebildiği halde, bizler omuzlarımız üzerinden her türlü hareketi sıklıkla ve ani olarak değiştirebilir; üç boyuttaki hareketleri hızla ve pürüzsüz biçimde kombine edebiliriz. Üçüncüsü, vinç, taşıdığı yüke sadece yön verir ve onu taşır, uçtaki kepçenin hareketlerine fazla katkı sağlamaz. Ancak omzumuz elimizin tutma, sıkma, kavrama, sarılma, fırlatma, yakalama, ince iş görme gibi hareketlerine aktif olarak katılır.

Tüm bunları daha yakından kavramak için, bir inşaat işçisinin bir torba çimentoyu bir kat yukarı taşıyışını izleyelim. İşçinin her adımında bedenin konumu değiştiği gibi, denge merkezi de bir ayaktan diğerine geçer. Adeta her adımda "vinç"in ana direği yer değiştirir ve dengesi yeniden kurulur. İşçi sağa ya da sola eğildiğinde, çimento torbasını bir omzundan diğerine aktardığında veyahut torbanın omuz üzerindeki ya da kolu üzerindeki pozisyonu değiştiğinde de aynı şey olur. İşçinin ayağı yürürken hafifçe kaymış olsa, omzunun üzerindeki yükün dengesi yeniden sağlanmalı, bedenin dik pozisyonda kalması için hızla ayarlamalar yapılmalıdır. İşçi tüm bu hareket değişiklikleri sırasında, kas-iskelet sisteminden gelen ağrı sinyallerini de değerlendiriyor olmalıdır; çünkü kaslarının, eklemlerinin,

eklem kirişlerinin, kemiklerinin yük ya da gerilim taşıma kapasitesini aşarsa, ciddi biçimde yaralanabilir.
Bu sürekli denge konumu öylesine karmaşıktır ki, omuzda bir yük taşımanın dengesizliklerini algılama ve kontrol

etme işi, insanın kendi düşüncesine bırakılmamıştır. Yük taşıma sırasında eklemlerin aldığı yeni açılarla, yükün eklemlere dağılımıyla, pasif ve hareketli kuvvet miktarlarıyla ilgili o kadar çok veri, o kadar hızlı gelir ve o kadar hızla hesaplanıp ayarlanır ki, insan beyni bir "inşaat işçisi"ne terk edilen bu sözde basit işi yapmakta aciz kalır. Yük taşıma ve kavrama hareketleri esnasında, omuzdan-parmak uçlarına kadar uzanan alanda meydana gelen tüm denge ayarlamalarıyla kas ve eklem hareketleri sinir sisteminin otomatik bölümü üzerinde, yani "elimizde olmadan" yerine getirilir.
Ele 'Omuz vermek
Omuz eklemlerimiz elin hareketliliği ile bedenin dengesi arasında dinamik bir tampon görevi görür. Bu tampon görevi, hem elin ince ve ağır becerilerinin tamamlanması için, hem de gövde pozisyonunun kararlı tutulması için gereklidir. İnsan bedeni neredeyse sınırsız bir pozisyon ve konum özgürlüğü sayesinde ağırlık merkezini sıklıkla ve aniden değiştirebilir. Bu durumda, omuzlarımızın hem bu hareket özgürlüğüne izin verecek denli "değişken" bir yapıda olması hem de el ve parmakların ince-uzun işlerine izin verecek denli "kararlı" kalması ve ana gövdeyle bağlantı yaptığı temas noktalarında "sabit" durması gerekir. İşte bu zor ve çelişkili görev, ilk bakışta fark etmediğimiz olağanüstü karmaşık bir dengenin detaylarıyla sağlanır.
Kolların kemik ve kas bağlantıları, bacakların tersine, gövdeye daha uzaktan temas eder. Kollar, uzaktan, gövdenin iki yanma "asılmış gibi" durur. Omuz ekleminin kalbini, hemen sırtımızda görebileceğimiz kürek kemikleri oluşturur.
Kürek kemiği, bir yandan kolumuzun ana kemiği humerusun yuvarlak başını ağırlar, bir yandan da her bir yanma sarılan iç içe geçmiş çok sayıda kas ve eklem kirişi ile kola hem hareketlilik hem de kararlılık sağlayacak ana dayanağı oluşturur. Arkada zarif bir eğimle göğüs kafesi kemiklerini saran kürek kemikleri, her iki köprücük kemiğiyle, ön tarafta "iman tahtası" denilen göğüs kemiği üzerinde buluşur. Akciğerlerimizi saklayan göğüs

kafesinin genişleme-daralma hareketlerine engel olmaması için, kürek kemiği ile göğüs kafesi arasında bir kemik-kemik bağlantısı yoktur, tam tersine çok sayıda kas ve kiriş ile göğüs kafesi ve kürek kemiği birbirine yeterince yakın ama yeterince de uzak tutulur. Bu mesafeli ancak yakın duruş, elimizin ipi iğne deliğinden geçirmek, çekici yeterince kuvvetle ve isabetle çivinin başına vurmak gibi zarif ve karmaşık işlevleri için gerekli olduğu gibi, basket topunu fırlatmak, raketi tutmak, bir cismi fırlatmak gibi dinamik bir beden-omuz-kol-el-parmak ahengi gerektiren işler için de gereklidir. Kürek kemiğimiz ve kürek kemiğini göğüs kafesine, kol kemiğini kürek kemiğine bağlayan kas sistemi, bu zarif ve eşsiz dengenin sessiz tanıklarıdır.

Eğer kürek kemiğimiz olmasaydı, kolumuz gövdemize bağlanmış, üç ayrı kemikten oluşan, muhtemelen çok hafif şeyleri, pek de zarif olmayan biçimde kaldıran son derece basit ve kolayca kırılabilen bir kaldıraç gibi kalırdı. Bu işin ne kadar karmaşık olduğunu anlamak için, uzunca bir sopayı avucunuzun içinde dik tutmaya çalıştığınızı hayal edin. Bunu bir süre için başarmak hiç de zor değildir. Ancak bu sopanın ucuna bir sopa daha eklemenizi istersem, işiniz hayli zorlaşır; ancak çok usta bir el akrobatıysanız bunu başarabilirsiniz.

Farz edelim ki, bunu da başardınız; şimdi ikinci sopanın ucuna bir üçüncüsünü ekleyelim! Nasıl? Üç sopayı birden dengede tutmayı becerebilir misiniz? Hatta hile yapmanıza da izin verelim, birinci sopanın alt ucunu avucunuzun içinde serbest bırakmak yerine, elinizle sıkmış olun. Hâlâ başarabileceğiniz hususunda ümitli misiniz? Yapmanız gerekenler arasında en zoru, üçüncü sopanın alt ucunu ikinci sopanın üst ucunda tutmaktır.

İşte omzumuzdan parmaklarımıza kadar uzanan üç temel eklemde olanları basitçe anlamanın bir yolu: Birinci sopa kolumuzun bağlı olduğu köprücük kemiğini, ikincisi ana kol kemiği humerusu, üçüncüsü ise önkolumuzdaki iki kemiği temsil eder. Gelin, şu üç sopalı soruna geri dönelim. Sopaları dengede tutmak için, sopaların birbiriyle temas ettiği her 'eklem yeri'ne, niyetlenilen hareketi önceden bilecek, hareket anında her bir parçanın ne yönde pozisyon aldığını hesaplayacak ve bu bilgilere dayanarak ilgili parçaya diğer parçaların pozisyonuna göre yeniden pozisyon verecek hızlı bir bilgisayar sistemi kuralım ve işletelim. Üç sopayı dengede tutmak için, işte bu sistemden üç tane kullanmamız gerekir. Üstelik her birinin bilgi akışını diğer ikisiyle bütünleştirmemiz şarttır. Sopaları dengede tutma

sorununu, bu hayli pahalı bilgisayar sistemiyle çözdüğümüze göre, -bu bilgisayar sisteminin kolunuza getireceği ek yükü ve enerji ihtiyacını şimdilik unutun- şimdi de, kolumuzdan parmak uçlarımıza kadar her ayrı harekette süregelen sistemin ahengini kavramaya başlayalım.
Bir harekete niyetlendiğimizde, omuz kaslarına elin ve kolun hareket niyetine göre önceden pozisyon verilir. Ardından
42
elin yönlenmesine göre kol kemiklerine pozisyon ve hareket verilerek elin hem hedefe doğru ulaşması hem de yapacağı işe göre duruş alması sağlanır. El yapacağı işe odaklandıktan sonra; kürek kemiğini göğüs kafesine bağlayan kaslar, kürek kemiğinden kola, dirseğe ve el bileğine uzanan kaslar, parmak eklemlerine ve avuç içine uzanan kaslar asla kavraya-mayacağımız kadar karmaşık bir biçimde ve hızda hareketlenir. Ayrıca işin cinsine göre, kimi zaman sağ ve sol kollarımızın tamamen ayrı, hatta birbirine zıt pozisyona girmesi de gerekir. Omzumuz sanki el hareketlerini önceden bilircesine pozisyona hazırlanır ve iş ele düştükten sonra eli ve parmakları aynı hızda desteklemeye devam eder. Elin ince hareket becerilerini beyinden parmak uçlarına kadar transfer eder. Bizi aşan tüm bu işlemler, kendi hesaplarımıza bırakılsaydı, bir kalecinin penaltı atışı anındaki endişesi şimdikinden binlerce kez ağır olurdu!
El hareketleri öylesine çeşitlidir ki, el mekaniğini çalışan araştırmacılar kesin bir gruplandırmada anlaşabilmiş değildirler. Ancak, elin temel fonksiyonları açısından bir grupla-ma yapmak şimdilik işimize yarayabilir. El hareketleri; kavrama hareketleri ve kaldırma hareketleri olarak ikiye ayrılabilir. Kavrama hareketlerinde ince pozisyon ayarları, kaldırma hareketlerinde ise ağırlığa karşı direnç öne çıkar. Bir ipin iğne deliğinden geçirilmesinde ya da klavyede on parmak yazı yazmada elin ince pozisyon ayarlarından söz edebiliriz. Ağır bir taşın kavranıp yerinden kaldırılması ise daha çok kaldırma fonksiyonu tarafına düşer. Yine de bu hareketler birbirinden
44
kesin olarak ayrılmaz. Örneğin çekiçle çivi çakarken, önce sapı kavrar ve kaldırırız; ancak çiviyi çakmak için keseri hızla indirirken ince ayarlama fonksiyonu da devreye girer. Tüm bu el becerileri esnasında bize düşen sadece niyetimizi ortaya koymaktır. İş göreceğimiz eşyaya uzanır uzanmaz, omuz-kol eklemlerimiz ve kaslarımız karmaşık pozisyonlarını alır, avuç içimiz biçimlenir, parmaklarımız gereken harekete hazırlanır. Eşyaya temas

eder etmez omzumuzdan parmak uçlarına kadar hızlı ve ahenkli bir güç transferi başlar. Görülen o ki, elimize biçim veren sayısız bileşenli hareket sisteminin yönetimi elimizde değildir. Omzumuzdan parmak uçlarımıza kadar süregelen eşsiz bütünlüğü sağlamaya elimiz yetişmez.

Başparmak: Elde Var 'Bir'

Elimizin tüm hareketleri başparmağın yanı başında olup bi-Jter. Kaldırma, kavrama, tutma, sarma, sarılma, tutunma, sık-jma, yoğurma gibi sayısız işlerde el kasları çok değişik pozisyon-jlar alır, ele avuca sığmaz hareketler yapar. Ne kadar karmaşık ive anlaşılmaz görünürse görünsün, el hareketlerinde değişme -! yen basit bir kural vardır: Nadir istisnalar dışında, her hareket S için mutlaka başparmağa 'başvurulur.' Başparmaksız bir el, işlevinin yarıdan fazlasını kaybeder. Bu yüzden, 5-1 =4 hesabı, el için geçerli değildir; beş parmaktan birini (başparmağı) kay-I bettiğinizde geriye dört parmaktan çok daha azı kalır.

Evrimciler, alışkanlık gereği insan eli ile sözüm ona 'daha J az gelişmiş' diğer hayvan 'elleri'ni kıyaslarken, insanda başparmağın varlığını evrim için çizdikleri hayalî gelişme çizgisi içine oturtmakta zorlanırlar. Başparmağın insan elindeki konumu ve fonksiyonu 'zamanın geçişiyle' açıklanamayacak çok keskin bir sıçrama' örneğidir evrimcilere göre. Başparmağımız, elimizdeki zarif, dengeli duruşu ve hareketleriyle, evrimcilerin 'uzun zaman içinde,' 'her nasılsa' 'yavaş yavaş ortaya çıktı' gibi muhakemelerinin boş, anlamsız ve oyalayıcı niteliğine parmak basar.

Başparmağımız, en az omzumuz kadar, hareketlilik ve kararlığın eşsiz uyumlu birlikteliğinin ifadesidir. İnsan elinin tüm marifetlerinde başrolü oynayan diğer dört parmaktan hiçbirini yalnız bırakmaz; el hareketinin güçlü, kararlı, uyumlu ve estetik olması için her bir parmağa hemen omuz verir, her parmağın yanı başında yer alır. Bu yüzden, elde, bir tasarım çelişkisinin şık çözümünü okuyabiliriz. Başparmağın, diğer dört parmakla sadece yan yana değil, aynı zamanda karşı karşıya da temas kurabilmesi için hareket noktası diğerlerinden geride olmalıdır. Ancak diğer parmaklarla uç uca gelmeye yetecek uzunlukta da olmalıdır. Bu denge sayesinde, elimizde biraz daha geriden başlayan ancak diğer parmak uçlarına da erişebilen başparmağımız, diğer dört parmağın aksine, tüm yönlerde ve diğer parmaklardan bağımsız olarak hareket edebilir. Bu karmaşık hareket sistemi, başparmağa bağlı sekiz (bazen dokuz) ayrı kasın koordineli hareketiyle tamamlanır.

Şimdi başparmağın üç ayrı kavrama hareketindeki başrolünü birlikte izleyelim:
İpi iğne deliğinden geçirme (iki parmaklı hareket): Başparmak ve işaret parmağı karşılıklı buluşarak, hem hassas hem de yeterince kuvvetli bir kavramayı gerçekleştirir.
Çay bardağı tutma (üç parmaklı hareket): Sıcak bir cismi olabildiğince az yüzey teması ile yeterince sıkı biçimde kavramak üzere başparmak-işaret parmağı-orta parmağın buluşmasıyla gerçekleşir.
Elma soyma (beş parmaklı hareket): Tuttuğumuz cisme avuç içinde yeniden pozisyon vermek gerekiyorsa, el ayasını "yastık" olarak kullanarak, işaret parmağı ve orta parmak sabit kalmak üzere başparmakla cismi hareketlendirebiliriz.

Hayatın Beş Köşesi: Duyular ve Otesî

Işığı algılamakla kalmayıp, ruhumuzun ışığını da yansıtan
gözlerimiz-
Varedilen envai çeşit kokuyu ruhumuza taşıyan burnumuz.
Bizleri sözle
yani anlamla tanıştıran kulaklarımız-
Cenneti ellerimizin altında hissettiren
dokunma duyumuz-
Sözü dışarı,
lezzeti içeri taşıyan dilimiz-İşte hayatımızın beş köşesi...

Elimizin Altında Bir Cennet: Dokunmak, Dokunmak, Dokunmak

Bir an gözlerinizi kapatın; elbette göremeyeceksiniz. Burnunuzu kapatın; kokulan hissedemeyecek ve hava alamayacaksınız. Kulaklarınızı tıkayın; sesleri işitemeyeceksiniz.
Dilinizi ve damağınızı içeceklere ve yiyeceklere kapattığınızda da, tat alma duyusundan kendinizi kasıtlı olarak mahrum edebilirsiniz. Görmek, koklamak, işitmek ve tatmak gibi dört temel duyumuzu tatile göndermek elimizde.
Peki ya beşinci duyumuz? Dokunma duyumuzu da tatile gönderebilir miyiz? Varlığını en çok elimizde, parmak uçlarımızda hissettiğimiz dokunma duyusuna tatil yaptırmak ise pek elimizde değil. Bu yazının yazarı olarak şu anda ben bir bilgisayar klavyesinin tuşlarına dokunuyorum. Bu kasıtlı bir dokunma; istersem şimdi klavyeye dokunuşuma ara verebilirim. Ancak dokunma duyuma ara vermem mümkün değil; çünkü sadece elimde, avucumda değil dokunma duyum, parmak uçlarımdan çok ötelerde ve

derinlerde yatıyor. Şu dünyaya etten kemikten bir bedenle buyur edilmiş bir canlı olarak, bir şeye dokunmadan edemiyorum. Yerçekimine mahkûm olarak mutlaka bir zemine basmak durumundayım, bir yere tutunmak zorundayım, mutlaka bir şeye temas etmem gerekir.

Uzay boşluğunda asılı kalıyor olsam da en azından hava ile temas halinde olmalıyım.

Dokunma duyum diğer duyularda olduğu gibi, belirlenmiş bir organ ile gerçekleşiyor değil. Bütün bedenimi kaplayan ince bir deri tabakası üzerinden gerçekleşiyor. İnsan cildi, bu anlamda, 'dokunma duyusu'nun kapısı olarak bir organ tanımını hak eder herhalde. Ne var ki, kulağımızın, gözümüzün, burnumuzun, dilimizin aksine, cildimize belli bir biçim çizemeyiz. En azından her sabah aynada yüzümüzü seyrederken baktığımız o tanıdık simada, bizi 'biz' yapan tüm detaylarda ilk gördüğümüz bu organımızdır; elimizde avucumuzda olan her şeye 'bu benimdir' dedirten yakınlık duygusunu yaşatan bu organımızdır, ayaklarımızın altında gezdirdiğimiz yine bu organımızdır. Dokunma organımız, cildimiz, hiçbir şeyimizdir ama her şeyimizdir. En çok gördüğümüz, en az fark ettiğimiz organımızdır. Cildimiz her yerdedir ve hiçbir yerde değildir.

Dokunma organımızı ne kadar az fark ettiğimizi, ne kadar zor tanımladığımızı bir kenara bırakalım ve dokunmanın bize ettiğine bir bakalım. Dokunmak, varlığımızı bize ilk fark ettiren duyumuzdur. Dokunmak, 'kendi'mizi 'öteki'nden, 'başkası'ndan ayırıp tanımlayan, 'öteki'nin ve 'başkası'nın varlığını en kesin biçimde hissettiren duyumuzdur.

Cildimiz nasıl tüm bedenimizi kaplayan tanımsız bir organ ise, dokunmak da varoluşumuzu bize kavratan ilk ve son deneyimimizdir. Bu varlık âleminde bir 'kan pıhtısı' olarak ağırlığımızın hissedildiği ilk zamanlarda, önce rahimlere 'tutunmuş'; sonra dokunmaların en şefkatlisinin ortasına, ana kucağına düşmüştük. Bu varlık âleminden uçup gideceğimiz son ânımızda da, dokunma duyumuzu en yoğun yaşadığımız elimiz çözülür, avucumuz boşta kalır, tenimiz
soğur; insan sıcağını yitiririz, varoluşla temasımızı kaybederiz. Hayatımızın bu iki 'dokunaklı' dokunuşu arasındaki serüvenimizin sahnesi cildimiz olur. Bu arada, hayat boyu işlediğimiz nice fiil, cildimiz üzerinde sembollesin

Dokunma duygusu ciltte başlar, ama ciltte bitmez; cildin inceliğinin aksine tarifsiz bir duygusal derinlik taşır. Öyle ki, sırf insan eli değdi diye kimi eşyanın değer kazandığı olur; bunun tersi ise geçerli değildir: Yani, hiçbir eşya insana temas etmekle insana değer katmaz. Modern zamanların eşya düşkünlüğü bu gerçek ışığında anlamsızlaşır ve alçalır. Bir ipeğe dokunuştaki sır, insanın ipeğe atfettiği kıymetten gelir; oysa ipek, ipek giyene bir şey katmaz. Bir incinin insan tenine dokunuşu, inciyi anlamlı, önemli ve değerli kılar; ancak inci bir gerdanlık insanı önemli kılmaz. Kısacası, kendimize değer atfetme adına, kendimizi önemli sayma adına sürekli eşyaya yönlendirilen dokunma duyusu maddî hırsların boyunduruğuna girecek kadar zavallı olmadığı gibi, soğuk metal yüzeylerin yüzünde yağmalanacak kadar ucuz da değildir, însan dokundu mu ruhuyla dokunur ve ruha dokunur.
İnsan cildi kendinden umulmayan bir derinlik taşıyor açıkçası. Bu sırdandır ki, oğullar, babalarının omuzlarına 'babacan' bir dokunuşuyla hayatın sarp yolları için enerji toplar. Kızlar, analarının sarılışında söylenmemiş en tatlı sevgi sözlerini, dile gelmeyen en güzel tavsiyeleri duyarlar. Arkadaşlar musafaha ederek destek verirler birbirine. Hastasının nabzını tutan kadim hekimler, onun hem bedeninde, hem ruh ikliminde olup bitenleri el yordamıyla hissederler. Fiziksel temas, kimyasal ilaçlara, modern teşhis yöntemlerine göre muğlâk ama daha çabuk hissedilen ve izleri silinmeyen sihirli bir şeydir. Belki bunun için olsa gerek, tıp ne kapar modernleşse de, hasta-hekim ilişkisinin insan insana

olan yanını asla terk etmiyor. Tababetin ilk ve vazgeçilmez pratiği 'palpasyon' ve 'perküsyon,' yani dokunmanın teknikleri her tıp öğrencisine iyiden iyiye belletiliyor.
Öte yandan, dokunmanın ilim dünyasında yeni yeni fark edilen başkaca hikmetleri var ki, bunlar üzerinden, 'hands-on', yani 'el teması' tedavileri geliştiriliyor şimdilerde. Refleksolo-jiden biyoenerjiye kadar uzanan onlarca alternatif tedavide elle dokunmanın şifalı etkisi gündeme geliyor. Örneğin, The Alchemy ofLove and Lust [Aşkın ve Arzunun Simyası] adlı kitabın yazarı Theresa L. Crenslaw, modern insanın 'dokunma açlığı'ndan söz açıyor. Dokunma açlığının bedelini insanlar depresyon, stres, kaygı ve hatta fiziksel rahatsızlıklarla ödüyorlar. Ki, dokunma yoksunluğunda kaybettiklerimiz, dokunmayla kazandıklarımız konusunda az da olsa bir fikir veriyor.

1930'larda yapılan bir araştırma prematür bebeklerin dokunmayla çok şey kazandığını ortaya koydu. Daha sık elde tutulan ve kucağa alınan bebeklerde ölüm oranı üçte iki azalmıştı. Şimdilerde, minik ve zayıf bedenlerin cılız nefeslerini alıp verdikleri Yenidoğan Yoğun Bakım Birimlerinde görevli sağlık personeline, bebeklere düzenli olarak dokunmaları, masaj uygulamaları tembihleniyor. 'Dokunulan' bebekler, dokunuldukları sırada, stres davranışlarını (yumruğunu sıkmak, yüzünü kırıştırmak gibi) daha az gösteriyorlar.
Miami Üniversitesi Dokunma Araştırmaları Enstitüsü direktörü Tıffany Field'in anlattıkları ise, dokunmanın, beşikten mezara kadar hayatımızın her evresinde onarıcı etkilerinin olduğunu açıkça ortaya koyuyor. "Sokaklarda görmeye alıştığımız saldırganlığın çoğunun temelinde, yeterince dokunulmamak var" diyor Field. Öğrenciler ve öğretmenler arasındaki sırtını sıvazlamak, başını okşamak gibi temaslar azaldıkça, okullarda saldırgan davranışların arttığına dikkat çekiyor.

Field'in başkanlık ettiği enstitünün yürüttüğü 60'a yakın çalışmada dokunma ve masajın, astımdan dikkat bozukluğuna, kanserden şekere kadar çok değişik durumlar üzerindeki etkisi araştırılıyor. "Artık genel bir etkiden söz edebiliriz" diyor Field. Masaj sırasında, hastanın kalp atımı yavaşlıyor, kan basıncı düşüyor. Beden stresli durumdan rahat ve gevşek bir moda doğru kayıyor, stres hormonları azalıyor, bağışıklık sistemi güçleniyor.
Dokunmanın olumlu etkileri sadece bedende kalmıyor. Dokunmalar sonrası gelen rahatlama dönemlerinde beyin fonksiyonları da hızlanıyor. Kırk kişi üzerinde yapılan bir çalışmada 10 dakikalık masajdan sonra insanların matematik yeteneklerinin geliştiği görülmüş. "Bütün bunları gördükten sonra," diyor Field, "her gün yemek yemenin ve egzersiz yapmanın yanı sıra belli dozlarda dokunmaya da muhtaç olduğumuza inanmaya başladım."
Bu araştırmalar, İsa aleyhisselâmm ve Peygamber Efendimizin (a.s.m.) hastaları dokunmak suretiyle tedavi ederken, henüz yeni fark ettiğimiz bu gerçeğe işaret ettiklerini akla getiriyor. Ki, yapılan araştırmaların gösterdiği üzere, dokunma, bedenimizde en başta endorfin olmak üzere, çok sayıda hormonun düzeyinde hareketliliğe neden oluyor. Endorfin, vücut içinde salgılanan bir tür doğal 'ağrı kesici'dir. Bilim adamları, hastanın sırtını sıvazlamakla, nabzını tutmakla, elini kavramakla ağrı ve sancıların hafiflemesini, en azından daha çekilir hale gelmesini şimdilik bu somut

verilerle açıklıyorlar. İnsan-insan dokunuşunda ortaya çıkan pozitif duygusal enerji henüz laboratuar verileri olarak kaydedilemiyor olsa da...
Hakîm ve Rahîm olan Rabbimizin dokunma denilen duyumuza yüklediği bu hikmetleri gördükçe, insanın meşhur bir sözü tersine çeviresi geliyor doğrusu: Bir dokun ki, bin ah işitme!
Koku: Ruhtan Ruha Rayına
Dostum birden soruverdi:
"Bir insanın mutlu olduğu nasıl anlaşılır?"
"Bilmem... Belki, gözlerinin parlaklığından, neşesinden, bel' ki yüzüne vuran iç aydınlığından."
Dostum hepsini kabul eden ama yeterli bulmayan bir el işareti yaptı:
"Bunlar doğrudur. Mutluluk saklanamaz- Mutluluk insanın içinden sızar, bir yerlere girer, orayı değiştirir. Bir de kokusu vardır. Bilir misin, mutluluk kokar."
" Mutluluğun kokusu mu?"
Doğrusu duymamıştım. Dostum anlayışla baktı:

"Doğrudur, duymamışsındır. insanlar pek fark etmezler. Oysa, her ruh halinin kendine özgü bir kokusu vardır. Eğer insanlar koku duygularını kaybetmeselerdi, bunları da bilirlerdi. Ama birçok şey gibi bunu da kaybettiler."

"Yani, önceden biliyorlar mıydı!"
"Elbette, biliyorlardı. Bak hayvanların birbirleriyle iletişim', kurmalarında koku nasıl önemli bir rol oynar."
"Evet ama konuşamadıkları için." Dostum biraz sabırsız, sözümü kesti:
"İnsanlar konuştukları için artık kokuya gerek duymuyorlar, de* ğil mi? Şimdi sen bana insanların konuştuklarını mı söylüyorsun?"
Artık karşılık vermiyordum. Dinlemeyi sürdürdüm. Dostum:
"Sen de biliyorsun ki insanlar gerçekte konuşmuyorlar. Komi' şur gibi yapıyorlar. Öğrendikleri sözcükler var. Birbirlerine onları söylüyorlar. Gerçekte çok azı, çok az zaman için konuşuyor. Onlara da dikkat et, duygu sözcükleri yoktur. Birbirlerine söylemele-ri gereken sözleri söylerler. Onun için de çoğunlukla birbirlerini dinlemezler. Gerçekte konuşmayan, gerçekte dinlemeyen insanlar iki önemli iletişim aracını da kaybettikleri için artık anlaşamaz hale gelirler. Koku ve dokunma. İşte gerçek iletişimin iki yolu. İnsanlar ikisini de unuttu."
Onu biraz kışkırtmayı denedim.
"Şimdi insanlar birbirlerini koklasınlar mı diyorsun?"
Umutsuz ve kırgın baktı:
"Keşke ne dediğimi anlasalardı da söyleseydim. Koklamak, öyle incelikli bir duygudur ki, bugünün insanına öğretilmesi gerekir. Zavallı koku alma duyumuz. Öylesine kötü kokularla bozuldu ki, yeniden eğitilmesi gerekiyor. Biliyor musun, insanlar insan kokusunu bile alamıyor. Bir çocuğun kokusu. Yaşlı insanın kokusu. Umudun kokusu. Bezginliğin kokusu. Hayata kırılmanın kokusu.

lutluluğun kokusu. İnsanlar bütün bunları unuttular. Dokun-: da öyle. İnsanlar bunu da unuttu. Bir elin el üstüne konma-Bir omuzun omuza dayanması. Bir sırtın sırta dayanması. \yakların birbirine sarılması. Bedensel dokunma. Unuttuğumuz ne çok şey var."
Günümüz insanını savunmak istedim:
"Ama sözcükler var, yazı var. Belki o yüzden unutmuşuz-lur."

Dostum biraz dalgınlaştı:
"Evet yalanların aracı sözler, yalanların aracı yazılar. Bir tür-|!ü içimizden geleni söylemeyi, yazmayı bilemediğimiz için yalan-marımızın aracı olanlar. Beden yalan söylemez, dokunuşun yalan ^söylemez. Bunlar gerçekleri iletir. Sadece gerçekleri."
(kaynağı bilinmiyor)
Görmek, konuşmak, işitmek bir bedel istemez; uzaktan da görebilirsiniz, mesafeli de olsa konuşabilirsiniz, sözü kâğıda dökebilirsiniz. Ancak dokunmak ve koklamak mutlaka yakınlık ister. Gerçekliğin en katı belirtisi olan somutluk ve yakınlık, dokunmayı ve koklamayı davet eder. Bu yüzden, işitmekten ve görmekten beride kalır dokunmak ve koklamak. "Bir işe burnunu sokmak" deyiminin çağrıştırdığı sınır ihlâli de, koklamanın bu yakınlık bedelinden beslenir. "Burnunun dibinde olmak" ve "burun buruna gelmek" gibi ifadelerin yüz yüzeliğe olan vurgusu, koklama yakınlığından ödünç alınmıştır.
Ne var ki, yakınlık ve somutlukta "burun buruna" duran dokunma ve koklama duyuları, sıra koklamaya konu olan şeye gelince yollarını ayırır. Dokunmanın eşya ile ilişkisi ne

kadar gözle görünür ve elle tutulur ise, kokunun eşya ile ilişkisi o kadar müphem ve ele gelmezdir. Koku, ancak birlikte olduğu şey ile somutlaştırılabiliyor, kaynak olduğu eşyadan dolayı tanımlanabiliyor; menekşe kokusu, yağmurun toprağa değmesinin kokusu, kahve kokusu, taze ekmek kokusu... Kokunun kendisi ortada yok gibidir. Menekşe kokusu, menekşeden farklı ve fazla bir şeydir. Yağmurun toprağa değmesinin kokusu da, yağmurun toprağa değdiği anda vardır ama ne topraktadır ne de yağmurda.
Her duyu insan bedeninde bir etkilenmeye denk gelir. Görmek, ışığın gözün retinasına değmesidir, işitmek sesin kulak zarına çarpmasıdır, dokunmak bir cismin tene değmesidir. Peki ya koklamak? Kokuyu, bir etkilenme olarak tanımladığımızda diğer duyusal etkilenmelerden daha derin, daha kalıcı ve daha az kontrol edilebilir bir etkilenme yaşadığımızı görürüz. Kokunun kendisi ne kadar şeffaf ve belli belirsiz ise, etkisi o kadar somut ve aşikârdır. Tıpkı bir okyanus gibi; kıyısında durunca, sakin ve düz görünür ancak içinde esrarlı bir derinlik ve tanımsız bir enginlik saklar.

Koku, ele gelmeyen, göze görünmeyen ayartıcı bir sihirdir. İki ruh arasında akan şeffaf bir nehir gibidir. Tende tuzdur, ruhta ateştir. Şuurumuzun kıyılarında nöbet tutan bir dalga sesi gibi. Koku. Menekşenin renginden derin. Toprağın kalbinden serin. Yağmurun toprağa değişi kadar yakın. Kıyısına yanaşır yanaşmaz bizi sınırsız ve sessiz bir deneyimin içine alan, sessiz, sakin ve derin bir okyanus.
Bir annenin yıllar sonra kavuştuğu çocuğuna gerçekten annesi olduğunu anlatamamasını, aradan geçen yılların an-ne-çocuk sıcaklığını küllendirmesini dillendiren Okyanus
Kadar Derin filminin kırılma sahnesi bir sedir ağacının kokusuyla başlar. On yıl önce kaybolup ailesinden kopan çocuk, geri döndüğünde annesine ve ailesine bir türlü ısınamaz. Sadece oğlunu değil evladının yakınlığını da yitiren anne, bir gün evdeki eski sedir ağacından yapılma sandığı açınca, kokunun o derin ve ince sihri işlemeye başlar. Çocuğun yıllar önce hafızasına kaydedilen bu kokuyla, annesine ve ailesine duyduğu aşinalık ve yakınlık yeniden inşa edilir, yeniden ihya olur. Sanki ılık bir kucaklayıştır koku, sessiz ve hızlı bir yolculuktur ruha doğru. Yitirdiklerini ihya eden, ölüp gitmişlerin yeniden dirilmesine vesile olan bir bahar gibidir.
Ünlü nehir romancısı Marcel Proust'un da, çok eskilere doğru olan yolculuğuna 'çaya batırılmış bisküvi kokusuyla' başlaması aynı sırdan olsa gerek. Koku, en derin ve en kalıcı hafızaya denk geliyor. Şimdi, bu satırların yazarı olarak, ceviz sandıkta bekletilmiş elmaların kokusuyla çocukluğumun sohbet dolu kış akşamlarına gidiveriyorum. Taze bir menekşe kokusuyla ilk gençliğimin bahçelerine koşuyorum. Kurşunkalem ve kâğıdın kokusuyla okul yıllarımın tatlı hatıralarına uzanıyorum. Koku, âdeta ruhumuza yerleşmiş ilâhî nef-ha; değer değmez bizi yeniden ihya ediyor gibi. Kokuyu soludukça, ruhumuz yeni baştan ihya üfleniyor.
Bitkilerin koku veren kısmına, 'öz' ya da 'ruh' anlamında 'esans' (essence) denmesi, kokunun maddeye bağlı ancak maddeden öte bir cevher olduğunu haber veriyor. Koku anlamındaki 'rayiha' kelimesinin, 'ruh' kelimesiyle akrabalığı da bu sırra dayanıyor olmalı ki, söz ve mânâ üstadı Bediüz-zaman Said Nursi'ye, tam da meleklerden bahsederken,

"Ervâh-ı tayyibe revâyih-ı tayyibeyi sever" gibi şiir kokan bir cümle söyletmiştir: Güzel ruhlar, güzel kokuları sever. Belki tersi de doğru: Güzel

kokular güzel ruhlara siner.
Koku, ruhtan ruha ulaşan bir 'kimyasal iletişim' biçimi ve tenden de ötede gerçekleşen bir 'kimyevî dokunma' işidir. Kokuyu algılarken burnumuzun dibine yerleştirilmiş özel sinir uçlarında bir dizi 'kimyasal reaksiyon' olur. Ancak, kokunun kendisi, bu kimyasal işlemden başka bir şeydir ve hâlâ daha sırrı çözülebilmiş değildir. 'Kötü koku' veren moleküller ile 'güzel koku' veren moleküller arasında, insanı itmek ve iğrendirmek ve insanı kendine çekip teshir etmek gibi büyük bir uzaklığa denk gelecek bir farklılığın olmaması, maddenin koku için sadece bir 'bahane' olduğunu akla getiriyor. İnsan bedenine ruhun üflenmesi gibi, maddeye de rayiha üflenmiş olmalı...
Rayiha ile ruh arasındaki bu tatlı aşinalık hali ve bu derin tanışıklık gerçeği, ikisinin de aynı nefhadan geliyor olması olamaz mı? Şu kadar ki; kokunun bunca derinlere nüfuz edebilmesini, bildiğimiz verilerle açıklayamıyor araştırmacılar. Burun iç yüzeyindeki her koku nöronu sadece 60 gün kadar yaşadığı halde, koku hafızamız nasıl oluyor da bu kadar uzun süreli ve bunca kapsamlı olabiliyor? Bildiğimiz kadarıyla, kokuya algılamakla görevli bir nöron hücresi öldüğünde, arkasında varis bırakmıyor. Bunun yerine, nöron hücrelerinin bulunduğu tabakanın bir altındaki kök hücrelerden yeni hücreler yaratılıyor. Bunun şimdiki açıklaması, koku algısının beynin daha merkezî bir yerinde gerçekleştiği ve belleğe aktarıldığı şeklinde. Yani hücreler ölse de, gidenlerin de
gelenlerin de beyin içinde bağlantı kurdukları yer aynı. Ancak sırlar bununla biteceğe benzemiyor. Koku insan davranışını nasıl etkiliyor? Koku bilgisi beyin içinde nasıl kodlanıyor? Beynin alt merkezlerinden beyin zarına nasıl aktarılıyor? Kokunun beyindeki bağlantıları neden bu kadar merkezî bir konumda?
Bunca merkezî konumuna ve derin etkisine karşılık, sosyal hayatımızda kokunun rolüne az da olsa burun kıvırıyoruz. Batı medeniyetinde koklama duyusu uzun bir süre "ilkel bir duyu" olarak bilinegeldi. Ancak doğuda tütsü dumanları arasında, gül kokuları gölgesinde bir rayiha cenneti öteden beri olageldi. Tıpkı ışık gibi koku da doğudan yükseldi. Doğu ile Batı arasındaki "İpek Yolu," ipeksi dokunmanın tarifsiz zarafetini ve sonsuz yumuşak tadını Batı'ya taşırken, "Baharat Yolu" çeşnilerle birlikte kokulan da, koklamaktan utandırılan Batılı insanın burnuna sokuverdi. Hızlı yaşamanın ve sayısal çokluğun hüküm sürdüğü Batı, dokunmaya ve koklamaya o kadar uzak iken, ince yaşamanın ve niteliğin egemen olduğu

Doğu'da İsa Aleyhisselâm "Mesih" unvanıyla dokunmayı öğütlüyor ve öğretiyor, Muhammed Aleyhisselatüvesse-lâm ise dünyada kendisine sevdirilen üç şeyden birisi olarak güzel kokuyu zikrediyordu. Gül kokulu Peygamber (asm) "Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi" derken, "ruhların elçisi" olan kokuyu biri beşerî vuslatın, diğeri semavî vuslatın sembolü olan, "gözler sürürü" kadın ve "göz nuru" namazın yanma koyuyordu.
Varoluşunu ve dolasıyıyla varedildiği gerçeğini unutan Batı felsefesinin iki ünlü temsilcisi Danvin ve Freud'un, tam da

"şimdi ve burada" yaşadığımızı ve varedildiğimizi bize hatırlatan kokuyu ilkellik olarak bir kenara itmelerine, keskin bir varoluş tadı veren kokunun insan ruhundaki esintisine burun kıvırmalarına şaşmamak gerek. Aslında, koku, hayatımızda sürekli işlev görüyor, ona öylesine alışığız ki, tıpkı balıkların suyu unutmaları gibi kokuyu da unutuyoruz. Dilimizde, doğrudan koku alamama haline denk gelen bir kelime yok meselâ. Sesi duyamama durumunda "sağır", ışığı görememe durumunda "kör" oluyoruz ama kokuyu alamama halinde bir şey değiliz. En fazla biz doktorların yedekte tuttuğu bir tabirle anıyoruz koku körlüğünü ya da sağırlığını: "anosmi." Oysa hayvanların dünyasında koku, ses ve ışık kadar "hayatî" öneme sahip. Bu konuda en çok aşina olduğumuz köpekler ve fareler yiyeceklerini koklayarak "görüyor," çevrelerinin sınırlarını kokuyla çiziyor, kendi çocuklarını ve eşlerini kokularından tanıyorlar. Karınca ve arı gibi sosyal hayvanlar nereye gideceklerini, nasıl davranacaklarını kendi aralarında yaydıkları kokuya göre belirliyor, kokulu kimyasal sinyaller sayesinde kendi cumhuriyetlerini kuruyorlar. Şu halde, "hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşır" sözü haklılık kazanıyor. Biz insanlar ise çevremizi daha çok gözlerimizle ve kulaklarımızla algılıyoruz. Burnumuzu işin içine pek sokmuyoruz. Kokulu uyarılara çoğunlukla önem vermiyoruz. Nedense, koklamaya "köpeksi" bir aşağılık ya da "fare gibi" ezilmişlik duygusu vehmediyoruz. Şükür ki, koku duyusunun bitimsiz derinliğini dilimiz metaforlarla itiraf ediyor. Koklamak, müphem ve sezgisel algılamamanın bir ifadesi olarak tekrarlanıyor sık sık. "Havada tuzak kokusu var", "Memleket burnumda tütüyor", "Para kokusu alıyorum" gibi ifadeler, koku hafızasının uzunluğuna

ve genişliğine eşlik eden şuuraltı derinliğe göndermeler yapar. Bir olayı "olmadan önce sezmek" gibi metafizik algılamalar koku algısının dayanılmaz kesinliği ile ifade edilir.
Diğer taraftan, insan-insan ilişkisinin mahrem yakınlıklarında koku olağanüstü bir "temas" vesilesi olur. Örneğin, anneler bebeklerine has kokuyu bilirler, bebekler de annelerini kokularından tanırlar. Yaşadığımız ortamlardaki kokular, sağlık ve mutluluk halimizi derinden etkiler. Kokunun özellikle cinsel duygular üzerindeki tanımsız fakat karşı konulmaz etkisi, modern zamanların parfüm sanayiini doğurmuştur.
Aşklara ve iştiyaklara konu olan edebî metinlerde çiçeklere yüklenen onca mânânın sadece çiçeğin rengiyle ve güzelliğiyle sınırlı kaldığını düşünmemek gerekir. Bir çiçeğin adının zikredildiği her yerde, kokusunun yaydığı o aşinalık duygusunun ve koku hafızasının bir anda çağırdığı vuslat lezzetinin, sözün arasına ruh gibi nüfuz ettiği hatırlanmalı. Derin özlemleri ifade eden, "burun sızısı" anlamındaki "nostalji" kelimesi, söze sığmayan duyguların kokular gibi soluklanabildiğim haber verir. Koku, sanki duygulara renk veren bir zarf gibi, ruhanî halleri buğulaştıran bir cam gibidir.
Savaş yıllarında bir çiçekler şehri olan İstanbul'un kan ve barut kokan havasına tahammül edemeyen Ahmet Hikmet Müftüoğlu, yazdığı bir hikâyede, nişanlısı cephede olan genç kıza, padişahın ruhuna ancak menekşelerin rayihasıyla ulaşabileceğini düşündürür: "Hanımcığı akşam ona 'Çiçeklerin rayihası, renklerin lisanıdır' demiştir. 'Belki padişahın ruhani-yeti bu menekşelerin yalvaran sözlerine agâh olur.' Ve çarşafına sıkı sıkı sarman Ayşecik, Dolmabahçe Sarayı'na doğru

yola çıkar. Sarayın karşısındaki duvara dayanacak, gözünü pencerelere dikecektir. Padişah elbette pencereden bakıp onu görecek, merak edip huzura çağırtacaktır. O da hemen ayaklarına kapanıp, 'Padişahım, alınız menekşelerimi, veriniz gülümü' diyecektir."
Ne var ki menekşeler, padişaha erişemeden, gözleri kararak bayılan Ayşecik ile çamurların üzerine düşer.
"Kendisine gelince, etrafına bakındı. Elinden düşen menekşelerin çamurların içinde ezildiğini gördü. İpek kâğıdından beyaz kefenleri içinde cansız yatan bu mor çiçeklerin minimini naaşları üstünde bir mezartaşı hüznüyle dimdik dondu kaldı. O dakika, [nişanlısı] Tosun'un rüyasında

fısıldadığı 'Ben şehit olmamışsam, çiçekleri mutlaka vereceksin' sözleri yıldırım gibi beynini yaktı, 'demek ki bitti, o da bitti' dedi ve ağlayan gözlerini matem rengindeki peçesinin bulutu altında sakladı."

Güzelliğe bakın ki, yazar, şehit olup öte dünyada yaşayan sevgili ile bu dünyada kalan sevgili arasında, halktan bir hizmetçi kız ile sarayda ikamet eden Padişah arasında menekşenin kokusunu elçi tayin eder. Yazar, ayrıca, menekşenin kokusunu kaybetmeden çamura düşmesi ile ruhun ebedîleşerek cesedin toprağa düştüğü şehitlik halini tevafuk çizgisi içinde buluşturup birbirine benzeterek bize ahiretin ve kaderin kokusunu da duyurur.

Kokuyu en az Marcel Proust kadar önemsediğini düşündüğüm Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "Sümbül Kokusu" adlı hikâyesi de rayihanın ruhlara bir hayat nefhası gibi geldiğini anlatır. Beşir Ayvazoğlu'nun, serin güllerin ve derin

zamanların kokusunu taşıyan Güller Kitabı'nda naklettiği hikâye özetle şöyle:

"Budapeşte Üniversitesinde öğrenim gören Hüseyin Arif, müttefiklerin büyük bir donanmayla Çanakkale'ye saldırması üzerine üzüntüye ve ümitsizliğe kapılarak intihar etmeyi düşünürken, penceresinde dört gündür duran saksıdaki sümbüllerin kokusu sayesinde bu fikrinden vazgeçer. Hüseyin Arif, sümbülü koklaymca birden irkilir, geri çekilip bir süre düşündükten sonra ağlayarak saksının üzerine kapanır, çiçeği yüzüne gözüne sürer, koklar, koklar, koklar. Dimağına tuhaf bir baygınlık gelirken, gönlü aşkla ve secde istiğrakıyla dolar, kendinden geçer. Tam o sırada kapı vurulur. Hüseyin Arif, dudakları çiçeğin kıvrımları arasında olduğu halde, mecalsiz bir sesle 'Gel' der. Karşısında Mehmed Siyavuş'u görünce, hemen saksıyı kavrayıp ona uzatır:

'Şunu kokla, kokla Mehmed!' dedi.

Mehmed Siyavuş arkadaşının perişanlığından, heyecanından ürkmüştü. Yavaşça içini çekti.

'Hayır, iyi kokla! Derin kokla! Gözlerini kapayarak kokla! Koklarken gözlerinin önüne ne geliyor? Neresi geliyor? Söyle. Allah aşkına bütün ruhunla, bütün nefesinle kokla!'

Çiçeği arkadaşının yüzüne doğru itiyordu.

Mehmed Siyavuş:

'İstanbul kokusu!'

'Değil mi? Değil mi? Fakat neden böyle?'

'Hani Mart içinde, Nisan, Mayıs'ta Köprübaşı'nda, ufak köşelerinde geniş işportalar, kola takılan ince uzun sepetler

içinde lâleler, zerrinler, şebboylar, menekşeler; Bahariye kokuları, diye bağıran kara yağız, bıçkın kıyafetli satıcıların önünde demet demet saçılan bu rayihalar... Beşiktaş'ın, Eyüp'ün fulya tarlalarının kokusu... Ruhanî bir medeniyet, kudsî bir nezaket kokulan...' ¦

Ah! Vatan! Misk gibi kokusu canlarda tüter."

Yazarın rakik bir üslupla dizdiği cümleler, şimdilerde yeni yeni anlamaya başladığımız koku-duygu sarmaş dolaşlığını, reyhan-ruh akrabalığını dakik biçimde ortaya koyuyor: "Derin kokla!" "Bütün nefesinle kokla!" "Ruhunla kokla!" Ümitsizlik içinde hayatın kıyısına kadar sürüklenmiş bir insanın yeniden ümitlenme, yeniden dirilme reçetesi gibidir bu sözler. İnsanı ruhunun vatanına kavuşturmaya adanmış bir rayiha medeniyeti ancak "ruhanî medeniyet, kudsî nezaket" tabirleriyle anlatılabilirdi. Hele de "canlarda tüten koku" ifadesi, ince bir yaşanmışlığın tortusunu kalbimize yudum yudum damıtıyor gibi, derin bir zaman algısının kristalini hayalimize soluk soluğa taşıyor gibidir. Nitekim öykünün sonunda, Hüseyin Arif sümbül kokusuyla "can"lanır, arkadaşı Mehmed Siyavuş ile birlikte "ebedî yaşama"yı göze alarak Çanakkale'de şehit olmaya karar verir.

Rayiha üsluplu yazarımızın "Bahar" adlı hikâyesinde, büyük acılar çekmiş bir çiçek satıcısının derin ıstıraplarını her daim kolunda taşıdığı bahar kokularına nasıl sindirdiğine bir bakalım. Sepet içindeki sümbüller, fulyalar, zerrinler, menekşeler, şebboylar, herkes için "debdebeli ve ihtişamlı tarih sahneleri, tantanalı ve muazzam zafer levhaları gösterir, rakik ve
ulvî şiir neşideleri okurken", çiçek satıcısı Mazlum için tamamen başka anlamlar taşır: "Lâle bir açık yara, gonca bir kan pıhtısı, sümbül çitişmiş bir hasta saçı, menekşe mavi gözlerin damla damla yaşı..."

Ne güzel ki, ruhun sesi olan ıtır da, sonsuzluğu yankılandıran ışık da hep aynı yerde buluşuyor. Çiçekler üzerinde... Işığın yapraklarda emilip renk ve koku olarak kristalleşmesinin ardından, renk ve rayiha çiçeklerin "gül yüzü"nde bütünleşiyor, en sonunda meyvelerin lâtif teninde, leziz etinde eşsiz bir renk-rayiha-lezzet buketi sunuluyor her birimize.

Bir meyvede buluşan koklama, tatma ve görme duyuları, koku duyusunun aslında insan hayatındaki gizli fakat temelli, vazgeçilmez fakat kolayca unutulur rolüne işaret eder gibidir. Zira koku, renge can katar, tada derinlik kazandırır. Koku duyusunu bir şekilde kaybedenler, yıllar içinde damak tatlarını ve sonunda görme zevklerini de yitirirler. En azından burnumuzun koku alma kabiliyetini yitirdiği nezleli günlerimizi hatırlarsak, yemeklerin tadının koku olmaksızın uçuver-diğini de anlayabiliriz.
Bu konuda, insan sinir sisteminin gariplikleri üzerine çalışmalar yapan Oliver Sacks'ın tanıklığına başvuralım:
"Kafasından yaralanmış akıllı ve bilgili bir adamın koku alma kanalları ciddi biçimde hasar görmüştü ve sonuç olarak adam koku alma duyusunu tamamen yitirmişti.
Koku duyusu mu? Bunu hiç düşünmüyorum. Normal olarak böyle bir şeyi düşünmezsiniz, ama onu kaybettiğimde, aniden kör olmak gibi, hayat büyük ölçüde zevksiz ve

heyecansız bir hal aldı. Kokunun ne büyük bir keyif ve mutluluk kaynağı olduğunu düşünemiyor insan. ...Artık, tüm dünyam aniden fakirleşti.'" [Karısını Şapka Sanan Adam, Oli-ver Sacks, Yapı-Kredi Yayınları]
Oliver Sacks, aynı kitapta anlattığı bir başka gerçek öyküde, koku duyusunun işitme, görme, tatma, dokunma duyularını beslediğini, keskinleştirdiğini, netleştirdiğini kaydeder. Tıp öğrencisi Stephen D. bilinç durumunu değiştiren bazı özel ilaçlar alırken, bir gece kendisini gerçek kadar canlı bir rüyada, hayal bile edemeyeceği kadar zengin ve keskin kokularla dolu bir dünyada köpek olarak görür. Uyandığında da, kendini tamamıyla rüyasmdakine benzer bir dünyada bulur. "Sanki önceden renk körüydüm ve aniden kendimi renklerle dolu bir dünyada buldum." Koku duyusunun keskinleşmesiyle birlikte renk algısı da gelişmişti. Stephen, her şeyi koklamak ve dokunmak gibi belirli bir içgüdüyle yaşamaya başlar: "Koklamadan ve dokunmadan gerçek olduğunu anlaya-mıyordum." Uygunsuz görüneceğinden ötürü, etrafında başkaları varken bu isteğini bastırır. Koku zevkinin artışıyla birlikte, kötü kokulardan duyduğu rahatsızlık da artar. Etrafındaki dünya, derin koku algısının "çakırkeyifliği" içinde, estetik bir bütün ve yepyeni bir anlam dünyası olarak görünür:

"Hayrete düşürecek kadar somut parçacıkların dünyası..." "Hız ve anlam açısından insanı kendinden geçirecek bir dünya..."
Uç hafta sonra, bu garip dönüşüm birden biter. Stephen'm koku duyusu normale dönünce, kendini eski soluk
dünyasında, yitmişlik ve rehavet duygularıyla karışık bir his içinde bulur. "Bu dünya duyuların silikleştiği, somutluğun olmadığı, nesnel bir yer"dir.
Stephen'in "derin koku" deneyimi, deneyimlerimize "koku derinliği" kazandırmaya kışkırtmalı bizi. Tam da burnumuzun dibinde bekleyen ruh elçisini yeniden fark etmeye ne dersiniz? Değil mi ki koku, içimizde unuttuğumuz derin bir okyanustur; bir menekşenin yaprağına tutunup bu okyanusun diplerine dalmalı. Değil mi ki koku, ruhumuza komşu olan duyumuzdur; Yakub (as) ile Yusuf'un (as) gömleği arasında sırdaş olmasına şaşmamalı. Değil mi ki koku, her nefeste ruhumuza süzülen gizli varlık elçisidir; Muhammed'in (asm) tenine değen ışığın ter olup billurlaşırken gül koktuğundan emin olmalı.
Gül, kokarak sesleniyorsa kalbimize; ıtır, nice çiçeğin yüzünde ışığı kristalleştirip içimize doğru yankılandırıyorsa, rayiha da güzel ruhların ruhumuza busesi olmalı.

İngilizce 'abesiyet' ya da 'anlamsızlık' anlamına gelen 'ab-surdity' kelimesinin Arapça bir kelimeden ödünç alındığını bilir miydiniz? 'Absurdity' kelimesinin kökünü oluşturan 'surd,' matematiksel olarak imkânsızlığı anlatan Latince 'sur-dus' kelimesinden kaynak alır. Latince'de 'sağır' anlamına gelen 'surdus' ise Arapça 'cezrüasâm' kelimesinin dönüşümünden Latince'ye girmiş. 'Cezrüasâm' ise 'sağır kök' anlamına geliyor. Bu küçük etimolojik keşif, işitme ve anlam arasındaki derin ve sürpriz ilişkinin ilk habercisidir.
Gerçekten de sese karşı duyar-sızlık, aynı zamanda anlamaya da duyar-sızlık anlamına geliyor. 'Duymak,' 'duyarlı olmak,' 'duyumsamak' gibi fiiller ne kadar sesten öte bir duyarlılığı ifade ediyorsa, 'sağır olmak,' 'kulak vermemek,' 'kulak asmamak' da o ölçüde anlama uzaklığını, kavrama ve algılama boşluğunu anlatır. Sağırlık bir ölçüde şuursuzluktur da.
İşitmemek, hayatın ve şuurun en temel özünden, yani sesten ve sözden, dolayısıyla da anlamdan ve anlamadan koparır

insanı. Tıpkı 'sağır kök' gibi, toprakta ama topraktan habersiz, suyun akışına duyarsız, ışıktan ve hayattan kopuk yaşamayı ifade eder sağırlık. Anlaşamamanın ve anlama yoksunluğunun 'sağırlar diyalogu' deyimiyle anlatılması da bu yüzden olmalı. 'Duyumsamak' ve 'duyarlı olmak' gibi duygusal derinlik eylemlerinin 'duy-mak' fiilinden kök alması da anlama ve işitme arasındaki akrabalığı doğruluyor olmalı. Çünkü bir insana 'kulak vermek' onu bütün olarak anlama isteğini çağrıştırdığı gibi, 'kulak asmamak' onu hiçe saymayı ifade eder.

İşitmenin hayatımıza nüfuz etmiş bu derin anlamına rağmen, pek çok insan, bir tercih yapmak zorunda kalsa, gözünü kaybetmektense kulaklarını kaybetmeyi tercih eder. Oysa sesin ve sözün yeri, ışığın ve rengin yerinden daha temelli olsa gerek hayatımızda. Sesin yerini "doldurmak, ışığın yerini doldurmaktan çok daha zor olmalı. Hem sağır hem kör olan insanlar, işitmeye olan özlemlerini görmeye olan özlemlerinden daha fazla dile getirirler. İşte bir örnek:

"Ne kadar korsem, o kadar da sağırım. Ancak sağırlığın sorunları, körlüğün sorunlarından daha derin ve karmaşıktır. Sağırlık çok daha büyük bir yoksunluk. Çünkü sağırlık en önemli yaşama uyaranını kaybettiriyor; ses bize dili ve konuşmayı getirir, düşünceleri uyanık ve ayakta tutar ve bizi insanların entelektüel yoldaşı eyler. (...) Duyan biri olarak yaşıyor olsaydım, duymayan olarak yaptıklarımdan çok daha fazlasını yapardım. Bana öyle geliyor ki, sağırlık körlükten çok daha derin bir engellenmişliktir." [A Natural History Of Senşes, Diane Ackerman, kör ve sağır yazar Helen Keller'den naklen]

Tam da bu satırları okurken, âmâ olan bir arkadaşımla ilişkimi sorguladım. Görme duyusunu doğuştan kaybeden arkadaşımla aramızdaki ilişki, görmeyi kazanma pahasına işitmeyi kaybetmek olsaydı, çok daha uzak düşerdik herhalde! Aramızda bir ışık engeli olsa da, birbirimize seslenebiliyor ve kulak verebiliyoruz. Ancak, aramızdaki engel sessizlik olsaydı bu kadar yakın duramaz ve bu kadar sık görüşemezdik birbirimizle. O kendini ifade edemez, ben kendimi ona ifade edemezdim. Anlaşılan o ki, sessizlik ve sözsüzlük, görüntüsüz-lükten ve renksizlikten daha derin ve geniş bir boşluk. Üstelik göremediklerinin yerine işittiklerini koyabiliyordu arkadaşım. Her şeyin sarı hüzün rengine boyandığı güz günü, bir ormanı birlikte adımlarken, onun bizim görerek fark ettiğimiz çok şeyi âdeta kulaklarıyla 'gördüğü'nü fark etmiştim. Yapraklar kurumuş ve sararmış olmalıydı; çünkü basınca çı-tırdıyordu. Mevsim sonbahardı, çünkü insanlar

soğuktan söz ediyorlardı. Sahil onun için bir dalga sesi ve martı çığlığı idi. Durağa yaklaşan otobüsün sesi vardı.
Ancak madalyonun öbür yüzünde de ilginç tanıklıklar var. Nasıl âmâ insan kulağıyla 'görüyor'sa, sağır da bir ölçüde gözleriyle 'duyabiliyor.' İşte bir şairin sağır bir insan adına yazdıkları:
"Sakin, sessiz bir gün hayal edin; yaprak kımıldamıyor olsun. Etrafta cıvıldayan kuşların var olduğunu bildiğim halde, benim için bu bir ölüm sessizliği gibidir. Derken hafif bir rüzgâr eser, yapraklar kıpırdar; yaprakların salınışını bir çığlık gibi görür ve duyarım. Görünüşteki sessizlik gider. Sanki yaprakların salınışında yaprak hışırtısını işitir gibi olurum, hışırtıyı görürüm... Öyle ki zaman zaman sağır olduğumu, aslında

bir şey duymadığımı hatırlatmak zorunda kalırım kendime. Bunun gibi 'gördüğüm' sesler arasında, kuşların uçuşu ve kanat çırpmaları, duru bir suda ya da akvaryumda balığın yüzüşü de vardır. Kuşların, en azından belli bir mesafeden, sessizce uçuyor olduklarını biliyorum... Ancak bana yine de ses-liymiş gibi, işitilebüirmiş gibi görünüyor; bir martının sessiz hüznü ve serçelerin havadaki neşeli oyunları ayrı birer 'göz-müziği' gibi." [Words for a Deaf Daughter, Paul West]
Paul West'in hayatın 'gözle görünür' şiirine dair bu sözleri, kulağımıza vurup duran seslerin kalbimizde de yankılanması yolunda bir duyarlılık örneği oluşturuyor. Asıl sağırlık, işittiğimize 'kulak asmamak' olmalı ki, kâinatın müziğini duymak kulağımızın açık durmasından ötede bir duyuşu gerektiriyor. Evet, kulağımız açık... Ancak gözlerimiz öyle değil. Gözlerimizi kontrol edebiliyoruz. Bir şeye sadece mecazî anlamda değil, fiziksel anlamda da göz yumabiliyoruz. Kulağımızı tıkamak ise daha fazla bir çaba gerektiriyor; en azından temiz bir pamuk! Kulağımızı fiziksel olarak, istediğimiz zaman kapatamıyoruz, iki kulak kepçesi, iki yanımızda sürekli açık bekliyor. Kulak kepçelerinin şekli ve yüzdeki yerleşimi insan yüzünün pürüzsüz akışını bozmuyor ve yüzün görünüşünü gölgelemiyor. Yanakların tam bitiminde, kimi zaman saçların arasında gizlenmek üzere, arkaya doğru genişleyerek açılıyorlar. Tıpkı burnumuzun hem ortada görünmesi hem de ortalıklarda gözükmemesi gibi, kulaklar da hem var hem yok gibi yüzümüzde. Kulak kepçesinin çoğu zaman çizmekte zorlandığımız

girinti ve çıkıntılarında sürekli gölgeler barınır. Tam karşıdan ışık vursa bile kulak kepçesinin bir yerine mutlaka gölge düşer.
Şimdi siz de bir kulak kepçesi resmine bakarsanız, mutlaka karanlık bir yerinin olduğunu fark edebilirsiniz. Sanki bu gölgeler sayesinde, kulak kepçesi hem görünür hem de görünmez gibi durur. Kulak kendi kendisinde gizleniyor gibidir, kendi kendisinin arkasına saklanıyor gibidir. Yine de, hiç unutulmamasını istediğimiz şeyler için de 'kulağına küpe olsun' denmesi, kulağın hep orada olduğunu hatırlatır bize.
Çoğu zaman kulak dediğimizde kastettiğimiz, kulak kepçe-sidir. Kulak ile 'kulak' diyegeldiğimiz 'kulak kepçesi' arasında o kadar büyük bir fark vardır ki, faraza kulak kepçemizi kay-betseydik, sadece yüzümüzden bir detay eksilirdi, ancak kulağımızı kaybetseydik içimizin sesini, başkalarının sözünü yitiri-verirdik. İşiten ve işitme eyleminin gerçekleştiği organ, asıl kulak ise, kulak memesinin hemen üstündeki gölgeli boşlukta başlar. Öyle ki, kulak kepçesinin içine doğru girdiğimizde henüz 'dış' kulakla tanışmış oluruz. Sonra 'orta' kulak gelir ve nihayet tâ derinlerde 'iç' kulağın var olduğunu biliriz.
Bununla birlikte kulak kepçesinin başımızda anlamsız durmadığını hatırlamamız gerekiyor. Kulak kepçesi seslerin nereden geldiğini belirlememiz için tasarlanmıştır. Kulak kepçesinin girinti ve çıkıntılarına çarparak gelen ses dalgaları, kulağa bir bakıma 'saçaklanarak,' 'püsküllenerek' ve 'uzaklık hissi' kazanarak girer. Bu püsküllenme ve saçaklanma beynimizde çözülünce sesin kaynağı hakkında bilgi üretilir. Araştırmacılar kulak kepçesinin girinti ve çıkıntılarını balmumuyla kapatıp düzleştirdiklerinde, deneye katılanlar sesi, tıpkı kulaklıkla müzik dinler gibi, kafalarının 'içinde' duyduklarını belirtmişlerdir.

Kulak kepçesinin kıvrımları, tıpkı parmak uçları gibi, gözbebeği gibi, el yazısı gibi, özel ten kokusu gibi kişiye özeldir. Nadir de olsa kulak kepçesi kimlik belirlemek amacıyla kullanılır.
Kimi hayvanlarda kulak kepçesinin duymaya yardımcı olmaktan başka görevleri de vardır. Tavşanların uzun kulakları ve fillerin geniş kulakları bir soğutucu olarak işlev görür. Özellikle çöl tavşanlarının kulakları geniş damar ağı sayesinde bir tür termostat gibi işler ve aşırı vücut ısısının dışarı atılmasını sağlar. Fil kulakları da termostat görevine ilaveten yelpaze olarak da çalışmak üzere tasarlanmıştır.

"İnsana bir dil iki kulak verilmiştir ki, bir konuşsun iki dinlesin" diye bir söz vardır. Aşağı yukarı her dile yerleşmiş olan bu söz, dinlemenin konuşmaktan daha derinlikli ve yüce bir çaba olduğunu doğrular. Sanki, dinlemek, başka bir ruha kendi ruhunda yer ayırmak gibidir. En çok da dinlendiğinizi gördüğünüzde, size kulak verildiğini müşahede ettiğinizde, kendi varlığınızı hissedersiniz. Çocukların ana babalarından istediği şeylerin başında 'dinlenmek' gelir. Çocuk, dinlendiğini fark ettiğinde önemsendiğini kavrar, varolduğunu hisseder.

insana iki kulak verilmesinin, konuşmaktan çok dinlemesi gerektiği yönünde bir yaratılış telkini olmasından beride, sesin nereden geldiğinin bilinmesi gibi bir fonksiyonu vardır. Tıpkı iki gözle görürken oluşan açı farkından görüntü derinliğini algıladığımız gibi, seslerin kulaklarımıza farklı zamanlarda çarpması, sesin uzaklığı ve derinliği konusunda fikir sahibi olmamızı sağlar. Radyoların ve teyplerin iki hoparlörlü

olması da, sesin ve müziğin derinliğini algılamak içindir. Gece baykuşlarının kulakları sadece iki yana yerleştirilmekle kalmayıp biri diğerinden az yukarıda olacak şekilde hizalanarak sesin geliş açısı konusunda olağanüstü bir duyarlılıkla donatılmıştır.

Hayvanlar dünyasında sesin özel bir yeri vardır. Gözle görülen çevrenin çok sık değişiyor olması, hayvanların birbirleriyle iletişiminde sesi öne çıkarır. Meselâ bir kuş için çevresi her an değişir; yuva kurduğu ağacın yaprakları büyür, renkleri değişir, çiçekler açar, çevrenin kokusu değişir, dal kırılır ya da yeni bir budak çıkar, gece olabilir... Bunca değişken arasında çok özel bir ses, en güvenilir tanıdıklık işareti olmalıdır. İhtimal ki, rızık için uzaklara gitmiş bir kuşun yuvası 'burnunda tütüyor' değil de, 'kulağında çınlıyor'dur. Ağustosböceklerinin cırcırlarından ve kuşların cıvıltılı ötüşlerinden çok iyi bildiğimiz gibi, hayvanların büyük bir kısmı kendi çevrelerinin özelliklerini seslerle dokur. Her bir ses onların kendi şehirlerinin yükseldiği temel taşlar gibidir. (İnsan şehirlerinin taşları çoğaldıkça, hayvan seslerinin azalması ve kısılması ne garip bir çelişkidir!)

Hayvanlar arasında sese hayli duyarlı olanlar olduğu gibi pek kulak asmayanlar da vardır. Meselâ balıkların sese yöneltecekleri bir kulakları yoktur; çünkü buna ihtiyaçları yoktur. Balıkların gövdelerinde 'lateral çizgi sistemi' vardır; balık bedeni su kadar yoğun olduğu için suda meydana gelen tüm titreşimler balığın gövdesinin bir ucundan diğerine geçer. Balığın

sese kulak vermek yerine bu titreşimleri yeterince hassas biçimde algılaması 'işitme' ihtiyacını karşılar.

Bir köpeğin çok iyi koku alması gerektiği gibi, çok iyi duyması da gerekir. Bu 'iyi duyma' sesin şiddetine hassasiyetle kalmamalı, sesin özelliğine aşina olmayı da içermelidir. Çok uzaktan gelen bir ayak sesini duymak sesin şiddetiyle ilişkilidir; ancak bu ayak sesinin kime ait olduğunu algılamak sesin özelliğini tanımayı gerektirir. Bir köpek gerçekten de, kendi sahibinin ayak sesi ile diğer aile üyelerinin ve yabancıların ayak seslerini ayırt edebilen bir kulağa sahiptir. Geyikler de sessiz ve sese duyarsız gibi dururlar, ancak çok iyi bir dinleyicidirler. Fillerin kocaman kulakları çok büyük gürültüler için değil, biz insanların duyamayacağı kadar düşük frekanslı infrasound 'fısıltılar'a ayarlıdır. Böcekler de ses verir ve sese kulak verirler. Fakat ses organlarını ve kulaklarını be-denlerinin ummadığımız yerlerinde buluruz; kanatlarının al-tında ya da bacaklarında. Hepimiz kurbağaların geceyi ve sessizliği süsleyen seslerine aşinayızdır; ancak Porto Riko'lu bazı kurbağaların akciğerleriyle işittiklerini duydunuz mu? Ses dalgaları kurbağanın bedenine ulaşınca, titreşimler 'kulak zarı'na çarpar, kulak zarı da sesi doğrudan akciğerlere yönlendirir. Sadece kurbağalar değil, bazı yılan ve kertenkelelerin de sesi 'ta ciğerlerinde' duydukları bilinir. Bazı yunus türlerinin ise sesi altçeneleriyle duydukları sanılıyor; akçene -de özel bir yağ ile dolu boşluk kulak gibi işlev görerek ses dalgalarını yankılandırır. Demek ki en azından bu tür yunuslar dinlemek için çenelerini tutmak zorundalar!
Kulağımızın gözümüz gibi kapanıp açılmak üzere tasarlanmamış oluşunun bir sırrı da evrende mutlak bir sessizliğin olmayışı olmalı. Tam bir sessizlik kulağa hoş gelmiyor. Ses bir hareketin belirtisidir. Ses bir şeylerin birbirine dokunmasının
sonucudur. Sessizlik bir eylemin uzantısıdır. Yaşadığımız evrende ise hareketsizlik, eylemsizlik mümkün değildir. Evrende bir şey mutlaka bir başka şeyle buluşuyor, varlığın çarkları sürekli dönüyor, parçalar birbirine dokunuyor. Mutlak bir sessiz -| lik, olsa olsa yokluğu, hayatsızlığı, eylemsizliği gösterir.
Ancak her sesten bir anlam bekleriz, her sesin bir ahenk [taşımasını umarız. Yoksa işittiklerimiz ancak kocaman bir gü-Irültü, rahatsız edici bir uğultu

olurdu. Gerçekte, evrenin her Ihareketi, her kıpırtısı, her hışırtısı, her uğultusu tumturaklı Ibir söz gibi anlamla, aşkla bestelenmiş bir şarkı gibi ahenkle (düşüyor kulağımıza.

Ve kalbimiz, o ahengin içinde her daim anlam arıyor. Sesin anlamsızlığına, anlamın sessizliğine razı değiliz. Bu yüzden kalpleri evrenin sesine kapalı, varlığın sözüne mühürlü Dlanlar, en talihsiz sağırlar olmalı. 'Göklerde ve yerde olan ""her şeyin O'nu teşbih edişi'ne kulak asmayanlar, ıssız ve anlamsız, sözsüz ve dudaksız, ketum ve eylemsiz, nidasız ve hi-tapsız bir gürültü olarak algılıyorlar evreni. Oysa, kâinatın sesine kulak vermiş bir mü'minin yazdığı gibi, "kulaktaki zar, nur-u iman ile ışıklandığı zaman, kâinattan gelen manevî nidaları işitir; hal diliyle yapılan zikirleri, teşbihleri kavrar." Rüzgârların terennümlerini, bulutların naralarını, deniz dalgalarının nağmelerini, yağmurun indirilen bir söz olduğunu, kuşun ve ağacın bizimle konuştuğunu işitir. Kâinat ilâhî bir senfoni oluverir.

Ne güzeldir inanıp da kâinatın sözüne ve sesine can kulağı kesilmek. Ne talihsiz bir sağırlıktır varoluşun anlamını bilmemek! Gerçekten 'absürd,' değil mi?

Görmek: Işığın Işığı

"Hayatın kalbine ulaştığında her şeyde
bir güzellik bulursun.
Güzelliğe kör olan gözlerde bile."
Halil Cibrem

Her sabah dünya ufkundan yükselen güneşin alevlerinin ıcaklığı dünyaya ulaşır ulaşmaz, sayısız gözlere ışık düşer. Bu dev alev topunun amansız kavuruculuğu, milyonlarca kilometre uzakta ince bakışlara, rengârenk arayışlara dönüşür. Göğün alevden gözü açılır; buna karşılık, yeryüzünün gözka-pakları aralanır, sayısız gözde görmenin, görebilmenin o tarifsiz aydınlığı başlar. Gün başlar, perdeler açılır, gözler açılır, sayısız eşyanın yüzüne ışık düşer, renkler dirilir. Işık ve göz buluşur; bakış olur. Bakışın başladığı yerde, her şey birbirine tanıdık olur, eşya yakınlaşır, göz gözü görür, yüz yüze gelinir. Güneşin doğduğu ufkun berisinde sayısız bakış güneşleri doğar;

ışık hayata dokunur, hayat bakışa doyar. Herkese gün doğar. Gözler aydın olur.

Gözler, hayatın ışığa değdiği yerdir. Sadece ışığı algılamakla kalmaz, ruhun ışığını da yüze düşürür. Yüzün aşina coğrafyasında doğup yükselen iki kara güneş gibidir, gözler. Gözü olmayan yüz, ne kadar ışık olursa olsun, karanlıkta gibidir. Bakışı olmayan göz; ne kadar açık olursa olsun kördür; görmediği gibi, görünmez de. Parlayan bir çift göz, bakanın orada olduğunu ilan ettiği gibi, yüzünün detaylarını da öne çıkarır, yüzü daha çok göz önüne getirir. Bu yüzden, sevinçli hallerimizde 'gözlerimiz parlar,' 'gözümüzün içi güler.' Hüzünlüyken 'gözlerimizin feri kaçar;' utandığımızda 'gözden kaybolmak' isteriz. Birinin 'gözüne girmek,' varlığımızı çoğaltıp sivrilttiği halde, 'gözden çıkarılmak,' 'gözden düşmek' bizi âdeta yok eder, yokluğa mahkûm eder. Sanki gözlerimiz kadar varız ve her seferinde başka gözlere varmak için koşarız.
Gözler ruhun tene dokunduğu yerdir; yüzün halleri gözde başlar, gözde noktalanır. Yüzün tüm ifadeleri gözlere yakınlaştıkça kristalleşir, keskinlesin Gözlerin katılmadığı yüz ifadesi sahtedir; bakışın onaylamadığı yüzleşmeler yalandır. Yüzün ardında, tenin altında, bedenin özünde bir ruhtan haber verir gözler. Bu yüzden, gözlerin habersiz olduğu gülüşler anlamsız kalır, bakışın desteklemediği sözler yalan gibi durur, gözlerin ilgi göstermediği düşünceler sönük ve önemsiz durur. Gözlerin konuştuğu dil her yerde aynıdır; herkes aynı şeyi anlar ve anlatır gözlerle. Dudağın söylemediğini anlatır, dilin dönmediğini ifade eder, kalbin sakladığını açık eyler. Gözler yüzün psikolojik odağıdır. İnsanın ötekini fark edişi gözde netleşir; öteki tarafından fark edilişi de gözleri sayesinde gerçekleşir.
İnsandaki duyu alıcılarının hepsini terazinin bir kefesinde toplasanız; diğer kefeye de bedene göre hayli küçük kalan iki gözdeki duyu reseptörlerini koysanız, gözlerin kefesi ağır gelirdi. Bedenimizdeki duyu alıcılarının yüzde yetmişi gözlerimizde kümelenmiştir. Yani başka hiçbir beden parçası gözler kadar hassas, gözler kadar alıcı değildir. Gözlerin bu imtiyazı hak ettiği ortada. Zira görmek, insan ruhunun şu ölümlü dünyadaki en ihtişamlı tecrübelerinden biridir. Görmek, varlığın şiirinin ruha sözsüz hitabıdır, görmek evrenin ahenginin akla aracısız sokuluşudur, görmek yaşamanın nabzının kalbe geri dönüşüdür. Görmekte, şiir, bilgelik ve ahenk bir | anda gerçekleşir.
Tebessüm ettiğimizde, sevindiğimizde, hayret ettiğimizde, I şefkat ettiğimizde gözlerimiz iyice açılır, kendine mahsus bir (kıvılcım kazanır. Sanki gözlerimiz sadece güneşe açılıyor değil, bir güneş olup ruhumuzun aydınlığını etrafa saçıyor. Ruh, |bu âlemi gözlerin ardından seyrediyor.

Aslında, gözkapağının ardında gözle gördüğümüzden daha azla bir göz vardır. Göz küremizin sadece altıda biri görünür; bu oranda gözümüzün aradığı ve alışık olduğu bir estetik denge vardır. Göz küresinin altıda birden daha az görünmesi göz sahibinin ilgisizliğini ve burada olmadığını düşündürürken, altıda birden daha fazla görünmesi 'gözleri dışarı fırlamış' bir aşırı meraklılığı, rahatsız edici bir delici bakışı gösterir.
Gözler kör bir beyazlığın ortasında kara bir güneş gibi dolanır aramızda. Gözün kör olan 'göz akı,' gören kara 'gözbe-beği'ni çevreler. Hemen bütün gözlerde göze çarpan bu si-yah-beyaz kontrastlık, bakışların hedefini ve yönünü bize

haber verir. Bu sayede, gözlerin 'boş' bakmadığını algılarız. Gözbebeğinin göz akı içindeki her hareketi, bakan kişinin yüz ifadelerinin ve sözlerinin yöneldiği noktayı haber verir. Bu sayede, göz, bir bakıma, yazısız ve sözsüz adresler gösterir gözlerimize. Gözbebeklerinin hareketlerini bu kadar rahat izliyor olmasaydık, karşımızdaki kişilerle olan sosyal bağlarımız çözülür, konuşmalarımızda bir tür sosyal körlük, sosyal şaşılık yaşardık. Bir topluluğa girdiğimizde sırf gözbebeklerinin yönelişini izleyerek topluluk içindeki gizli hiyerarşiyi göremez, kimlerin kimleri önemsediğini gösteren sosyal haritayı çize-mezdik. 'Odaklanma çatısı' diyebileceğimiz bu sosyal ilişkiler ağını kara gözbebeklerinin beyaz göz akı üzerindeki hareketleriyle çizeriz.
Kabaca siyah-beyaz diye ikiye ayırdığımız gözün görünen kısmı üç bölüme de ayrılabilir. Gözün beyazını oluşturan sklera tabakası, siyah bölümün çevresini oluşturan iris ve siyahın merkezini oluşturan en kara nokta pupil. Skleranm beyazlığı, pupilin siyahlığı hemen hemen evrenseldir; ancak ikisi arasında yer alan iris rengi hayli değişkendir. Minicik ve incecik kasların gözün merkezine doğru dairesel olarak yönelmesinden oluşan iris tabakası gözlerin rengini oluşturur; maviden kahverenginin değişik tonlarına, yeşilin gözler okşayan tonlarından zifirî siyaha kadar, adlandırılması özel bir renk edebiyatına kaynaklık edecek kadar özel görünümleri vardır. Her insanın iris rengi, iris yapısı ve şekli, tıpkı parmak izi gibi özel ve tektir. Günümüzde gözün iris yapısını tanıyan özel güvenlik sistemleri vardır.
İris kasları, tıpkı bir fotoğraf makinesinin diyaframı gibi çalışarak, pupilin çapını azaltıp çoğaltarak gözün arkasındaki

retina tabakasına düşen ışığın miktarını ayarlar. Loş bir odaya girdiğinizde iris kasları kasılarak pupili genişletir; çünkü karanlıkta görebilmeniz için gözlerinize daha çok ışık girmesi gerekir. Parlak bir ışık kaynağına, meselâ güneşe, doğrudan baktığınızda pupil büzüşerek küçülür; retinaya aşırı miktarda ışığın düşerek zarar görmesi engellenir.

Asıl 'gözbebeği'ni oluşturan irisin kara perdesi arkasında gerçekleşir görme eylemi. İris gözümüzün 'fotoğraf filmi'ne denk gelen, yani görüntülerin kazındığı retina tabakasına açılan bir penceredir. Göz, nasıl yüzün psikolojik merkezi ise, gözbebeği pupil de gözün duyusal merkezini oluşturur. Hayvanlarda sadece ışığın şiddetine göre büyüyüp küçülen gözbebeği, insanlarda duygusal tepkilere göre biçim değiştirerek, duyusal mesaj santrali olarak işler. Gözbebekleri hem erkeklerde hem kadınlarda şehvet duygusuyla birlikte büyürken, kadınlarda şefkat duygusunu uyandıran bebek ya da bebekli bir anne imajı da gözbebeğini büyütür. Gözbebeğimizin büyüklüğü, genel olarak, ne kadar uyanık ve ilgili olduğumuzu yansıtır. Gözbebeğimiz büyüdükçe, karşımızdakine burada, yakında, yanında ve ilgili olduğumuz haberini göndeririz farkında olmadan. Korku, sürpriz, hoşlanma, kaygı, yüksek ses gibi uyaranlar gözbebeğimizi büyüterek oradaki varlığımıza derinlik kazandırırken; depresyon, sıkılma, üzülme, yorgunluk gibi haller gözbebeğimizi küçültür, oradaki varlığımızı daraltır, silikleştirir, âdeta görünmez eyler.

Gözbebeklerinin büyüklüğü yüzü öne çıkarır ve yüzün güzelliğini tamamlar. Gözbebekleri yapısal olarak iri olan insanlar daha cana yakın, daha ilgili, daha sıcak, daha kolay erişilir, daha güzel görünür. Nitekim, Ortaçağ İtalyası'nda

kadınların kendilerini daha çekici kılmak için göz bebeklerini büyütmekte kullandıkları atropa bella dona bitkisi, Türk' çe'de de aynı anlama gelen bir isimle anılır: 'güzelavrat otu.' Bu bağlamda, Vakıa sûresinde 'iri gözlü' olarak tarif edilen hurilerin 'eşlerine düşkün' olarak da tanımlanması, göz irili' ği ile yakın ilgi algısı arasındaki ilişkiyi resmeder.

Göz, güzelliği seyrettiğimiz penceremiz olduğu kadar, sey-redilesi bir güzellik merkezidir de. Öyle ki, bu pencerenin ne-resinden bakarsanız bakın güzelliği görürsünüz. İçeriden dışarıya bakarsanız, ruhunuzu âlemle tanıştırmış olursunuz. Göz, içeriden dışarıya doğru, kâinat kitabının

mütalâacısı, âlemdeki mucizelerin seyircisi, yeryüzü bahçesindeki rahmet çiçeklerini dolaşıp güzellik balı devşiren mübarek bir arıdır. Dışarıdan içeriye bakarsanız, gözde, gözün karasına saklanmış sevdalı bir kalbin, bakışlardan taşan derin bir ruhun kımıldanışını görürsünüz.

Bu defalık, göz penceresinden ne içeri ne de dışarı bakalım. Gözün güzel görmesini de, güzel görünmesini de sağlayan çevre detaylarına, yani pervazına bir göz atalım. Gözün pervazında nice şiire ilham olmuş güzellikler varedilmiştir ki, sanki şairler onca yıldır gözün pervazında oyalanmış, gözden içeri bakmaya vakit bulamamış, hatta cesaret edememişler gibi... İşte Karacaoğlan'm yüzyıllar boyu unutulmayan mısraları: "Elifim kaşların çatar/Gamzesi sineme batar/Ak elleri kalem tutar/Yazar Elif Elif diye." İşte, Fuzûlî'nin nice yüreğe su serpen 'Su Kasidesi'ndeki ifadeleri: "Anzun yâdıyla nem-nâk olsa müjgânım n'ola/Zâyi değil gül temennasıyla vermek hâre su [Yüzünü anarak ıslansa kirpiklerim ne çare, gül umup da dikene su vermek ziyan değildir]."

Âşıkların, Sevgili'ye yol bulmak için uğradıkları, Sevgi-li'den yüz bulmak için dolaştıkları 'kaş,' 'kirpik' ve 'gözyaşı' sembolleri, tıp ilmine göre gözün korunmasına hizmet eder. Oysa bizim bildiğimiz insan yapılarında, koruma amacı ve estetik amaçlar ters yönde işler. Bir şey ne kadar koruma amaç-lıysa, o kadar estetikten yoksun olmak zorundadır. Ne kadar estetik amaçlıysa, o ölçüde de korunaksız ve kırılgan olur. Ne var ki, hemen yüzümüzün orta yerinde, bu iki zıt amacın sonsuz ahenkle buluştuğunu görürüz. Gözün pervazında, yani kaş, kirpik ve gözyaşmda, estetik ve koruma amaçları birbirini engellemez. Koruma amaçlı oldukları halde, kaşlar, kirpikler ve gözyaşı, estetikten yoksun olmak şöyle dursun, estetiğin sembolü olacak denli güzeldir. Yay gibi kaşlar, ok kirpikler ve ruhun billurlaştığı gözyaşı ve nice âşığı savunmasız bırakan süzgün, nazlı, hafif çatık kaşlı bakışlar... Hepsi, gözlerin pervazında bekliyor. Ve bizi gözle görülür güzellikten gözde görülür güzelliklere çağırıyor.

Kapağının Ardı

Rüya...

Ruhumuzun her gece uğradığı efsunlu coğrafya.

Göz kapaklarının ardına yuvarlanmış öte dünya.

Herkesin eşitçe yaşadığı hayal ülkesi.

Uykumuzun orta yerinde kurulu büyülü şehir.

Yüzümüzü kırışıksız seyrettiğimiz âyinemiz.

Çocukluğumuzu düşürüp yitirdiğimiz dipsiz kuyumuz.

Çeşmesinden sular içtiğimiz uzak köyümüz.
Ötelere kanat çırptığımız aşina kıyımız.
Rüyamız, nefes nefese koşuştuğumuz sığınağımızdır.
Mahzun kalplere serin teselliler indiren sağanağımızdır.
Işıktan çiçekler devşirdiğimiz ilkbaharımızdır.
Ardı sıra cennete uçtuğumuz balonumuzdur.
Rüya yağmur.
Rüya ışık.
Gökkuşağımız rüya.
Altından geçip geçip sevindiğimiz sonsuzluk köprüsü.
Suların durup dinlendiği ân rüya.
Güneşin eğilip su içtiği buzlu pınar rüya.
Yusuf'un (as) yolunu kuyuya çıkaran kapıdır rüya.
Zindanlara ebedî aydınlıklar düşüren güneştir rüya.
Rüya, gözkapaklarmın ardındaki eşitlik.
Rüya, sessizce ve sözsüzce paylaşılan mahrem saadet.
Rüya, ayın pencereye düştüğü yer.
Rüya, dağın fareye gebe kaldığı an.
Rüya, aşkın kalbe bulaştığı dem.
Rüya, hece hece gece.
Rüya, gecelere bilmece.
Rüyalar adilce dağıtılır bu âlemde.
Taşı başına yastık yapan mazlumun rüyası, kalbi taşlaşmış zalimin rüyasından daha az güzel değildir.
Rüyalar elçidir bilinmeyene.
Gözle görülmeyenin gözü kapalı olana bile görünür olduğunu anlatır.
Komşudur rüya.
Sabaha kadar başucumuzda bekleyen dosttur.
Sırdaşımızdır rüya; kalabalıklarda susup sadece yalnızken konuşur.
Oğlumuz kızmazdır rüya.
Ki hepimiz anamızın babamızın rüyası iken uyanıverdik bu âleme, bu ortak rüyamıza.
Şimdi hepimiz bir ortak rüyadayız.
Ve aslında hepimiz birer rüyayız.
Rahman ile Sohbet
Dilin hem tat almak için hem konuşmak için takdir edilmiş olması düşündürücüdür. Kadim kültürümüzde sohbet ile sofranın aynı mekâna ve

aynı zamana kurulması dilin iki fonksiyonunun buluşması olsa gerek. Dil konuşurken insanı dışarıya taşırır, tadınca dışarıyı insana taşır.
Kelâm ruhun tene ilk temas yeridir. Kelimeler kalbin kalıba dokunduğu yerde, dilde yeşerir. Alıp verdiğimiz nefes dilin damağa dokunuşuyla anlam evine sokar başını; kendine hecelerden odalar kurar. Ruhun kuytularında dolanıp duran fısıltılar, iç çekişler, sızılar, kaygılar, hüzünler, tereddütler, suskunluklar dile damağa tutunur da düşer sözün billur kâsesine. Akışkan duyguların kristalleştiği, sessizliğin renklerine ayrıldığı yerde durur dilimiz ve damağımız. Sözü inceleştiren bir kılıçtır dil. Sesi incileştiren bir sadeftir dil.

Ve aslında dilin kendisi de incidir; "söz ola kese savaşı!" Ve aslında kılıcı incelten de dildir; "söz ola kestire başı!" İncidir ve incitir dil.

Çevremize yayılmış, sayısız renklere bezenmiş ve tanımsız kokulara bürünmüş nice nimet, nice tat, nice lezzet dili öyle' sine sevindirir, öylesine memnun eder ki, çok sonraları fark ederiz iki damağımızın arasında eşsiz bir inciyi sakladığımızı. Karşı konulmaz bir yerçekimidir dil. Dilimiz olmasaydı, ne kadar da yavan kalırdı âlem! Tat alamasaydık, yeryüzü ne çok uzağımıza düşerdi?
Dilimiz ve damağımız, meyvelerin ruhumuza temas eden o doyumsuz aşinalığını hiç durmaksızın ve şaşırmaksızm resmeder bize. Su serinliğini, tuz tadını, ekmek sıcağını tanımsız ve kenarsız izdüşümlere dönüştürür içimizde. Dil sözü dışarı taşırken konuştuğu gibi, lezzeti içeri taşırken de eşyayı konuşturur.
Sofra ve sohbetin aynı yerde, aynı anda buluşması boşuna değil. Dil, her lezzette kendisine verileni fark edip, kendisinin de verili olduğunu anlarken, her konuşmasında da kendisine verilenleri sayar, kendisini insanın ağzına koyan Yara-dan'ı anar, zikreder. i
Doğar doğmaz ağzımıza kurulmuş en tatlı sofradır dil. Onsuz sofralar boş yere kurulur ve hemen kaldırılırdı.
Onsuz tuz gizli kalır, şeker sürgüne çıkardı.
x Ve sohbetin en eşsizi dildir vesselam. :;
Onsuz ifadeler sahipsiz kalır ve muhatabını bulamazdı.

Onsuz aşklar sessiz kalır ve minnettarlığın lâfı olmazdı.
Ağzımızda kurulu sofradan ağzımıza sofrayı kuran Yaradan'a sohbetin en güzeliyle seslenmek içindir dil:
"Elhamdülillah!"
Ak, Minel Ak!
Yazının başlığını divan edebiyatı şairlerinden ödünç aldım. Divan şairlerinin çoğu hayli ünlenmiş bir ünlemle anarlar aşkı: 'Ah, minel aşk!' Yani ki: 'Ah, aşktan [çektiğim].' 'Ah!' ve 'Aşk'm tek hecelik bir ünleme dökülebilirliği şairin imdadına yetişir. Sözü uzatmaya ihtiyaç duymaz ve der ki: "Aşk 'Ahl'tan ibarettir." Peki ya şair aşkın tarifini kolayca yüklediği 'Ahi'm kendisini tarif etmeye kalksaydı neler derdi? Yani ağrıyı, sancıyı, sızıyı anlatmak için hangi nidayı se-Içerdi? Fazla yorulmayın, 'Ah!'ı yine 'Ah!' anlatır. Öyleyse I meşhur sözü başlıkta olduğu gibi yazmakhğımız münasip dü-|şer: Ah, minel ah! Yani ki: "Ah, ah'tan [çektiğim]."

Lügatlere 'nahoş bir duygu' diye not edilir ağrı. Sözün arasına, şiirin en sancılı yerine bir 'ah!' diye sokulur. Sadece iilde ve kâğıt üzerinde rahat durur ağrı. Dile batıp durmaz. Câğıdı delip geçmez. Acıtmaz, incitmez. 'Söylemesi ko-[ay'dır. Dahası, söylemeyi kolaylaştırır. Müphem, sancılı, ta-ıımsız duygular, 'ağrılı, 'sancı'lı, 'sızılı deyimlerle dile gelir.

Örneğin, özlemin en derin, en yoğun hali 'burun sızısı' ile anlatılır: nostalji. Aşka dair tüm hüzünler, ayrılık sancıları 'kalp ağrısı' tabirinin etrafında dolanır. Halk şiirine ve türkülere sıkça düşen 'yürek acıları', sözü adeta dağlamış, pişirmiş ve olgunlaştırmıştı^ 'Yara', 'dert', 'merhem', 'bıçak', 'ilaç' et' rafında gezip duran sancılı ruh halleri, zaman zaman tabibe işten el çektirmiş, acı sahibini de anlaşılmaz bir hoşnutlukta bırakmıştır. Fuzulî'nin "Aşk derdiyle hoşem, el çek ilacımdan tabip" dizesi de, halk ozanı Emrah'ın "El çek tabip, el çek yaram üstünden/Sen benim derdime deva bilmezsin/Sen nasıl tabipsin, yoktur ilacın/Yaram yürektedir, sarabilmezsin" demesi de, herkes tarafından yaşanan bir deneyim olarak ağrının, keskin ve net bir dert anlatma aracı olduğunu gösterir. Hele de oraya buraya kolayca bulaşan ve yakışan 'Ah!' figanı, tek hecede, tek nefeste, koyu bir yaşanmışlık ve anonim bir paylaşım etrafında oluşan ağrının çağrışımlarıyla destansı bir anlatıma yol verir.

Yaygın olmasına yaygındır, ancak yine de ağrıyı herkes bir başına yaşar. Herkesin ağrısı kendinedir. Ağrı, paylaşılmaz, aktarılamaz. Bu yüzden, 'dayanılması en kolay ağrı, başkasının ağrısıdır' sözü iyi bilinir.

Görme, işitme gibi duyular için ışık ve ses gibi uyaranlar belirlenebildiği halde, ağrı algısına denk düşen belli bir uyaran yoktur. Ağrının kaynağı ayrı ayrıdır. Her insanın ağrısı ayrıdır. Aynı olsa bile, her insan ağrısını diğerlerinden farklı şiddette, tamamen ayrı bir tepki vererek deneyimler. Bu yüzden ağrı, bir tür 'yalnızlık dolambacı'dır. Uzun ve karışık bir labirent gibidir; herkes aynı kapıdan girse de farklı yerlere çıkar.

Klasik hekimler, ağrıyı dindirmeyi hekimliğin temeli bellemiştir: "Divinum est opus sedare dolorum." Yani, ağrıyı dindirmek ilahî bir iştir. Diğer taraftan, bugünkü gibi doğrudan ve hızlı teşhis imkânlarından mahrum olan kadim hekimler, teşhislerini büyük ölçüde hastanın ağrısını tasvir etmesine bağlamışlardı. Bu yüzden klasik tıp kitapları, değme edebiyat metinlerine taş çıkartacak detaylı ağrı anlatımlarıyla doludur. Bu türden ağrı

anlatımlarından biri gut hastalığının belirtisi olan 'sağ ayak başparmağı ağrısı'dır. Kalp-damar hastalığının en önemli belirtisi olan 'angina pectoris', yani 'göğüs ağrısı' modern kitaplarda da detaylı olarak anlatılır. Ne var ki, modern görüntüleme cihazlarının icadıyla, bu türden renkli ve detaylı ağrı anlatımlarına ihtiyaç azaldı.

Yaşamak ve ağrı ikiz kardeş gibidir. Acı çekmek, ağrı duymak, canlılara özgüdür. Yaşamak ise, boynumuza asılmış bir ağrıdır. Hayatın olduğu her yerde ağrı, sancı, acı mutlaka vardır. Fransız cerrah Daetigus'un yazdığı gibi, "Kendimizi uzayda zamansız bir boşlukta asılı farz edip, derin bir sessizlikte dünyanın dönüşünün hışırtısını dinliyor olsaydık, insanlığın sancısından doğan müphem fakat kesintisiz bir ağrı uğultusu duyardık." Ağrı, hayat belirtisidir ve hayattan haber verir. Canlı bedeninde bir şeylerin yolunda gitmediğini bildirir; rahatsız eder, batar, incitir, acıtır, hoşnutsuz eder. Ağrının ekşi yüzünün ardındaki güzellik ve hikmet de, işte bu nahoşluk duygusunda saklı olmalı. Yoksa sahte bir rahatlık, yalancı bir rehavet hayattan çok şeyi alıp götürürdü. İçten içe çürüdüğü halde ağrımayan bir dişi düşünün. Böbreklerinizi harap ettiği halde canınızı yakmayan bir taşı düşünün. 'Patlama' noktasına geldiği halde, karın ağrısı yapmayan bir

apandisiti hayal edin. Yahut daralıp sıkıştığı halde ağrı vermeyen yorgun bir kalbi tasavvur edin.

Rahatımızı çalıyor çalmasına ama, halen yaşadığımız ve alışık olduğumuz çoğu güzelliğin zemininde ağrı vardır. Ağrı, insanlık tarihinin bütün değişimlerine, gel-gitlerine, savaş ve barışlarına eşlik etmiş ve hiç değişmeden kalmıştır. Bu yüzden tarihte hiçbir olayın insanlığı ağrı kadar etkilediği söylenemez. Hiçbir insan acı ve ağrının incitmesinden kaçamamıştır. İnsanın doğumu ağlayarak başlar; ölümü acılı ve ağrılı olur. Ölüm ve doğum arasındaki ince-uzun çizgide, acı ve ağrı insanı defalarca yoklar.

Son iki yüzyılda hekimliğin 'ilâhî iş'i olan ağrı tedavisinde önemli ilerlemeler kaydedildi. İlk önemli adım 1806'da morfinin izole edilmesiyle atıldı. Bunu daha saf sentetik ilaçların elde edilmesi izledi. Derken ağrıdan yakman her hastanın dilinin zikri olacak beş hece geldi: AG-RI-KE-Sİ-Cİ. Dünyanın en basit, en klasik, en güzel, en çok kullanılan ilacı ağrı kesiciler, 1800'lerin başında doğdu.

Modern hekimler ağrıya yaklaşımlarını değiştirirken, ağrı kavramını da değiştirmeye niyetliler. Buna göre, ağrı sadece bir belirti değil, tek başına

bir hastalıktır. Modem tıp, ağrının bir uyarı vazifesi gördüğünü kabul etmekle birlikte, boş yere çekilen ağrının insanın bedeninde başka şeyleri de 'acıt-tığı'na dikkat çekiyor. Dünyada milyonlarca iş günü kaybına yol açan ve bir o kadar masraf çıkaran ağrının, aile bütçesi ve aile huzuru için de çok önemli sonuçlan var. Dahası, ağrı sa-dece ağrıdığında acıtmıyor. Meselâ senelerdir kronik baş ağ' rısı çeken bir hastada sonunda depresyon yerleşebiliyor ya da

başka türlü kişilik değişiklikleri yaşanabiliyor. Sonuçta, hastanın çevresindeki insanlar da acı çekiyor.

Modern çağ, çok sayıda insanın kronik ağrılarına tanıklık ediyor. Kronik ağrılar şimdilerde arttı mı, yoksa insanlar ağrılarını daha kolay mı ifade eder hale geldi? Bunu cevaplamak zor görünüyor. Bu yüzden eski hekimlerin 'kutsal'laştır-dığı ağrı tedavisini, çağdaş hekimler 'sosyal'leştiriyor. Ağrı tedavisi, özellikle de kronik ağrıların tedavisi, sadece ağrıyı kesmekle bitmiyor; hastanın gündelik hayata eksiksiz geri dönmesini sağlayarak tamamlanıyor.

Ancak, kadim hekimlerin 'kutsallık atfetmesini haklılık kazandıracak biçimde, her geçen gün ağrının fiziksel bir acı olmaktan çok, ruhun derinlerine inen, duyguya endeksli karmaşık bir hal olduğu anlaşılıyor. Sözgelimi pozitif duygulanım içinde olmak ağrı algısını hafifletiyor, negatif duygulanım ise ağrıyı çekilmez kılıyor. Duygular, ağrı için sanki bir mercek işlevi görüyor. Bir yanından bakınca ağrıyı büyütüyor, diğer yanından bakınca küçültüyor. Meselâ, başkalarının da ağrısını hissettiğini bilmesi, hastanın ağrısını hafifletebiliyor; ağrı bir bakıma paylaşılabiliyor, bölüşülebiliyor. Aynı nedenle, geceleri ve yalnızken ağrılar şiddetleniyor, keskinleşiyor.

Ağrıyla ilgili ilginç bir detay da, kadınları ve erkekleri eşit olarak etkilememesidir. Hatırı sayılır sayıda ve kalitede araştırma, kadınların ağrı, acı ve sancıyla daha iyi baş edebildiklerini gösteriyor. Erkekler ise, acıyı büyütmeye, bir yaşama sorunu görmeye eğilimliler. Kadınlar, başka aktivitelere dalarak, olumlu duygulanımlara kapılarak, başkalarından yardım isteyerek ya da dua ederek ağrıyla baş edebiliyorlar, daha az

olumsuz duygulanım yaşıyorlar. Uzmanların yorumuna göre, kadının kırılgan yapısı ve acı karşısında incinebilir olması, muhtemelen onu acı ile birlikte yaşamaya daha hazırlıklı kılıyor. Ancak, kadınların ağrı karşısındaki üstünlüğü hafif ve orta dereceli kronik ağrılar için geçerli. Akut ve şiddetli acılara gelince, erkekler de kadınlar kadar dayanıklılar, ancak kadınları geçemiyorlar.

Doğrusu, ağrı hem en eşitçe hem en adaletsizce paylaşılan bir katık. Ağrı, insanlık için çok eski ve bir insan için çok yeni bir deneyim. Belki de, dünyanın tek gerçek bölücüsü ağrı. İnsanları ikiye ayırıyor: Ağrısı olanlar ve ağrısız olanlar. Ağrısı olanlar tenlerine atılan bu ince çizikle, ağrısız oldukları zamanlarda sahip oldukları sessiz ve süssüz zenginliği fark ediyorlar. Ağrı, asıl varlığın farkına vardırıyor, hayattan haber veriyor. Descartes daha yoğun ağrılar çekmiş olsaydı, muhtemelen 'ağrım var, o halde yaşıyorum' da diyebilecekti. Ağrı, yaşamanın ağır tortusudur; zaman zaman kristalleşir ve tenimize batar. Ağrı, var olmanın dayanılmaz naifliğidir; sık sık keskinleşir ve canımızı yakar. Hayat kadar yakın ve anlaşılır, hayal gibi ele avuca sığmaz ve anlaşılmaz. Ağrı, 'gece-gündüz yürüdüğümüz iki kapılı han'ın tam orta yeri. Belki yeryüzünde hiç kimsenin ağrısı hepten geçmeyecek, ama herkes 'ağ-rı'nın 'orta yeri'nden geçip gidecek. Ağır ağır, ağrılı ağrılı...

Bir Ağrısızlık Fantezisi

Ahmet o gün yaşadıklarını tatlı bir nekahet duygusu içinde yeniden hatırladı. Yorganı üzerine uzatan annesi de çocuğunun deliksiz bir uykuya dalmasını diliyordu. Gece boyunca çektiği diş ağrısı odasını dar etmiş, gözüne uyku girmemişti. Üstelik sabah erkenden dişçi koltuğuna oturmak da cabası olmuştu... Yorganın tatlı sıcaklığı küçük bedenini sararken, Ahmet'in fısıldadığı dua annesinin iyi uykular dileyen ılık sesine karışıyordu: "Allah'ım n'olur kimseler acı çekmesin, hiçbir kardeşin bir yeri ağrımasın." Gözlerini huzur içinde kapattı.

Sabaha doğru çok farklı bir günün kapısı aralandı evde. İlk farklılığı o gördü. Her sabah namazı sonrası, inleyip duran anneannesinin sesini duymadı bu defa. Derken kahvaltı zamanı... İçinde duasının kabul edildiği gibi bir his vardı. Asıl müjdeyi annesine vermek istiyordu. Aylardır beklediği kardeşi bugünlerde dünyaya gelecekti. Evde tam doğum telaşı yaşanırken, Ahmet'in diş ağrısı için gecelemek ayrı bir yük olmuştu kadıncağıza. Yine de tatlı tebessümünü ve anaç bakışını esirgemeden, bir taraftan hastane hazırlıklarını sürdürmüştü.

Mutfağın kapısından gizlice annesinin yüzünü süzdü. Son aylarda giderek sıklaşan sancıların eseri kalmamıştı yüzünde... içten içe sevindi. Akşam dua ederken, aslında en çok annesinin çekeceği doğum ağrılarını düşünmüştü. Eğer duası kabul edilirse, annesi kardeşini hiç acısız dünyaya getirecekti. Doktorlar kimbilir ne kadar şaşıracaktı...
Sonra doğacak kardeşine gitti aklı... Her bebeğin doğar doğmaz ağladığını söylemişti babası. Niye, diye sorunca da, babası, 'belki de bir yerleri acıdığı için' diye cevap vermişti. Eğer öyleyse kardeşi de ağlamayacaktı. "Ne güzel!" dedi içinden. Vereceği müjde giderek büyüyordu.
Anneannesine, midesine dokunduğu için almak istemediği, arada bir unuttuğu ağrı kesicileri almak zorunda olmadığını söylemek için sabırsızlanıyordu. Ya babası... Otobüs durağında beklemekten ayaklarına kara sular iniyordu zavallının. Neydi o her akşam uzun uzun ayak ovuşturmalar, tuzlu suya ayak sokmalar... Bundan böyle eve yorgun argın dönmek yoktu.
"Neden olmasın" diye geçirdi içinden. Aynı arzuyu bütün insanlar, hatta yeryüzünde yaşayan bütün canlılar için de tekrarlayabilirdi. Yeryüzünde ağrı diye bir şey olmasaydı, her şey daha güzel olur, insanlar daha mutlu yaşardı. Aklına geçen kış ayağı kırıldığı için eve götürmek istediği kedi yavrusu geldi. Kediciğin çaresiz inleyişini bir türlü unutamıyordu.
Birkaç gün sonra değişikliğin sadece Ahmetlerle sınırlı kalmadığı anlaşılacaktı. Her taraftan iyi haberler geliyordu. Kimi patronlar hallerinden memnundu. İşçiler için artık hastalık, baş ağrısı, nezle, yorgunluk gibi bahaneler kalmamıştı. Herkes tıkır tıkır işine gidip geliyor, yorulmadan çalışıyor olacaktı. Hastane kapılarındaki kuyruklar da azalmıştı; özellikle
sigorta hastanelerinin önü sakinleşmiş, koridorlara sükûnet inmişti- Kimse migreninden şikâyetçi olmuyor, bebekler gaz sancısı çekmiyordu. Ahmet'in annesi de dahil kadınlar ağrısız doğuracaktı bundan böyle.
Fakat çok geçmeden bu mutluluk tablosunun yerini derin bir endişe aldı. Madalyonun öbür yüzü yavaş yavaş gün yüzüne çıktı. Akşam TV haberleri ve yorumlarının hepsi 'ağrısız bir dünyanın geleceği' üzerineydi. Dünya Sağlık Örgütü acil bir toplantı düzenleyerek, ateşli tartışmalardan sonra şekillenen bir bildiri yayınladı.

Bildiride, öncelikle, herkesin bilmesi gereken bir gerçek hatırlatılıyordu. Şimdiye kadar nerede hayat olmuşsa orada ağrı duygusu olmuştu. Ağrı, her canlıya kendi sağlığını koruyabilmesi için verilmiş bir uyarıydı, bir tür sigorta gibi vazife görüyordu. Bir organın hastalığı ağrı ve sancı ile anlaşılıyor, böylece çok acı çekmek istemeyen insan tedavi için çareler arıyordu. Ucunda acıdan ve ağrıdan kurtulmak olunca, onca zahmetli şeye razı oluyordu insanoğlu. Meselâ dişçi koltuğuna oturabi-I liyor, meselâ kendince hiç vakti olmadığı halde sırf ağrısı hatırına hastane kapısına gidiyor, hatta günlerce yatabiliyordu.

Doktorlar, hele de şeker hastaları ile uğraşan doktorlar ağrı duymamanın pek de hoş bir şey olmadığını öteden beri biliyorlardı. Şeker hastalığının ileri safhalarında sinirleri iyice harap olan hastalar, özellikle ayaklarının acısını duymuyorlardı. Öyle ki, ayaklarını ısıtayım derken yakan veya ayakkabısının içine giren küçük bir taşı fark etmediği için ayaklarında derin yaralar açılan hastaları oluyordu. Bundan böyle sadece şeker hastalarına yaptıkları tavsiyeleri herkese yapacaklardı.

Meselâ:

Ayakkabınızı giymeden önce içini iyice gözden geçirin.

Yeni ayakkabı alırken ayağınızı sıkıp sıkmadığını gözünüzle anlamaya çtJışm.

Bu durumda hiçbir patronun iş verimliliği beklemeye hakkı yoktu. Üstelik birçok işçi elini ayağını hiç yoktan kaybedebilirdi.

Kadm-doğum uzmanlarının endişesi ise daha bir başkaydı. Hamile kadınların doğum sancılarını hissetmemeleri halinde, zamansız doğumların sayısı artacaktı. Kadınlar doğumun yaklaştığını hissetmeyecek ve doğuma çok geç kalacaklardı.

Kalp hastalarını bekleyen tehlike daha endişe vericiydi. Giderek yaygınlaşan koroner kalp hastalığının en önemli işareti göğüs ağrısıydı. Zaten hekime gelmekten kaçman insanlar, böylece sahte bir sağlık duygusu içinde ömür süreceklerdi. Ama ne kadar?

Cerrahlara gelince, acil servislerin kapısına kilit vurmayı düşünüyorlardı. Artık apandisite, böbrek taşlarına, safra kesesi taşlarına, barsak düğümlenmelerine çare olmak mümkün değildi. Ani başlayan, şiddetli karın ağrıları olmayacağına göre, kimse gecenin yarısında acil servise

uğramayacaktı. Patlamış bir apandisitin ilk ve son belirtisi hastanın ölümü olabilirdi meselâ. Böbrek taşları ancak böbrekler iflas ettikten sonra fark edilebilirdi...
Çocuk hekimlerinin kanaatince, ağrısız bir dünya ana babaları iyice huzursuz edecekti. Bebekler rahatsızlıklarını ve açlıklarını ağlamayla belirtirler. Bebeğin ağlamayı kesmesi doyduğunun ve sağlıklı olduğunun işareti sayılır. Hasta veya aç olduğu halde ağlamayan bir bebek derdini anlatamayacaktı. O halde ana babaların, bebekleri suskun ve huzurlu görünse bile, tetikte olmaları gerekecekti...
Diş hekimleri, her ülkenin Sağlık Bakanlığı'ndan herkese kısa sürelerle diş kontrolü yaptırma mecburiyeti getirmesini istiyordu. Ağrımayan dişler sinyal vermeyecek, böylece zaten ağız ve diş sağlığına dikkat etmeyen insanlar hekime gitme mecburiyetinden kurtulacaklardı. Ama tamamen çürük dişlerle yaşamaya mecbur kalacaklardı.
Onkologlar ise kanserlerin artık daha da sinsileşeceğin-den, erken teşhisin ve tedavinin iyice zorlaşacağından kaygı duyuyorlardı. Bazı kanser türlerinde hiç olmazsa ağrı ile uyanan hastalar, ağrının ortadan kalkmasıyla derin bir gaflete dalacaklardı.
Dünya Sağlık Örgütü'nün alelacele çıkardığı bildiri, çok (geçmeden sosyologların, ekonomistlerin ve siyaset adamları-ıın tahminlerine temel teşkil etti. Uzmanlar, ağrısız bir dünya-|da ortalama insan ömrünün 60 yıldan 10-30 yıla inebileceğini lesaplıyordu. İnsanların çoğu, rahatsızlıklarından habersiz ya-ayacağından, çare aramayacak ve birçoğu, erişkin yaşa gelmeden apandisit, çocuk felci, kızamık, kabakulak gibi çok basit se-aeplerle bu dünyaya veda edecekti. Sadece insan ömrünün süresi azalmayacak, aynı zamanda hayat kalitesi de düşecekti.
Bu durum her şeyden önce, tek bir kuşakta insan soyunun tükenmesi, dünya nüfusunun kuruması anlamına geliyordu. İnsanlar üreme çağma gelmeden dünyaya veda edeceklerine göre, bir sonraki kuşaktan yeni çocuklar beklemek mümkün değildi. Dahası, insanların çoğu dünya üzerinde sadece çocuk olarak yaşayacağına göre, ne okullardan ve öğretmenlerden, ne mesleğini eline almış kişilerden, ne çocuklara kitap yazan, kitap okuyan ana babalardan, ne çocuklara oyuncak üreten büyüklerden bahsedilebilirdi...

Fütürologlar, gazeteciler, filozoflar harıl harıl tartışıyor, dünyayı bekleyen geleceği tahmin etmeye çalışıyorlardı, idareciler ise bu gidişin önünü alabilecek ilginç teklifler, projeler hazırlıyorlardı. Bunlar arasında en ilginç

olanı, muhtemel hastaları yakalayıp zorla doktora götürecek bir polis teşkilatının kurulmasıydı. Ne olur ne olmaz diye, belli aralıklarla herkese birkaç doktora muayene olma, röntgen, ultrason, bilgisayarlı tomografi, manyetik rezonans çektirme, kan ve idrar tahlilleri yaptırma mecburiyeti getirilmesi fikri ise parlamadan sönüverdi. Daha parlak bir teklif iletişimcilerden geldi. İnsanların vücuduna her organın rahatsızlığını algılayan küçük birer alıcı yerleştirilir ve bunlar internetle hastanelere bağlanabilirdi. Bu da olmazsa, ilaç firmaları 'ağrı kesici' ilaçlar gibi 'ağrı verici' ilaçlar üretmeyi deneyecekti...
Ahmet'in içine derin bir kasavet çöktü. Ağrısız bir dünya istediğine bin pişman olmuştu. Çenesine doğru uzanan ince bir ağrı duydu. Gözlerini usulca araladı. Pencereden içeriye solgun bir ışık süzülüyordu. Dün çekilen dişinin yerini diliyle yokladı. Akşam annesinin verdiği şurubun etkisi geçmiş olmalıydı. İlk defa bir yeri ağrıdığı için mutlu oluyordu. Üs-telik bu defaki dayanılabilir bir ağrıydı.
Yan odadan anneannesinin iniltilerini işitti. Sabah namazını bitirmiş olmalıydı. Yatağından doğruldu. Kapıyı tıklatıp anneannesinin yanma vardı. Onca ağrısına rağmen dilinden düşürmediği 'Elhamdülillah'ların mânâsını daha iyi anlıyordu şimdi. Bu sabah, kahvaltısını anneannesi hazırlayacaktı. An' ne ve babasının hastanede olduğunu öğrendi anneannesinden. Kendisi uyurken, annesinin sancıları sıklaşmıştı. Öğleye doğru ne zamandır beklediği kardeşini görebilecekti.
Gördüğü kâbusu herkes eve dönünce anlatmaya karar verdi-
Evrenin
Yaradılmış olan her şey, her zerresinde
akıl almaz bir işlevselliğin ve
estetiğin izini taşır.
Var edilen her şey
evrenin şiirine bir dize yazar.
Bütün dizelerin bir araya gelmesiyle
ortaya çıkan anlam,
müthiş bir ahenkle bizleri kendisine ka
turnaya çağırır.
V
Eğri Büğrü Bir Kainat
İnsan eseri düz ve köşeli tasarımları
bir yana bırakırsak, kâinatta her şey

eğri, köşesiz ve yuvarlaktır.
Peki, neden böyledir?
Ve atomaltı âlemlerden
galaksilere uzanan bu eğrilik
neler söylemektedir bize?

Bir şafak vakti... Güneş ufuktan kocaman sarı bir portakal gibi yükseliyor. Yürüyorsunuz. Ayaklarınızın altında ıslak kumlar oynaşıyor. Kulağınızda, gidip gelen dalga sesleri. Uçsuz-bucaksız bir denizin kıyısında, dudağınızda taze bir tebessüm, ufku seyrediyorsunuz. Gökkubbenin denizle kucaklaştığı ince uzun çizgide renkler dans ediyor. Yüzünüze günün ilk ışıkları vururken, dalgalardan sıçrayan damlacıklar alnınıza serin öpücükler konduruyor. Yüzünüzde ılık yağmur damlalarını hissediyorsunuz. Bulutlar ağır ağır sahile doğru kayıyor. Yağmur damlaları denizin tuzlu suyuyla karışıp saçlarınızdan aşağı, kaşınızı ve kirpiklerinizi ıslatıp omzunuza doğru süzülüyor. Denize doğru birkaç adım daha atıyorsunuz. Deniz teninize dokunuyor; kıpır kıpır. Köpüklü suları avuçlu-yorsunuz; her damlada yeni günün ilk ışıkları parmaklarınızın arasından dökülüyor. Eşsiz bir ânı yaşadığınızın farkındasınız. Biliyorsunuz ki, bu ân bir daha tekrarlanmayacak, bu ânı fark ettiğiniz ânda, yerine bir başka ân geldi bile. Tıpkı avuçlarınızdan dökülen sular gibi ânlar dökülüveriyor ömrünüzden. Güneş deniz üzerinde biraz daha yükselirken, yeryüzünde bir sabahın daha tamamlandığını biliyorsunuz. Güneşin karşı ufukta yine bir kızıl hülya olup batmaya duracağı âna kadar yeni bir gün içindesiniz. Zaman geri dönüşsüz biçimde akıyor. Ama yine de her gün sabahlar, öğleler, ikindiler, akşamlar tekrarlanıyor; biliyorsunuz. Tostoparlak güneşin bugün de doğudan batıya doğru seferinde gökyüzünde çizeceği eğri rotayı aşağı yukarı tahmin ediyorsunuz. Eğilip bir avuç kum alıyorsunuz avuçlarınıza. Saçlarınız rüzgârda uçuşuyor. Sırtınızı denize dönüyorsunuz. Uzaktaki dağ zirvelerini seyre dalıyorsunuz. Vadiler, yokuşlar, gölgeler, zirveler, ovalar... Şimdi de, günışığmı emerek renklenen ormanları, ağaçları seyrediyorsunuz. Her bir yaprağa düşüp süzülen yağmur damlalarını, her ağaç gövdesinden eğilip göklere uzanan dallan hayal ediyorsunuz.

Doğrusu, bu güzel manzaranın ve eşsiz deneyimin detaylarında, çoğu zaman fark etmediğimiz bir ortak özellik saklıdır; eğrilik. Bu manzaranın tüm detaylarında sonsuz çeşitlilikte eğrilikler vardır. Bu özel yaşantının her ânında bir eğriliği deneyimleriz.

EVRENİN ŞİİRİ

111
Dünyanın hangi köşesinde olursak olalım, zamanın hangi kesitinde yaşarsak yaşayalım, her zaman bu eğriliğin orta-sindayızdır ve bu eğriliği en başta kendi bedenimizin hatlarıyla ve kendi hayatlarımızla tamamlarız. Dünyanın hiçbir köşesi, köşe admm çağrıştırdığı geometrik keskinliği hak etmez. Ayağımızı koyduğumuz her yer, elimize aldığımız her nesne -insan yapısı düz ve köşeli yapay tasarımları hariç tutarsak- eğri büğrüdür, köşesizdir, yuvarlak hatlıdır. İlk bakışta gözümüze çarpan sivriliklerin, düzlüklerin, köşelerin aslı da tatlı eğriler üzerinde yükselir, ince kıvrımlara, yuvarlak köşesiz hatlara dayanır.
Her şeyden önce, üzerinde yaşadığımız dünya, yüzyıllar boyu sanıldığının aksine, 'düz' değil, yuvarlaktır; üstten basık, yanlardan hafif kabarık bir küre üzerinde yaşarız. Dünyamız, eğri bir yörünge üzerinde başı hafif öne eğik bir konumda dolanır. Gecenin gündüzün ardından gelmesi, mevsimlerin nöbetleşmesi bu eğriliğin ve eğikliğin doğrudan sonucudur. Ayağımızın altına serilmiş yeryüzü de, ayağımızın altı da eğridir. Her adımımızda, yeryüzü ve ayağımız arasında ahenkli kavisler buluşur, zarif eğriler kucaklasın
Yaşadığımız dünyanın gözle görünür detaylarından mini dünyalara doğru bir yolculuk yapmaya kalkarsak, eğriliğin ve yuvarlaklığın her şeyi sarıp sarmaladığını kavramakta gecikmeyiz. Canlılığın temeli olan hücreler, yuvarlak ve köşesiz biçimdedir. Genetik kimliğimizin kodlandığı DNA molekülleri çifte bir sarmal boyunca dizilmiştir ve her bir sarmal çifti kendi içine kıvrılarak paketlenir. Bedenimizde bar-saklarımız, akciğerimizdeki hava yollan her aşamada giderek incelen ve çoğalan sayısız kıvrımlar şeklinde tasarlanmıştır. Kan damarlarımız, kalpten itibaren giderek incelir ve kanın
112
akımını kolaylaştıracak bir eğimle çatallaşır. Atom-altı parçacıklar mutlaka yuvarlağa yakın bir yörüngede dolanır, küre yapılar oluşturacak biçimde bir araya gelir, köşesiz formlar içinde tasarlanır.
Bedenimizin gözle görülür detayları da eğrilikten nasibini alır. Örneğin belkemiğimiz, zarif bir S çizerek bütün ağırlığımızı taşır. Aslında, 'belimizi hiçbir zaman doğrultanlayız.' Şükür ki böyledir; yoksa ne düzgün biçimde ayakta durabilir, ne ağrısız yürüyebilir, ne de rahatça oturabilirdik. Ayaklarımızın altında saklı zarif kavisler bizi düzgün bir yürüyüşe çağırır. Avuçlarımıza 'kazılmış' çukurlara emellerimizi biriktirir, dualarımızı çağırır,

hayallerimizi yığarız. Kulağımıza gelen ses dalgalan bir kulak kepçesinin eğri büğrü sınırlarına dokunup süzüldükten sonra, yuvarlak ve bombeli kulak zarına çarpar, beynimizin kıvrımlarına öylece eğilerek girer.
Her sabah ufuktan çıkıp gelen günışığt, küre şeklindeki bir yıldızdan, muhtemelen yuvarlak tanecikler halinde toparlanarak ya da eğri dalgacıklara bürünerek göz yuvarlağımızın eğri yüzeyine çarpar, gözbebeğimizin yuvarlağından içeri süzülür, gözlerimizin lensinden eğilerek geçer ve arkadaki eğri yüzeyli retina üzerine düşer.
İnsan yüzünün her detayı eğri ve yuvarlak çizgiler üzerinde tasarlanmıştır. Elimizle yüzümüze dokunduğumuzda avuçlarımızın ve yanağımızın sıcacık bir kıvrımda kucaklaştığını hissederiz. Zamanın hiçbir kesitinde dümdüz bir akış yoktur; zaman bir nehir gibi hep yokuş aşağı, kıvrılarak akar. Her an, bir dağ zirvesi gibidir; var olduğu noktaya kadar tırmanırız ve varır varmaz yokuş aşağı inmeye başlarız. Saat sarkacının resmettiği gibi, zaman, eğri bir çizgi üzerinde hiç durmadan salınır.

Yuvarlak saat kadranında dönüp duran akrep ve yelkovan gibi kendini tekrarlayarak akar. Böyle olunca, hayat deneyimleri de, tıpkı bir nabız gibi, bir deniz dalgasının sahile vurup çekilmesi gibi gelir ve gider. Sözgelimi, bir şekerin lezzeti dilimize ve damağımıza varır varmaz azalmaya yüz tutar, geri doğru çekilmeye başlar. Ruhumuzda da elem ve lezzetler nö-betleşir; biri gider, biri gelir. Elemin bittiği yerde lezzet, lezzetin bittiği yerde elem başlar. Duygularımız bile tekdüze değildir. Tebessümümüz dudağımızda bir ince eğridir. Acımız alnı-mızdaki eğri kırışıklarla taşar yüzeye. Gözlerimizin güzelliği eğri kaşlarımızla tamamlanır. Saçlarımızın her kıvrımından yüzümüze bir güzellik düşer; perçem, kâkül, lüle eğri birer çizgi olarak iner yüzümüzün kıvrımlarına.
Bir gül alın elinize. Kıvrımların, eğrilerin, girinti çıkıntı-
Iların nasıl bir ahenge dönüştüğüne, eğri büğrü hatların nasıl bir biçim şiiri olarak bestelendiğine gözle görülür, elle tutulur şekilde tanık olun. Gülün üçgen, dörtgen ya da altıgen biçiminde olmasına gözleriniz ve gönlünüz razı olur muydu? Aslında sadece gül değil, bütün çiçekler kasıtlı bir kavislen-menin, ince hesaplı bir eğriliğin rengârenk çizimidir. Çiçekler, bahar mevsiminde her ağaçta yapraktan sonra, meyveden önce gelir. Yapraklar, incecik kıvrımlarıyla, her dal boyunca spiral biçimde dizilişleriyle özel bir eğrilik hesabının örnekleridir; ışığı, havayı, toprağı ve

suyu ağaçta buluşturma rolü üstlenirler. Çiçeklerin rolü ise, bu buluşmayı meyvelen-dirmek için havada dolaşan polenleri bir araya getirmektir. Çiçeklerin kıvrım kıvrım yapısı, özel girinti çıkıntıları, hesaba gelmeyen sayısız eğri büğrü detayları hava akımını 'eğip bükme'ye ayarlanmıştır. Ağaçların dalları arasında dolaşan hava akımı, çiçeklerin özel şekilleri sayesinde, çiçek etrafında

özel olarak girdaplanır ve havada dolaşan polenler bu girdap-lı alanlarda yoğunlaşarak, tesadüfi sanılan salınmalar arasın-da, rastgele şekillendiği sanılan çiçek yüzlerde buluşur, döllenir ve meyveye durur.

Sadece havanın değil, suyun kavislerinde de incecik sırlar dolanır. Su, denizlerin yüzünde dalgalanırken, toprağın derinliklerinde kıvrılırken, derelerin incecik kıvrımlarında girdaplanırken, yüksek çağlayanların başında kavislenirken, yüreğine hayat taşır, her zerresine can devşirir. Suyun kıvrımlı hareketi, dalgalardaki zarif görünümünün ve doyumsuz sesinin yanı sıra hayatî bir fonksiyon da taşır. Bu hareketler sırasında su oksijenlenir, temizlenir, saflaşır ve su altına oksijen taşınır. Hatta kaynak sularının yeraltında kıvrılarak akması, taşa ve toprağa dokunarak kavislenmesi, kendine özgü tarifsiz tadın nedenidir. Coşmadan ve düz akan şehir suları bu tadı kaybeder; insanı dirilten 'ab-ı hayat' özelliğini yitirir. Suyun kendisi gibi, suyu mekân edinen sualtı canlıları da, zarif kavislere sahip vücut hatlarıyla su altında düz yaşanmayacağını haber verir. Özellikle balıkların 'hidrodinamik' bedenleri, eğriliklerin bir deneme-yanılma olmadığını, eşsiz bir ahengin tamamlayıcısı olduğunu gösterir. Su altında, suyu hiç rahatsız etmeden, sessizce kayıp giden her bir balık, yeryüzünde hiçbir çizginin rastgele olmadığını ve eğri büğrü hatların hepsinin bir bütün içindeki kasıtlı detaylar olduğunu seslendirir.

Eğriliğin gözle görünür bir ahenge dönüştüğü, elle tutulur mimarî şiire büründüğü özel nesneler de vardır. Salyangoz kabuğunun katlanışı, koçun boynuzunun kıvrılışı, ayçiçeği çekirdeklerinin dizilişi, çam kozalağındaki fıstıkların yerleşimi, rüzgâr hortumunun girdaplanışı, deniz dalgasının kavisi,

spiral galaksinin dönüşü... Eğriliğin estetiğini ve fonksiyonel ahengini ilk bakışta yansıtan bu nesneler, kâinatta aslolanm düz çizgiler değil, eğrilikler

olduğunun; hayatın köşeli ve sivri değil, yuvarlak ve yumuşak hatlı olduğunun sembolü gibidir.
Ünlü şair Goethe, eğriliklerin kâinatta kadın estetiğini ve dişi zarafetini çağrıştırdığını, düz ve sert çizgilerin ise kaba ve erkeksi durduğunu belirtir. Bu şairce bakışın cinsiyet ayırımını bir kenara bırakırsak, eğriliğin hüküm sürdüğü kâinatta, eğriliklerin her kıvrımında, her büklümünde, her girinti çıkıntısında bir zarafet niyetinin, bir estetik kaygısının izini görebiliriz.
Eğriler söz konusu olduğunda, Newton fiziğinin kâinatı otomatik bir işleyişe terk ettiği mekanistik ve pozitivist bakış açısında, Goethe'nin şair duyarlılığı ile izlediği eğrilikleri görmezden gelen bir kör nokta daha ortaya çıkar. Newton fiziği, hareketin en doğru şeklinin 'düz çizgisel ilerleme' olduğunu öne sürer, mekânı Öklid geometrisinin düzlüğüne mahkûm eder, zamanı geri dönüşü olmayan düz bir çizgi olarak resmeder. Oysa yıllar içinde, 'kaos teorisi'nin ortaya çıkması, 'fraktal geometri'nin biçimlenmesi, görecelik teorisinin gelişmesi, kuantum teorisinin tahminlerinin doğrulanması ile, kâinatta her hareketin eğrilmek suretiyle gerçekleştiği; mekânın eğildiği, zamanın kıvrıldığı görüldü. Newton fiziğinin küçümseyip yok saydığı ince detayların kaos teorisiyle işin içine girmesi, hiçbir olayın 'burnunun doğrusu'na ilerleye-meyeceğini gösterdiği gibi, ışığın ve atomun doğasına ilişkin modern tasarımlar mekân ve zamanın her an her yöne çatallaşmaya eğilimli bir ontolojik 'girdaplanma' içinde olduğuna işaret ediyor.

Bütün bu modern teorilerin ortaklaşa işaret ettiği nokta, kâinatın otomatik, tekdüze, kendi başına buyruk bir 'mekanizma' ile işlemediği oldu. Kâinat her an, her zerresiyle var-yok arasında uzanan eğri bir çizgide sarkaçlanıyor, eşya her an her detayında yeniden yeniye biçimler alıyordu. Fraktal geometride, bir eşyada bir boyutta gördüğümüz 'düzlük, eşyaya biraz daha büyüterek baktığımızda, eğriliğe dönüşüyordu; ortaya çıkan eğrinin bir kesitinde dikkati çeken düzlük de aynı şekilde büyütüldüğünde yerini eğri büğrü hatlara bırakıyordu. Yani, eşya, nasıl derinlere indikçe giderek bölünüp sonunda bir enerji yumağına dönüşüyorsa, aynı şekilde sonsuz küçüklükte görüntülendikçe nihayetsiz çeşitlilikte eğri detaylara bürünüyordu. Bir başka deyişle, elle tutulur ve gözle görülür her şey, sonsuz katlı bir 'buruşukluk'tan biçimleniyordu. Öyle ki, matematikçiler gerçekte

'doğru' diye bir şeyin olmadığını, 'eğri'nin asıl olduğunu, 'doğru çizgi'nin çapı sonsuz uzunlukta olan bir dairenin göze 'doğru görünen' bir 'yay kesiti' olduğu' nu söylüyorlar. Sonlu bir kâinatta 'sonsuz çaplı' bir daire çizilemeyeceğine göre, kâinatta 'doğru çizgi' de olamayacaktı.
Bilim dünyası eğriliği o kadar sevdi ki, bir zamanlar Des-cartes'm ortaya attığı, ancak Nevvtoncu fiziğin baskısıyla ye-şeremeyen bir fikir şimdilerde Finli fizikçi Antti J. Niemi'nin matematik hesaplarıyla yeniden gündeme geldi: Descartes'a göre varlığın temel bileşenleri parçacıklar ya da elektromanyetik dalgalar değil; uzay-zamanı kaplayan akışkan 'esir' maddesinin girdaplaşmalarıydı. Descartes'm bu fikri, daha sonraları, Kelvin'den de destek görmüş, ancak yeterince matematiksel dayanak bulamamıştı. Şimdilerde matematiğin de 'eğrilik' gerçeğine eğilmesiyle, zerrelerin, 'yokluk' diye tarif edegel-diğimiz, fiziksel olarak algılayamadığımız, ancak matematiksel
olarak 'algılanabilir' olan bir 'vakum'dan, bir 'boşluk'tan varlık sahiline/varlık sahnesine doğru kıvrılarak uzanan 'girdap-laşmalar' olduğunu söylemeye daha çok hazır ve yatkınız. Bu bakış, Einstein'm ünlü e=mc2 formülüyle ortaya koyduğu gibi, maddeyi, eğri bir uzay-zamanm yüzeyinde âdeta 'yumrula-şarak' ortaya çıkan 'enerji yoğunlaşmaları' olarak tanımlamasıyla da uyum içinde olacağa benziyor.
Varoluşun her detayına hükmeden eğrilmeler, bükülme-ler, kıvrılmalar, sarmalanıp dönmeler, yumrulaşmalar, gelip gitmeler, belki de en son fark ettiğimiz, ama her an içinde bulunduğumuz bir döngüde, yani zamanda, gündüzlerin geceye dönüşmesinde, mevsimlerin nöbetleşmesinde kendini çoktan benimsetmiş bile. Hepimiz ömrümüzü bir helezonun kollarında geçiriyoruz. Tıpkı yuvarlak bir merdiveni tırmanır gibi her defasında aynı turu atıyoruz; ama sürekli yeni katlara çıkıyoruz. Doğumumuzdan ölüme kadar giden yolda, gece ve gündüzleri, ayları, mevsimleri, yılları, yüzyılları tekrarlayıp duruyoruz; ancak spiralin kollarında bir daha dönmeyeceğimiz katlara doğru çıkmış oluyoruz.
Zaman algımızın başta gelen işaretini oluşturan Dünyanın Güneş etrafındaki dönüş yörüngesi Güneşin Samanyolu galaksisi içindeki yolculuğunun üzerine oturtulduğunda da, yine bir spiralin kollarında buluyoruz kendimizi.
Düz ve köşeli duruş, sabitliği çağrıştırırken; eğri, yuvarlak, kavisli biçim, gelip geçiciliğe işaret eder. Dalga eğilirken, de-rnir bükülürken, rüzgâr kıvrılırken, sular kırışırken, varoluşun kendi doğalarından olmadığını, her

daim biçimlendiklerini, her an yoğrulduklarını söylüyorlar. Öyle ki, aslolan kendi rnaddeleri değildir; kendi kıvrımlarından yansıyan, eğri büğrü hatlarından taşan güzelliktir. Çünkü kendi varlıkları bu güzelliğe, bu ahenge, bu estetiğe ayna olmak uğruna eğriliyor, bükülüyor, halden hale giriyor, yoğruluyor. Bir gül tomurcuğunun bağrındaki sarmaş dolaş çizgiler, bir dalganın büründüğü zarif kavis, bir galaksinin akıl almaz mesafeler boyunca taşıdığı tatlı sarmal, kâinatı kendi bağrında bir gül gibi sarıp sarmalayan 'güzel eyleme kasdı'nın, 'güzelleme iradesi'nin, Kur'ânî tabiriyle 'ihsan'ın görüntülerinden başka ne olabilir? Dalga güzel olmak için eğilir, ancak güzellik dalgadan değildir; dalga sönünce güzellik bir başka dalgaya geçer. Demir bir ahengi tamamlamak üzere bükülür, ancak ahenk demirden değildir; hurdalaşmca güzellik bir başka demire geçer. Rüzgâr bir işe yaramak üzere eğilir, ancak işe yaramak rüzgârın işi değildir; rüzgâr dinince, bir başka işe yarar rüzgâr gelir.

Tüm varlıklar, bir Güzellik Sahibi'nin eşyayı güzel eyleyen Kudret Elinde eğiliyor, bükülüyor, kıvrılıyor, sarılıp sarmalanıyor.

Şimdi, bu hiç bitmeyen eğilip bükülmenin bir kesitini bir de 'eğilmeler'in farkında olarak yaşamayı deneyelim:

Bir şafak vakti... Güneş ufuktan kocaman sarı bir portakal gibi yükseliyor... Yürüyorsunuz... Ayaklarınızın altında ıslak kumlar oynaşıyor. Kulağınızda, gidip gelen dalga sesleri... Uçsuz bucaksız denizin kıyısında, dudağınızda taze bir tebessüm, ufku seyrediyorsunuz. Gökkubbenin denizle kucaklaştığı ince uzun çizgide renkler dans ediyor. Yüzünüze günün ilk ışıklan vururken, dalgalardan sıçrayan damlacıklar alnınıza serin öpü-cükler konduruyor. Yüzünüzde ılık yağmur damlalarını hissedi' yorsunuz. Bulutlar ağır ağır sahile doğru kayıyor. Yağmur damlaları denizin tuzlu suyuyla karışıp saçlarınızdan aşağı, kaşınızı

ve kirpiklerinizi ıslatıp omzunuza doğru süzülüyor. Denize doğru birkaç adım daha atıyorsunuz. Deniz teninize dokunuyor; kıpır kıpır. Köpüklü suları avuçluyorsunuz; her damlaya yansıyan yeni günışığı parmaklarınızın arasından dökülüyor. Eşsiz bir ânı yaşadığınızın farkındasınız. Biliyorsunuz ki, bu ân bir daha tekrarlanmayacak, bu ânı fark ettiğiniz ânda, yerine bir başka ân geldi bile. Tıpkı avuçlarınızdan dökülen sular gibi, ânlar dökülüveriyor ömrünüzden. Güneş deniz üzerinde biraz daha yükselirken, yeryüzünde bir sabahın daha tamamlandığını biliyorsunuz. Güneşin karşı

ufukta yine bir kızıl hülya olup batmaya duracağı âna kadar yeni bir gün içindesiniz. Zaman geri dönüşsüz biçimde akıyor. Ama yine de her gün 'sabahlar, 'öğleler, 'ikindiler, 'akşamlar tekrarlanıyor; biliyorsunuz. Tostoparlak güneşin bugün de doğudan batıya doğru seferinde gökyüzünde çizeceği eğri rotayı da aşağı yukarı tahmin ediyorsunuz. Eğilip bir avuç kum alıyorsunuz avuçlarınıza. Saçlarınız rüzgârda uçuşuyor.
Bir varoluş kıvılcımının ucunda, bir hayat girdabının ortasında, beynimizin kıvrımlarında dolaşan düşüncelerle, kalbimizin taraçalarma sarılıp duran aşklarla, varhk-yokluk arasında sarkaçlanan kaygılarımızla, ruhumuza üflenmiş sonsuzluk arzusunun sarmalında, suya eğilen bir nilüfer çiçeği gibi ölüme doğru eğilerek sonsuzluğun girdabına katışıyoruz.
Salınıp durduğumuz varlık okyanusunun sonsuzluk sahiline yakın bir dalgasında bir köpük gibi bir ân parlayıp sönüyoruz. Tenimize Sonsuz Güzellik bütün renkleriyle eğilip dokunuyor, kalbimizi Ebedî Sevgili'nin sevgisi sarıp sarmalıyor. Her günün akşamında gözlerimizi kapatırken, sonsuz kıvrımlı 'kâinat gülü'nün yanağında kıvranıp uzanıyoruz. Dudağımızda bir tebessümle.
insan: Griizel Çünkü Fâni
İnsan tersinden bakmayagörsün, ne kadar da şaşırıyor, şaşırtıyor. Chicago Universitesi'nden ve New York Uluslararası Uzun Yaşam Merkezi'nden araştırmacıların ince ince yaptıkları hesaplar da, işte böylesi bir evrimci çarpıtmaya uğradı. Bu çarpıtmanın faillerini aramak gerekmiyor elbette! Ancak bir çarpıtmanın anatomisini keşfetmek, bakışımızı düzeltmek için güzel bir fırsat var önümüzde şimdi. Uzun lafın kısası, bu araştırmacılar, insan bedeninin 'uzun yaşama'ya ayarlı olmadığını keşfetmişler. Sözgelimi, insana 120-200 yıllık bir ömür biçilecek olsa, insan bedeni buna hazır değildi; çünkü evrimci çarpıtmayı paylaşanlara göre insan bedeninin ciddi 'zaafları' ortaya çıkıyordu. Geriye tabii ki, sözüm ona mükemmel olmayan bu bedene bir 'evrim' çizmek kalıyordu. Ne var ki insan bedeni bu 'zaaflar'dan arındırılınca, ortaya 'kaba', 'incelikten yoksun', 'fonksiyonel olarak estetiksiz' bir görüntü çıkıyordu. Yani, insan bedeninin mükemmel olmadığı iddiasını, araştırmacıların mükemmellik diye sundukları önerilerin çirkinliği çürütmüş oluyordu. Bu ilginç hikâyeyi paylaşmak isterseniz, buyurun.

Günümüzde insanların bir önceki yüzyıla göre ortalama 25 yıl daha fazla yaşadığı düşünülünce, bu yüzyılda ömür beklentisine en az bir 25 yıl daha ekleniyor. Şu halde, bu yüzyılın sonunu görmeye hazırlanan insanlar, yani muhtemelen torunlarımız için, 110-120 gibi yaşlar normal olacağa benziyor. Torunlarımızın bizim gibi 70'lerinde hayata veda etmesi, "Pek de gençti!" yazıklanmasına konu olacak.
Ömür beklentisinin giderek uzaması, bilim adamlarını insan anatomisi ve fizyolojisi üzerinde yeniden düşünmeye sevk ediyor. Acaba bedenimiz şimdikinden daha uzun yaşamaya alışık mı, hazır mı? Yaşarsa nasıl yaşar? Garip biçimde tam bu soruların ardına, bir de evrimci bir soru ekleyebilirsi-niz: "Yeni yüzyılda insan bedeni nasıl evrimleşecek?" meselâ. Tek bir parmağının bile orantısız uzamasından endişe eden insanların, sırf 'evrimciliklerinin hatırına böylesi sorular sorması hayli derin psikolojik tahliller gerektiriyor ya, neyse! Şimdi daha da somutlaştırarak soralım:
İnsan bedeni 60 yıl değil de, bunun iki katma varan bir süre için yeryüzünde kalmaya nasıl tepki verir? Chicago Üni-versitesi'nden S. Jay Olshansky, Bruce A. Carnes ve New York Uluslararası Uzun Yaşam Merkezi'nden Robert N. But-ler'ın bu soruya cevap aramak üzere yaptığı çalışmalar, insanın aslında kısa yaşamaya 'programlı' olduğunu ortaya çıkardı. Buna göre, insan bedeni aktif üreme döneminden sonra, programlı bir 'eskime' sürecine giriyor. Çocuklarımıza velayet edeceğimiz yaşlara denk gelen, nispeten genç yaşlarda, istisnalar dışında, organlarımız pek sorun çıkarmıyor ve sağlığın o 'sessiz ahengi'ni yaşıyoruz. Hatta çoğumuz bu yaşlarda hayatı sonsuzmuş gibi algılıyor, doğrudan sevdiklerimize değil de,

sevdiklerimiz adına olduğunu varsaydığımız dolaylı meşguliyetlere zaman ayırıyoruz. Çok yaygın bir deyişle, insan, ömrünün birinci yarısında para kazanmak için sağlığını harcıyor, ikinci yarısında da sağlığını kazanmak için parasını harcıyor.
Araştırmacıların bulguları, zaten bildiğimiz bir gerçeği yeniden ispatlıyor: Yaşlanmak hepimiz için kaçınılmaz bir seyirdir. Kırklı yaşlarla birlikte, kadınların menopoza girmesi, erkeklerin kalp-damar sisteminde öteden beri gelişen tıkanma ve yetersizliklerin belirgin hale gelmesi, bizi ömrümüzün ikinci yarısında sağlığı için para harcayanlar sınıfına sokuyor. İşte, araştırmacılar, insanın yaşlılığında karşılaştığı sağlık sorunlarının bedenimizde kasıtlı olarak tasarlanmış 'zaaflardan kaynaklandığını

söylüyorlar. Örneğin, kemiklerin kırılgan hale gelmesi, işitme ve görmenin zayıflaması, damarlarda varis oluşması, prostat büyümesi gibi sorunlar, araştırmacılara göre 'bedenimizdeki kasıtlı zaaflar'dan kaynaklanıyor. Varoluşu alabildiğine serseri bir rastgelelik ve deneme-yanılma süreçleri üzerine bina eden evrimciler, tam bu noktada bu 'kasıtlı zaaflar'a tutunuyorlar. Pek tabii ki, bu zaafların şimdiki elle tutulur ve gözle görülür varlığı, insanın 'evrilme yolu'nun yolcusu olduğunu gösteriyor(!)
Hesapta bu hükmü doğrulamak için yola koyuldular. İşe, insan bedeninin 'zaaflı,' 'arızalı,' 'kusurlu' modeline 'alternatif tasarımlar çizmekle başladılar. Bu alternatif bedenin, meselâ, özellikle kadınlarda 30 yaş sonrası başlayan kemik erimelerini önlemek için insanın daha kısa boylu olması gerekiyordu; böylece bedenin ağırlık merkezi biraz daha aşağı kayacağı için kırılmalara neden olan düşmeler azalırdı. Ayrıca, insanları bir ömür boyu ve özellikle de ömrünün son yarısında

rahatsız eden bel ve sırt ağrıları için insan omurgasının kemiklerinin daha büyük olması gerekiyordu, böylece düşmelerde kırık ihtimali de azalabilirdi. Hem sonra, insan bedeninin üst bölümü biraz öne doğru eğik olursa, omurgaya etki eden basınçlar azalır, böylece omurların çıkıntı yapması ve kayması engellenmiş olurdu. Eklemler, özellikle de diz eklemi, daha geniş alanlı ve daha büyük kemiklerle yapılmış olsaydı, ayrıca daha kalın kaslarla desteklenseydi, hele dizlerimizin ayakta dururken kemik-kemik üzerine kilitlenme mekanizması olmasaydı, pek muhtemel ki, bugün birçok yaşlıyı canından bezdiren eklem ağrıları, diz tutulmaları olmayacaktı. Karın bölgesinde kasların zayıflamasıyla birlikte sıkça görülen fıtıklar, göğüs kafesinin insanın midesini ve kısmen barsaklarını da içine alacak şekilde uzun olmasıyla önlenebilirdi. Kulak kepçemiz şimdikinden daha büyük olsaydı, yüksek sesleri daha iyi süzecek ve yaşlılıkta işitme kayıplarına yol açan iç kulak zedelenmeleri önlenecekti.
Buraya kadar hepsi güzeldi! Yeni insan bedeni tasarımı aşağı yukarı araştırmacıların tüm uzun ve sağlıklı yaşama tahminlerini gerçekleştiriyor, insanın kısa yaşamasına ayarlı 'zayıf noktalar' onarılmış oluyordu. Ancak araştırmacılar bu tasarımları çizmeye kalktıklarında çok büyük bir estetik kay-bıyla yüz yüze geliyorlardı. İnsan ömründen kazandığında, güzelliğinden kaybediyordu. Meselâ, kemik kırılmalarını ve bel fıtıklarını

önleyecek, daha kısa boylu ve üst kısmı öne doğru eğik bir insan bedeni, insanı daha doğduğu gün 'beli bükük' yapıyordu. Eklem ağrılarını azaltacak ve kırılmalarını önleyecek daha kalın ve güçlü kaslar, ciddi dolaşım dengesiz-İlklerine yol açması bir yana, insanı alabildiğine orantısız ve
manevra yoksunu kol ve bacaklara sahip kılıyordu. İleri yaşlarda, besin yutma ihtimalini artıran ortak besin ve hava girişi yerine, ayrı ayrı besin ve hava girişi tasarlayan araştırmacılar, fıtıklaşmasın diye boyun omurlarını kalmlaştırıp kasları da büyütünce, ortaya kalın boyunlu, başını çevirmekte zorlanan, kesinlikle zarafetten yoksun bir insan boynu ve kafa yapısı çıkıyordu ve ayrıca insanın sesi çirkinleşiyor, konuşma becerisi ciddi oranda yavaşlıyordu. O narin omuzlar, mücevherler ağırlayan gerdanlar bir çırpıda kabalaşıveriyordu. Buna bir de insanın işitme kaybını engelleyecek yeni kulak tasarımı eklenince gerisini varın siz düşünün.
Şükür ki, araştırmacılar erinmeyip bu tasarımları çizmişler. Sdentific American dergisinin Mart 2001 sayısında yayınlanan tasarımlar, insanın daha kısa ömürlü yaşamaya ayarlanmasının, anlatılamaz incelikte bir 'estetik' kastına dayandığına açıkça tanıklık ediyor. Araştırmacıların insan bedeninde varsaydıkları 'zaaflar, o eşsiz estetiğin 'zarif ölçüleri olsa gerek!
Siz olsanız hangisine müşteri olurdunuz? Kaba görünümlü ve hareketleri estetik yoksunu bir bedende uzun bir ömür sürmek mi? Görünümü son derece zarif ve fonksiyonel olarak eşsiz bir zarafete sahip bir bedende nispeten kısa bir ömür mü?
Şükür ki, bedenimizin tasarımına ne rastgele karar verilmiş ne de evrimcilerin zevklerine bırakılmış. Evrimcilerin biçtiği kadar uzun ömürlü olamasak da, evrimcilerin 'zaaflı bildiği 'zarif bir beden içinde, evrimcilerin göremediği sonsuz uzunlukta bir hayata aday 'yaratılmışlar' olarak yaşayıp gidiyoruz. Anlayacağınız nispeten 'genç' ölüp, ebediyen 'genç' kalma yolunda yolculuğa bir süre daha devam edeceğiz.
Allah'ın hesabı böyle...
Jvanatlar: Cröklerin Şiiri
İki kanat... Sadece iki kanat... Martıların denizleri yüreğimize taşıyan çığlıkları, göçmen kuşların hikâyelere konu olan esrarlı yolculukları, kelebeklerin çiçekleri birbirine komşu eyleyen zarif uçuşları, ateşin kıvrımlarında sonlanıp bitimsiz anlamları tutuşturan pervane aşkları, gülün dikeninde kan döken ve feryat eden bülbülün sancısı ve daha nicesi sadece iki kanat arasında olup bitiyor. Kanatlara tutunmuş tüm canlılar dile gelip konuşabilseydi, herhalde bir havayolu şirketinin kullandığı reklam sloganını

çoktan hak etmiş olduklarını haykıracaklardı: "Kanatlarımızın arasındasınız." Havayolu şirketinin iki çelik kanat arasında ağırladığı yolcuları için söylediği bu sözü, uçanlar arasında ilk aklımıza gelen kuşlar için de söylesek yanlış etmiş olmayız herhalde.
İnsan duygularını, özlemlerini, umutlarını, hayallerini, hasretlerini, hüzünlerini kuş kanatları arasına yerleştiriyor. Bir balonun ardı sıra süzülüp giden çocukluk hayalleri, bir uçurtmanın ipine sımsıkı tutunup göklere uzanan ilk gençlik

umutları, uzun-ince göçmen kuş kervanlarına havale edilen özlemler, göklerde, kuş kanatlan arasında, her dilden, her coğrafyadan, her yaştan, her renkten insan ruhunun kanat çırptığını gösteriyor.
Kim olursa olsun, nerede ve ne zaman yaşarsa yaşasın insanın her zaman 'kuş gibi' olmak isteyen bir yanı hep olagel' di. Yoksa, ne Richard Bach ünlü kitabı Martt'da insanı bir martının özlemleriyle anlatmaya kalkar, ne Feridüddin Attar klasik eseri Mantık'Ut Tayr'da tüm bir insanlığın macerasını "Kuş Konuşmaları"na dökerek çözümler, ne de insanın en derin ve esrarlı serüveni olan aşk sayısız yazar tarafından "Mum ve Pervane" ve "Gül ile Bülbül" başlıkları altında aşka tutulmuş kanatların ateşle tutuşmasında özetlenir, bülbül kalbinin nice aşkları sulayan gül kırmızısı kanının akışında resmedilirdi.
Doğrusu, hepimiz, her halimizle 'kanatlar arasında' yaşıyoruz. Her birimiz gönlümüzde bir kuş saklıyor ve büyütüyoruz. Yeryüzündeki serüvenimizi 'gönül kuşu'nun uğradığı tuzaklarla anlatıyor şairler. 'Gönül kuşu' 'ten kafesi'nde hapistir, çünkü sevgilinin gözyaşlarının danelerine kanmıştır. 'Ayaklarımızı yerden kesen' hayaller, kendimizi 'kuş gibi özgür' hissettiğimiz anlar, bir sevdiğimize 'kanat gerdiğimiz' haller, bizi her defasında ağırlığımızdan sıyırıp göklere kanat' landırır, kuşlara yoldaş eyler. Kafdağı'nın ardında bir Anka kuşu bekler bizi. Hüdhüd kuşu Süleyman'a (as) esrarlı bir yoldaş olur, ebabil kuşları Kabe'ye bekçilik eder. Ürkekliğiyle ünlü güvercin, sevgilinin âşığı avlayan gözünü temsil eden şahin, boynundaki halkasıyla kulluğu simgeleyen kumru, alım- , lı kuyruğuyla gözleri avlayan tavus kuşu, zarif yürüyüşüyle

sevgiliye özlemi hatırlatan keklik, hasreti ve vuslatı kanatlandıran üveyik, uzun göç kervanlarıyla uzakları ve gurbeti çağrıştıran turna ve daha nice

kuş, insan fıtratının gizli yanını havalandırır, insan duygularının gizemli çırpınışlarına elçilik eder. Öyle ki insanı anlamak kuşları anlamaktan geçiyor gibi. 'Kuş misali' gelip geçtiğimiz şu dünyada her defasında kuşların dilinde, göçünde, uçuşunda arıyoruz kendimizi. Yoksa 'kuş uçmaz, kervan geçmez' nice ıssız, çorak, bereketsiz, hayatsız yer varken illâ da burada, kuşların kanat çırptığı bir dünyada, rengârenk kanatların şakırtıları altında yaşıyor olmazdık.
İşte bu yazı da, sizi özel bir gerekçeyle kuşların yanma çağırıyor. Kuş kanatlarının sırrına kanat açmaya, kuş teleklerinin arasında küllenmiş gerçeği yeniden alevlendirmeye var mısınız? Rüzgârın koynuna usulca, ustaca sokulan kanatlar, hava taneciklerini gölgesi altında şiirli akışlara büründüren kanatlar, sadece varlıklarıyla gerçeği, dengeyi, ölçüyü çağrıştırır; estetiği, güzelliği, zarafeti kanatlandırır. Hayallerimiz de kanat takarak dolaşır ötemizde: 'hayalin kanatları.' İlhamlar bir perinin kanatlarından dökülür yüreğimize: 'ilham perisi.' Kanat, her defasında bizi kendimizin ve gerçekliğin üstüne çıkarır, düşünce ve duyguyu havalandırır, ötelere taşır. Hepimiz bebekliğimizi ve çocukluğumuzu bir annenin 'kanatları altında' geçirdik. Şimdi de 'kanat gerdiğimiz', 'kanat açtığımız' sevdiklerimiz var.
Kanat derken 'bir şey'den söz etmiyoruz aslında. Kanat, 'çok şey'dir. Örneğin, kuş kanadı yüzlerce telekten ve her bir teleğe bitiştirilmiş sayısız tüyden oluşan kalabalık bir topluluktur. Tüy ve teleklerin tutturulduğu özel kas ve kemik takı-

mı, topluluğun diğer üyelerini oluşturur. Hiçbir kanat, bu ka-labalıklığma rağmen yalnız kalmak istemez. Mutlaka 'çifttir'; 'tek kanatla uçulmaz!' Kanatlar çok çeşitlidir de. Rüzgâra binmenin zarif üslubu olan kuş kanatlan, böceklere doğru geldikçe küçülür, küçüldükçe değişik renklere, değişik biçimlere bürünür, değişik görevler alır. Örneğin kelebek dediğimiz böceğin çoğu kanattır; kanat yoksa kelebek de yoktur. Sanki kelebek iki kanadı göstermek ve sergilemek için dans ediyordur çiçekler arasında. Sinekler ve arılar ise kanatlarını gizlemek ister gibidir; kelebeğe kıyasla oldukça küçük oldukları yetmiyormuş gibi, şeffaftırlar da. Bu yüzden, önemsizliğin simgesi gibi zikredilirler çoğu kez. 'Sinek kanadı kadar kıy-meti olsa...' türü ifadelerde, insanın sinek kanadını hafife al' ma alışkanlığına gönderme vardır. Oysa, hiçbir kanat kendi hafifliğine inat hafife alması değildir.

Kanat; uçmaya göre tasarlanmış kemiklerden, özel hareket becerileriyle donatılmış kaslara, özel renklere bürülü ve özelleşmiş fonksiyonlar yüklenmiş farklı şekillerdeki teleklerden, her bir detayında özel bir hikmet saklı, rüzgârlarla oynaşmaya hazır sayısız tüylerine kadar ağır bir hesabın sonucu, altından kalkılmaz bir anatomik tasarımın bütünleştiği yerdir. Kendi içindeki zarafeti, kuş ya da böcek gövdesine bitişme üslubuyla daha da genişler, gelişir. Kanatların kendi anatomisinde gerçekleşen çok sayıda faktörün zarif ve pürüzsüz uyumu ve ahengi; hava akımı, güneş ışığı, su ve yağmur gibi çok sayıda dış faktörle olan etkileşimde de dinamik biçimde devam eder. Kuşların ve böceklerin zarif ve nazenin kanatları, rüzgârın hışmını telekleri arasında sakinleştirmeye; yağmurun, sıcağın ve soğuğun hırçınlığını gölgesinde dindirmeye

çoktan beri hazır gibidir. Kanatların zarafet ve çevikliği, ahengi ve esnekliği bağrında ağırlayan ve barıştıran tasarımı, sayısız kuşun sayısız uçuş manevrasında hiç bozulmadan sürer. Fotoğraf karesine düşen hiçbir kanat çırpışı çirkin ve bi-çimsiz değildir; aksine telaş ve koşuşturma içinde de estetiğin ve güzelliğin her daim kanat uçlarında taşındığını gösterir.
Kanatların her hareketinde seyredegeldiğimiz bu eşsiz uyum ve estetikte, bildiğimiz kadarıyla bazı açık çelişkiler gizlidir. Uçuşta, -en azından şimdilik- bizim hesaplarımıza uymayan zıtlıklar barınır. Kanatların iki ucu arasında nice 'imkânsızlar gerçekleşir.
Uçuş her zaman hafif olmayı gerektirir; ancak hafiflik de kaçınılmaz olarak kırılganlığı ve kolay incinebilirliği beraberinde getirir. Bir şey sağlam ve kırılmaz olacaksa ağır olmalıdır, hafif olacaksa kırılgan ve zayıf durmalıdır. Oysa, kanatlı kuşların nazenin bedenlerinde, uçarı böceklerin minik gövdelerinde hafiflik ve sağlamlık bir arada barınır. Bunun için kuşların bedenleri her açıdan hafif fakat sağlam olmak üzere tasarlanmıştır. Kuşların kemikleri bu yüzden oyuk oyuktur; ancak kemiklerin içine değişik boylarda ve çapraz açılarda kirişler yerleştirilmiştir. Bu mini kirişler içi boş kemiklere sağlamlık ve kararlılık kazandırır. Gerçekte kemiklerin içi 'boş' değildir; hava kesecikleri ile dolu olan kemik boşlukları, hem kuşun havanın kaldırma gücüyle hafiflemesini sağlar, hem de uçuş esnasında fazlasıyla oksijene ihtiyaç duyan kuşun akciğeri için yedek depo görevi görür. Bir hesaba göre kuşların vücut hacminin yaklaşık beşte dördünü hava kesecikleri oluşturur, kanat kemiklerine kadar uzanan bu hava

keseciklerinin hepsi merkezdeki akciğere bağlanır. Bu tasarım, kuşun yüksek

miktarda oksijen ihtiyacı ile hafif olma ihtiyacını birlikte karşılar. Bildiğimiz bütün kuşların ortak özelliğini oluşturan gaga, kuşların hafiflemesi yönünde bir başka özel tasarımdır. Sindirim sisteminin başlangıcını oluşturan dişler ve çene kemikleri ağırlığı artıracağı için, kuşlar ince, uzun, hafif ve esnek gagalarıyla beslenirler. Kuşların dişsizliğinden kaynaklanabilecek muhtemel 'hazımsızlık sorunları' için de özel kaslardan yapılmış 'taşlık'lar tasarlanmıştır. Taşlıkta, mideye gelen katı gıdalar birbirleriyle sürtünerek eritilir, öğütülür. İnsanlarda ve çoğu memelilerde idrar ve dışkıyı depolayarak, boşaltımın uygun zamana ve mekâna ertelenmesini sağlayan mesane ve kalın bağırsaklar da bir ağırlık kaynağı olacağından, kuşlarda mesane ve kalın barsak yoktur. Bu yüzden başınızın üzerinde uçuyor da olsalar idrar ve dışkılarını hiç bekletmeden yapmaya eğilimlidir kuşlar. Kuşların modern uçaklara ilham kaynağı olan aerodinamik vücut şekilleri ise her ne olursa olsun havanın kaldırma gücünü uçuş lehine kullanmayı ve uçuş aleyhine olan havanın direncinden sıyrılmayı sağlar. Kanatların, kanat tüylerinin, gövde tüylerinin da katkısıyla uçarı, ele gelmez, avare ve başına buyruk görünen rüzgâr, kuşun kanatlan altında boyun eğer, hizaya gelir, ahenge bürünür, sakinleşir, hatta sessizlesin Biçimsiz duran hava akımları, çılgın türbülanslar, bir kuş kanadının dokun-masıyla şeffaf bir heykele dönüşür, hava zerreleri kanatlar altında bir şiir gibi ahenkle sıralanır.

Uçuşun hiç kuşkusuz merkezinde duran kanatları anlamak pek kolay değil! Modern zamanların insan yapımı olan çelik uçak kanatları temel özelliklerini kuş kanadından ödünç alıyor. Örneğin uçak kanatları da tıpkı kuş kanadı gibi üst kısmı
bombeli, alt kısmı düz ya da hafif çukurumsu olarak tasarlanıyor. Maksat, kanadın üst kısmından geçen havaya, alt kısmından geçen havaya kıyasla daha çok hareket verip bir 'kaldırma gücü' sağlamaktır. Çocukların pek sevdiği frizbilerin üst kısmının hafif bombeli oluşu da bu yüzdendir. Aynı şekilde uçak kanatlarına birtakım yan aparatlar takılarak, değişik fonksiyonlara göre kanat açısının ve kanat alanının ayarlanması sağlanır. Örneğin tıpkı kuşlarda olduğu gibi kalkış ve inişlerde uçak kanadının arka

kısmındaki ek kanatlar (flap-lar ve kanatçıklar) açılarak ek yüzey alanı kazanılır, hızın yavaşlamasını telafi etmek üzere ek yüzey alanı sağlanır, düşüşe karşı frenleme yapılır. Uçağın süzüldüğü ve düz uçtuğu zamanlarda ise kanatların yüzey alanı azaltılır. Kuş kanadının kalkış, iniş ve süzülüş zamanlarında, çok parçalı, çok eklemli, çok esnek yapısıyla aldığı biçimlerle kıyas edildiğinde, uçak kanatlarının bu kabiliyetleri hayli kaba ve ilkel durur. Dahası, çelik uçak kanatlarının yekpare yapısı, anî ve kısa mesafeli manevralara asla izin vermezken, kuş kanatlarının yüzeyini oluşturan her nokta, her telek, her tüy kısa mesafeli ve anî manevralarda bir hedef doğrultusunda hızla koordi-ne edilir; buna, uçakların aksine, gövde, kuyruk ve ayaklar da aktif olarak eşlik eder. Bu yüzden, kuşların küçüklüğüyle bilinen 'kuş beyinleri'ne kıyasla, kas ve eklem hareketlerinin koordinasyonunda rol alan, refleks tepkilerin merkezini oluşturan 'beyincik' daha büyüktür.
Aslında kuşların modern uçaklarla kıyaslandığı bu noktada, henüz modern uçaklarda uygulanmayan bir 'imkânsız'm gerçekleştiğine, iki çelişkili tasarım özelliğinin barıştığına tanık oluruz: Hareketlilik ve kararlılık. Mühendislik çalışmaları,

bir yapının tasarımında hareketlilik ve mukavemetin ters orantılı olduğunu gösterir. Bir yapıya hareketlilik ve esneklik kazandırırken, kararlılık ve mukavemeti yitirmek kaçınılmazdır. Bunun tersi de geçerlidir. Mukavemet ve kararlılık vermeniz gereken bir yapıyı olabildiğince hareketlilik ve esneklikten arındırmanız gerekir. Ne var ki kuş kanatlarının tasarımında, olağanüstü hareketliliğin olağanüstü sağlamlıkla birleştirildiğine, olağanüstü esnekliğin olağanüstü kararlılıkla buluşturulduğuna tanık oluruz. Hem her noktasında sayısız hareket seçeneği var, hem de her nokta son derece sağlam ve dayanıklı! Anlaşılan o ki, kanatlar, evrimcilerin bazı sürüngenlerin 'milyonlarca yıl önce', 'ağaçtan düşe düşe', 'ara sıra zıplayarak', 'su üzerinde kayarak', 'zaman içinde', 'her nasılsa', 'rastgele', 'birdenbire edindikleri' eğreti bir şey olmaya hiç mi hiç aday değil. Gölgesi altında sayısız detayın ahenkli bütünlüğünü ve bir uçtan bir uca onlarca çelişkili özelliği bir arada barındıran kanatlar hiç de hafife alması değil! }
Üstelik, kanatlar hiç de kolayca ve rastgele kuş gövdesine . [bitiştirilecek şeyler değil. Kanatların gövdeyle buluşması ve çalışması ilk bakışta görülemeyecek çok boyutlu hesaplamalar, geniş çaplı mülahazalar gerektirir. Bunun hiç olmazsa birkaç boyutunu anlamak için, bildiğimiz bir

yerden, kuş kanatları ile uçak kanatlarının en belirgin farklılığından başlayalım. Kuş kanatlarını modern uçak kanatlarıyla karşılaştırırken dile almaya bile cesaret edemeyeceğimiz, en önemli ve en görünür fark şudur: Kuşlar kanatlarını çırparlar. Uçak kanatlarından en azından şimdilik böyle bir beklentimiz yok. En iyi uçak mühendisleri dahi, uçakları kanat çırparak uçurmayı, akıllarının ucundan geçirmiyorlar bile. Uçaklarda kuşların

kanat çırparak elde ettiği itme gücü, şimdilik jet motorlarla sağlanıyor. Açıkçası, uçaklar kanatlarıyla uçuyor değiller! Uçak kanatlarının işi daha çok motorlardan gelen itme gücünü yönlendirmek ve uçağa havada asılı kalacak yüzey alanı sağlamaktır. Ancak kuşlarda uçuşun motoru, kanatlardır. İşte yerçekimine sürekli karşı koymak gibi ağır bir yükün sadece kanatlara yüklenmesi bayağı hesap gerektiriyor. Bunun için öncelikle güçlü ve kesintisiz bir enerji kaynağı gerekiyor. Kuşlarda kanatların bağlı olduğu ana kaslar, göğüs kemiklerine sıkı sıkıya bağlıdır ve çabucak yorulmayacak niteliklerle donatılmıştır. Bu kasların dakikada onlarca, hatta binlerce defa kasılıp gevşemesine rağmen yorulmaması ve krampa maruz kalmaması gerekir. Bir güvercin dakikada 360 kez, kuşların en küçüğü olarak bilinen sinek kuşu ise 4200 kez kanat çırpar. Bu yüzden kuşların göğüs kafesini çevreleyen kaslar insana kıyasla çok daha kalındır ve beden ağırlığının çok daha büyük bir kısmını oluşturur. Bu gerçeği daha iyi kavramak için bir insan olarak kanat çırparak uçmaya kalktığımızı farz edelim ve uçuş hesaplarını buradan hareketle gözden geçirelim. Ciddi hesaplamalara göre, hiç olmazsa havada süzülebil-memizi sağlayacak bir çift kanadın iki ucu arasındaki mesafenin elli metreden az olmaması gerekiyor. Bu kanatları çırpa-bilmemiz için de, göğüs kaslarımız yaklaşık iki metre kalınlıkta olmalı. Ancak göğsün üzerinde yaklaşık iki metre kalınlığa ulaşan kasların, vücudumuzu sokacağı tuhaf biçimi hesap etmeye kalkmadan, ilave edilen yeni kasların ağırlığının uçuşumuzu pek de güvenli kılmayacağını, bu ek ağırlıkla daha uzun bir kanat ihtiyacının belireceğini de düşünün. Üstelik, bu ek kaslarla rahatlıkla kanat çırpıp uçuyor olsak bile, uçarken

harcayacağımız enerji miktarının karşılanması ve göğüs kaslarımızın çalışması ancak gerekli hızlı ve kesintisiz enerji akışının sağlanması ancak vücudumuzda bir dizi temel değişikliklere daha gidilmesiyle mümkün.

Metabolizmamızın bu hızlı enerji akışını karşılayabilmek için en az bir 10 kat daha hızlanması gerekiyor, bunun için de çok fazla oksijen, besin ve su temin edilmek zorunda. Bu da akciğerlerimizin şimdikinden hayli büyük ve geniş olması, midemizin bizi ülser edecek biçimde hızlı asit salgılaması, günlük su alımımızın onlarca kat artması halinde mümkün olabilir. Üstelik iş bununla da bitmiyor, metabolizmamızı uçmaya yetecek biçimde hızlandırdık diyelim; bu defa da sürekli ateşler içinde olmayı göze almalıyız. Çünkü metabolizma artışı, vücudumuzda bir anda şimdikinin onlarca katı kimyasal reaksiyon yaşanmasını gerektirir ki; bu da ısı demektir. Şu halde, birkaç derece arttığında bizi yataklara düşüren vücut sıcaklığımız en az 20 derece birden artmış olmalı! Biz en iyisi uçmayı kuşlara bırakalım! Aslında uçmak, 'kuş beyni'nden beklenmeyecek kadar akıllıca bir iştir! İnsan örneğinde anlatmaya çalıştığımız sonu gelmeyen bu dengesizlikler birkaç gram eden sinek kuşundan yüzlerce kiloya varan albatrosa kadar yaklaşık 9500 kuş türünün milyarlarca üyesinde pürüzsüz bir ahenge bürünmüştür. Kuşların gövdesine kanat eklemenin bedeli, en azından yaklaşık 43°C'ye varan vücut sıcaklığı, insanmkinden altı kat hızlı atan kalp ve vücut hacminin beşte dördünü oluşturan göğüs kaslarıdır.
Kanatların gövdeye bitiştirilmesi kadar, kendi iç tasarımı da sayısız hesabı gerektirir. Her şeyden önce her kuşun kanadının o kuşun gövdesiyle estetik bir uyum içinde olması gerekir.

Kanatların rengi, büyüklüğü ve açılma biçimi, kuşların çiftleşmesine, kamufle olmasına, haberleşmesine ve avlanmasına da hizmet etmelidir. Her kuşun uçma ihtiyacı farklıdır. Kimisi uzun bir süre havada kalır, uzun mesafeli göçler yapar, kimisi kısa bir süre havada kalır, ani vuruşlarla avlanır. Uzun süre havada kalan kuşların daha çok süzülmeye yarayan uzun ve dar kanatlara ihtiyacı vardır; albatrosların kanatları gibi. Albatroslar uzun ve dar kanatlan sayesinde deniz üzerinde meydana gelen hava akımlarını kullanarak, en az enerjiyle, en uzak mesafelere uçabilirler. Hava akımı bittiği zaman da kendilerini yeni bir akıma verirler. Leylekler gibi göçmen kuşlara ise uzun ve geniş enli kanatlar lazımdır. Göçmen kuşlar, uzun ve geniş kanatları sayesinde, soğuk havanın yer düzeyiyle temas ettiği noktada oluşan sıcak hava akımlarını kanatları altına alabilirler. Helezonik olarak yükselmeye başlayan sıcak hava akımını, uzun ve geniş kanatlarının altına hapsedip bir yelkenli gibi yükselip süzülürler. Güvercin ve sülün gibi

kuşlar ise çok uzun mesafelerde uçmaz; daha çok kısa süreli ve hızlı manevralı uçuşlar, sık kalkış ve inişler yaparlar. Onlara lazım olan kısa ve bodur kanatlardır. Şahin gibi yırtıcı kuşların çok hızlı pikeler ve ani manevralar yapması gerekir. Onlara lazım olan da dar ve sivri uçlu kanatlardır. Demek ki kanatlanmak sonsuz bir hesap işidir. Evrimci söylemin 'milyonlarca yıl'a, 'her nasıl olmuşsa' diye ustaca havale ettiği rastgelelikte olacağa hiç benzemez. Bunca hesap ya bir anda kasıtla gerçekleşir ya da hiçbir zaman gerçekleşmez. Göklerde ahenkle inip kalkan sayısız kanadın altında gerçekleşen ince düzenlemeler, hassas ölçüler, şaşmaz dengeler keyfimizce uzattığımız uzunca bir zamanın, rastgele etkileşimlerin, hesapsızca savrulmaların

işi olamaz. Bu gerçeği daha bir yakından kavramak için, kanatlardan birinin herhangi bir teleğinde dizili tüylerin arasına başımızı sokalım.

Varsayalım ki, kanatların bütün sırlarını kavradık, bütün uçuş hesaplarını anladık. Yine de hâlâ anlaşılmaz bir şey kalıyor geriye: Kuş tüyü. Başımızı yumuşakça yaslayıp uyuduğumuz kuş tüyünün, birçok araştırmacının uykularını kaçırdığını biliyor musunuz? Kuş tüyleri ve uçuş telekleri, Kızılderililerin başına taç olmayı hak edecek kadar paha biçilmez şeylerdir. En az 140 milyon yıldır yeryüzünde uçuştuğunu bildiğimiz kuş tüyleri, kâinatın başlangıcı gibi, ışığın yapısı gibi henüz tam anlamıyla çözümlenmemiş bir sırdır. Omzunuza bir tüy düştüğünde, aklımıza da kocaman bir soru işareti takılmalı. Bir kuşun uçuşunda en önemli unsurlar tüyler ve teleklerdir. Hafiflik, esneklik, sağlamlık gibi üç zıt özellik, kuş tüyü hafifliğinde barışıyor, buluşuyor. Bir büyük kuş tüyünün ortasından oldukça hafif fakat sağlam bir omurga kemiği geçer, bu ince kemiğin ucu doğrudan deriye girer. Bu kemiğin her iki yanın-da ise birbirine paralel biçimde dizilen ince ve hassas tüy tel-leri yer alır. Tüy telleri, küçük kancalı telciklerle fermuar gibi birbirine geçmiştir. Bu sayede hem uçuş için sürekli bir alan yaratılmış, hem yağmur damlalarının kuşu ıslatıp ağırlaştırması önlenmiş, hem de soğuğa ve sıcağa karşı kusursuz bir izolasyon sağlanmış olur. Bir kanadın üzerine değişik büyüklüklerde ve konumlarda yerleştirilmiş telekler, bu teleklerin ince omurgasına bağlı tüy telleri, tüy telleri arasında giderek küçülen teller ve telcikler; bir kuşun kanatları

altında ağırlanan hava taneciklerini henüz seslendirilememiş eşsiz bir şiir ahengiyle kucaklar, adeta her bir hava taneciğine ayrı ayrı tutunur.
Kuşlar kanatlara yapışır, kanatlar tüylere tutunur, tüyler hava zerrelerine asılır. Böylece göklerin bu sessiz ve sözsüz şiiri hep 'asılı' kalır. Henüz hiçbir şair, kanatların dokunduğu bu şiiri yere indirecek şiiri yazamadı. Tıpkı Mülk Sûresi'nin "Bakmazlar mı üstlerinde uçan kuşlara..." diye başlayan ve şairleri utandıran daveti gibi göklerde dolaşan, yükseklerden kalbimize tenezzül eden bir şiirdir uçuş. "... kanat süzerlerken ve yumarlarken; Rahman'dır onları tutan."
Kanatlarımızın arasmdasın ey rahmet!

Kuyruklu Gerçekler

Gereksizlik, fazlalık, işe yaramazlık, güdüklük, anlamsızlık, işlevsizlik... Yakın zamana kadar kuyruğu anlatmak için kullanılan kelimeler bunlardı.
Başını evrimcilerin çektiği bir bilim anlayışı, kuyrukları yaratılışta sözüm ona rastgeleliğin uzantısı, birbiri ardınca sürüp giden deneme yanılma süreçlerinin kalıntısı gibi görmek istedi. Tavuskuşunun gözleri hayran bırakan muhteşem kuyruğu, balinanın okyanus sularını süsleyen zarafetli kuyruğu, kuşların binlerce tüy ve telekten kurulu ahenkli kuyrukları hep bu lüzumsuzluk bakışı içinde sıkıştı kaldı ve kuyruğa dair bu işe yaramazlık söylentisi zaman içinde uzadı durdu. İnsanın kuyruğunun da sözüm ona 'zaman içinde kaybolmasından dem vuran bu bakışla, kuyruğu gereksiz bir uzantı, gelişme-mişlik göstergesi bir fazlalık olarak görmek hiç de zor olmadı!
Uzadıkça uzayan bu kuyruk hikâyesi, sonunda, kertenkelenin kendini avlamak isteyen hayvanlara kuyruğuyla yaptığı hilenin benzerini kuyruklu yalan peşinde olanların başına getirdi.

Kertenkeleyi görenler bilir; oldukça süslü ve dikkat çekici bir kuyruğu vardır. Kendisini avlamaya kalkan hayvanların ilk dikkatini çeken de bu kuyruktur. Avcısının önü sıra kaçmaya çalışan kertenkele, avcı hayvan kendisine yaklaşınca, bu cazibeli kuyruğunu hayvanın önüne bırakıverir. Avcı bu kuyrukla oyalanırken kertenkele kaçıp sır olmuştur bile. Kertenkelenin omurgasının özel bir yerinden kopan kuyruğu, ,çok geçmeden aynı ihtişamıyla tekrar büyür ve uzar.
Kuyruklu yalanların peşine düşenler de işte böyle bir şaşkınlık yaşıyorlar bugünlerde. Yaratılışa kuyrukları bahane ederek atfettikleri rastgelelik, gereksizlik, kendi kendinelik yakıştırmasıyla oyalanırken, 'gerçeğin' kuyruğunu bırakıp kaçan kertenkele gibi sır olup uzaklaştığını, ellerinde kalan kuyruğun da öyle yenilir yutulur bir şey olmadığını yeni fark ettiler. Kuyruklar hayvan bedenlerinin bir uzantısı olarak algılandıkları sürece, 'uzantı' algılamasının çağrıştırdığı 'gereksizlik,' 'fazlalık,' 'güdüklük,' 'işlevsizlik' gibi aşağılamalara konu olagelmişlerdi. Oysa, bir kuyruğun arkası sıra uzandığı hayvanın hayatının merkezinde yer alan hayatî fonksiyonlarını gördüğümüzde, rastgele bir uzantıyla değil, son derece anlamlı ve tamamlayıcı bir tasarım detayıyla karşılaşırız.
En çok aşina olduğumuz kuyruklardan, köpek kuyruklarından başlayalım. Köpek kuyrukları incelikli bir iletişim aracı gibi işlev görür. Köpek kuyrukları çok özel ve kolay okunur bir dil gibidir. Köpekler, kendi aralarında ve insanlarla olan iletişimlerinde tepkilerini, duygulanımlarını kuyruk hareketleriyle anlatırlar. Dilimize yerleşmiş birçok 'kuyruklu söz, köpek kuyruklarından gelir: kuyruğunu kıstırmak, kuyruğu dikmek, kuyruk sallamak... Köpekler, bir yaramazlık yaptıklarında
kendilerini uyaran sahiplerine sadakatlerini göstermek için kuyruklarını aşağı doğru kaydırarak bacaklarının arasına sokarlar, yani kuyruklarını kıstırırlar. Bir tehlike anında ise kuyruklarını dikerler. Saldırı anında kuyrukları daha da dikilir. Tehlike geçince kuyruklarını indirir, güvende olduklarını ve sadık kalacaklarını bildirirler. Bir köpeğin mutlu ve neşeli olup olmadığını anlamak istiyorsanız, gözlerinden ve yüzünden çok, kuyruğuna bakın: Kuyruğunu yavaş yavaş sağa sola sallıyorsa, değmeyin keyfine!
Genel olarak, kuyruğun biçiminde, renginde, uzunluğunda, konumunda, özel bir fonksiyonun ipuçlarını görebilirsiniz. Meselâ kertenkele kuyruğunun renkli ve parlak oluşu, kertenkele için bir hayat memat

meselesidir. Kertenkele kuyruğunun amacı, dikkat çekmektir. Çok renkli ve parlak kuyruk, kertenkele avcısı hayvanın dikkatini çeken ilk ve muhtemelen tek şeydir. Avcı hayvan, her seferinde, kertenkelenin hayatî organlarına değil de, cazibesine kapıldığı bu kuyruğa saldırır. Ne var ki, avcı kuyruğu kaptığı anda kuyruk da kertenkeleden ayrılır. Omurun içinden planlı olarak kopan kuyruk çok geçmeden yenilenir. Bu açıdan bakınca, kertenkele kuyruğu gibi 'korunma' amaçlı kuyrukların bir 'uzantı' ya da 'fazlalık' değil, hayatın 'temel' organı olduğu görülebilir.
Öyle ki, kuyruğun fonksiyonu olmadığı yerde kısa kaldığını, hatta hiç olmadığını görüyoruz. Kuyruk varsa, işe yarar. İşe yaramayacaksa, yoktur! Örnek mi istiyorsunuz? Sulak bölgelerde yaşayan kurbağalar... Zıplayarak hareket eden kurbağaların kuyruğa ihtiyacı yoktur. Ancak bu kurbağalarla aynı bölgeyi paylaşan su semenderleri kuyrukludur; çünkü tırmanarak hareket ederler.
144
Kuyruğun hareket etmeye yönelik en belirgin fonksiyonunu, başınızı kaldırıp göğe baktığınızda ya da başınızı suya daldırdığınızda görebilirsiniz. Modern uçakların kuyrukları, gövdelerine göre küçük görünmesine karşılık, gövdeden daha az fonksiyona sahip değildir. Öyleyse 'klasik uçaklar' olan kuşların, sineklerin, kelebeklerin, arıların vesaire kuyrukları hiç mi hiç 'fazlalık' görünmemeli. Suda zarif ve kıvrak yüzüşlerini gördüğümüz bütün balık türleri, deniz hayvanları ve balinalar için de öyle... Kuyruk, bedenlerinin en gerisinde olsa bile, tüm deniz hayvanları için en önde gelen hareket ve yönlenme organıdır.
Kuyruk, kuşların tüm kanat hareketlerinde çok özel bir koordinasyon görevi ifa eder. Kuşların süzülürken kapanan kuyruk telekleri, bir yere konmak istediklerinde yüzlerce telek ve binlerce tüy ile havada eşsiz ve görkemli bir ahenge dönüşür. Kuyruğun değil tamamının, tek bir tüyünün bile anlamsız bir fazlalık olduğunu söylemek, tüyler sayısınca 'kuyruklu yalan' sayılır. Kuşların uçuş sırasındaki hızlı ve kıvrak manevralarında, kuyrukları kanatlarıyla birlikte adeta hava zerreleriyle bütünleşir; tüylerin arasından geçen hava akımı bir tür uçuş dansına dahil olur.
Kuşlar içinde ağaçkakanlar kuyruğunu kullanma konusunda biraz farklı bir köşede durur. Ağaçkakan kısa ama çok sağlam tüylerle kaplı kuyruğunu ağaçların gövdesine tutunmak için kullanır.
Gelelim balıklara: Aslında hava ile benzer mekanik özelli' ği paylaşan su içinde yaşayan canlılarda, kuyruklar ile yüzgeçler koordineli biçimde

çalışır. Balinanın tüm vücudu suyun

içindeyken ardında bıraktığı kuyruk görüntüsü, derin suların altında sonsuz derinlikte hesapların yapıldığını, okyanusların karanlık sularında bile her şeyin hesaplı ve kasıtlı olduğunu haykıran bir heykel gibi durur zihinlerimizde. Balıkların kuyruğu, kuşlarınkinden farklı olarak, pullu, tüysüz ve olabildiğince esnektir. Balıkların su içindeki ani yön değiştirmelerinde, incecik kuyruklar hidrodinamiğe göre tasarlanmış bedenlerini bütünleyen ince bir tasarım detayı gibidir. Hiçbir deniz hayvanının içinde yüzdüğü suda -istisnalar hariç- bir kıvrım ya da kırışma göremiyorsanız, bu, kuyruk, gövde ve yüzgeçlerin eşsiz ahenginin ifadesidir. Çoğu ahenk gibi bu da sessiz, gürültüsüz ve girdapsızdır.
Kuyruk deyince, şu ünlü 'kuyruk acısı'nı hatırlamamak mümkün mü? Yılan gibi sürüngenlerde kuyruk gövdenin bir uzantısı gibi değil kendisi gibi durur. Bu yüzden yılanın, kertenkelenin aksine, kuyruğundan hemen vazgeçmeyeceği, vazgeçmeyeceği için de 'kuyruk acısı' çekeceğini tahmin edebilirsiniz. Hele çıngıraklı yılandan bahsediyor olsaydık, 'kuyruk acısı' daha bir katmerleşirdi. Çünkü çıngıraklı yılan, adını aldığı 'çıngırak sesi'ni ağzından değil kuyruğundan çıkarır. Kendisini tehlikede hisseden çıngıraklı yılan, kuyruğunun kuru pullarını birbirine sürtünce çıngırak sesine benzettiğimiz bir ses çıkar ortaya. Böylece kendisini ezmesi muhtemel büyük memelileri uyarır.
Memelilerdeki kuyruklara gelince; bu defa tek bir fonksiyondan bahsedemeyiz. Köpek örneğinde anlattığımız gibi, kuyruklar ihtiyaca göre görev üstlenir. Alın kangurunun kuyruğunu... Kangurunun son derece kaim ve kaslı kuyruğu, hayvanın şu ünlü zıplayışının da sebebidir. Güçlü kuyruğunu

bir yay gibi kullanan kanguru, kuyruk kaslarına depoladığı enerjiyi her sıçrayışta boşaltır ve yeniden doldurur. Kanguru için kuyruk sadece zıplarken değil, dururken de gereklidir. Dinlenirken kuyruğunu bir baston gibi kullanıp yaslandığını görebilirsiniz.
Tilkinin bol tüylü kuyruğu da bir tür denge organıdır. Kendi cüssesindeki hayvanlara göre hayli kalın ve bolca tüylü bir kuyruğa sahip olan tilki, bu sayede özel bir estetik görünüm kazandığı gibi, avını hızla kovalarken bol tüylü kuyruğunu dengesini yitirmeden yön değiştirmek için kullanır.

Maymunlara gelince; evrimcilerin hayli ilgisini çeken bu hayvanlar da pekâlâ kuyrukludur. Ama hiç de işe yaramaz değildir kuyrukları. Oldukça güçlü ve kıvrak olan maymun kuyruğu çok zarif biçimde kıvrılabilir, hatta düğüm bile olabilir özelliktedir. Maymunlar yaklaşık 70 cm kadar uzayan kuyruklarını bir kol gibi kullanıp ağaçlara tutunur, meyveleri taşırken kuyruklarından destek alırlar.

Bazı kemirgenlerde kuyruk çok duyarlı kıllarla kaplıdır. Titreşime duyarlı bu kıllar sayesinde, avcılarının kendilerine yaklaşırken toprakta çıkardıkları titreşimleri hissedebilirler. Lemürler birbirine zıt renkli tüylerden oluşan kuyruklarını kendi aralarında bir tür işaret olarak kullanırlar. Bir araya toplanmaları gerektiğinde uzaktan fark edilen bu renklerle bir tür iletişim kurarlar.

Son olarak tavus kuşunun renkli ve ihtişamlı kuyruğuna bir bakalım. Tavus kuşlarına bahşedilen bu eşsiz güzellik, sandığımızın aksine, dişilere değil, erkek tavus kuşlarına özgüdür. Dişi tavus kuşları genellikle en güzel kuyruğa sahip ,

olan erkeği beğendikleri için, erkekler kendilerine verilen bu zarafeti çiftleşmek istedikleri zamanlarda sergilerler.

Görüldüğü gibi tavus kuşunun kuyruğu da fazladan bir süs değil, üremenin nezaketi ve zarafeti için ortaya konmuş vazgeçilmez bir fonksiyon ve estetik örneğidir.

Tüm bu kuyruklu gerçeklerden sonra, insanın kuyruk sokumuna da kısa bir göz atalım. Önce şu 'kuyruk sokumu' tabirinde gizli eksiklik vurgusunu tashih edelim. 'Kuyruk sokumu' deyimi insanlarda bir tür kuyruğun sokulabileceği ya da yakıştırılabileceği bir anatomik nokta olduğunu ima eder. Bunun da altında, "İnsanlar bir zamanlar kuyrukluydu ve kuyruklarını zaman içinde düşürdüler" gibi bir hükmün saklı olduğu hiç şüphe götürmez. Buna göre, insanın kuyruk sokumu bir tür işe yaramaz güdük ya da bir tür deneme yanılma kalıntısı olabilirdi.

Oysa anatomik ve fizyolojik çalışmalar, kuyruk sokumu kemiğinin kendine kuyruk arayan fonksiyonsuz bir güdük olmadığını gösteriyor. Tam tersine, kuyruk sokumu kemiği, kendi başına mükemmel bir organ ve eksiksiz bir işlevi yerine getiriyor. Evvelâ kuyruk sokumu, omurganın en ucunda bulunarak insanın yürüyüşünü dengeliyor. İnsan yürüyüşünün pürüzsüz ve sorunsuz olmasında, kuyruk sokumu kemiğine bağlı kaslar ve bacaklara

bağlı kaslar arasında detayları hâlâ daha çözülememiş eşsiz bir ahenk var. Kuyruk sokumu kemiğine bağlı kaslar ve bağ dokuları insanın oturma, eğilme ve doğrulma gibi hareketlerine zarafet ve süreklilik kazandırıyor. İnsan vücudunun aldığı tüm pozisyonlarda omurga hareketlerine destek veriyor.
148
Kuyruk sokumu kemiği insanlarda, omurganın parçalı yapısının aksine yekparedir, birbirine kaynamış kemiklerden oluşur. Kuyruk sokumu kemiğinin bu özelliği hepimizin ana rahmindeki misafirliğinin konforu içindir. Çünkü kadınların hem iki ayaküstünde olup hem de bedenlerinin ön kısmına eklenen ağırlığı taşımak için sağlam bir dayanağa ihtiyacı vardır. Kuyruk sokumu kemiğine bağlı güçlü kaslar hem bu sağlam dayanağa temellik etmekte, hem de mesane ve üreme organlarının muhafaza edildiği özel bir pelvis boşluğunun çevresini tamamlamaktadır.
Ne insan bedeninde, ne de başka bir canlının bedeninde bir rastgelelik uzantısı ya da eksiklik kalıntısı bulunabilir. Eksiklik gördüğümüz yerde, ya bakışımız sorunludur ya da henüz bilmediğimiz bir sır vardır. Kendilerine yalancı kuyruk arayanların kuyruklu gerçekleri bulması beklenemezdi elbet. Ama kuyruğun bile lüzumsuz bir uzantı olmadığını bilecek bir hikmetli bakış giyinmişsek, artık gerçeğin kuyruğundayız demektir. Bir gün gerçeğin sırası gelecektir nasılsa.
Gözün GörJüğünJen Ötesi
Hayat için 'ya hep ya hiç' kuralı geçerlidir.
Hayat, baştan bellidir;
yaşamanın karmaşık fonksiyonları
bir defalığına ve net olarak
belirlenmiştir.
Madde üzerinde hayattan yana kasıtlı bir yönlendirme yapılmıştır.
'Ya hep ya hiç'
seçeneklerinden birincisi seçilmiş ve
hayat 'hep'ten ve 'tamam' olarak
var edilmiştir.
Beş N Bir Allak
Başımız bakışımızla derttedir. İki göz kapağını kaldırınca başlar bakış; ancak burada bitmez. Neyi gördüğümüz, nasıl baktığımız ile çok yakından ilişkilidir. Bakış biçimimiz gözümüze vuran ışık kadar aydınlatıcı ya da körelticidir. Eşyadan gözümüze yansıyan ışık, insan aklına hep aynı

renklerle varmaz. Göze vuran görüntüler, sanki büyük bir prizmadan geçer gibi, ayrı yönlerde, ayrı tonlarda ve ayrı biçimlerde düşer insan aklına. İnsan, baktığı ile kalmaz.
Bakmak, her zaman kasıtlı bir akıl eylemi ile birliktedir: 'Görmek'. Görmek, bakmaktan farklı olarak, göze değen ışıkla değil, akla düşen merakla gerçekleşir. Işıktan, işaretten, şekilden, renkten fazlasıdır aklın gördüğü. Akıl, gözün gördüğünden ötesini arar. Gözün gördüğünün ne gösterdiğini 'görmek' ister. Göze düşen görüntünün işaret ettiğini bulmak ister. Görünür olanın derinine geçmek ister. Görüntüden asla varmak ister. Gözün gördüğüyle yetinmez. Bakışımızın ötesini dert edinir. Bakışımızı başımıza dert eder.

Öyleyse nasıl bakmalı? Bakmak için elimizdeki tek veri gördüklerimizdir. Bakmaya başladığımız yerde gördüklerimiz vardır. Eşya, yani şeyler, bakışımızın ilk durağıdır. Eşya ve olaylar ne ise, öyle görünür gözümüze. Eşyayı ve olayları olduğu gibi gördüğümüzü varsayarız. Olduğu gibi görmeye o kadar alışığızdır ki, dilimizden 'Ne?' ve 'Nasıl?' soruları eksik olmaz. Bu iki sade soru, sanki damağımıza ve dimağımıza yapışık gibidir. Gördüklerimizin mahiyeti, yani, ne olduğu/nasıl olduğu, bu sorularla açığa çıkar. Bu sorular olmasaydı, dış dünya ile ilgili hiçbir algıdan, farkındalıktan söz edemezdik. Bu ikisine 'Nerede?' 'Ne zaman?' 'Niçin?' sorularını da eklersek, eşya ve olaylarla ilgili algımızı en geniş sınırlarına yakm-laştırmış oluruz. Dış dünyanın bilincimize sızdığı gözenekler gibidir bu sorular. Haberciler, N ile başlayan bu beş soruya 'Kim?' sorusunu ekleyerek, her olay için 'beşNbirK' formülünü uygularlar. Yani, bir olayla ilgili N'li beş, K'lı bir soruya doğru cevap veriliyorsa, olay aydınlanmış demektir.
Gelgeldim, kâinatla ilgili haberlerde sıklıkla N'li sorular sorulur ancak 'Kim?'e gelince durulur. Kâinattaki olayların faili pek öyle aranmaz. Modern bilimciler, sadece N'li sorularla olayların aydınlatıldığını düşünürler. 'Kim?' sorusuna cevap aranmaz. Dahası, 'Kim?' sorusu soruîmayabilir ve hatta sorulmamahdır. Bir şekilde, N'li soruların cevapları içinde 'Kim?' sorusunun cevabı da yuvarlanır. Bir şey, bir şekilde, bir yerde, bir anda, bir nedenle oluyorsa, bu şey ya kendi kendine oluyordur ya şartlar öyle gerektirdiği için ya da hep böyle olageldiği için oluyordur. Bu türden cevaplar 'Kim?' sorusunu başından gereksiz kılar.

153

Oysa, olaylara soracağımız her N'li soru, bizi K sorusuna götürdüğü gibi, K'nın cevabına da götürür. Yeter ki, bakışımızdan kaynaklanan N'li sorulan, 'görme'ye doğru yönlendirelim. Her N'li soru, aklımıza K'lı sorunun cevabını taşıyan bir ışın gibidir. Aklımızın retinası ışınlarla değil, işte bu N'li sorularla 'görür'. Bakışımızın başımıza dert ettirdiği budur. N'li soruların sonunda K'nın cevabı da düşer zihnimize. N'li sorularla, önce failin kim olmadığı anlaşılır, sonra da kim olabileceği.

Gelin şimdi bir kâinat habercisi olalım. Çok bilinen bir örnek üzerinde, yağmur olayında, kâinattan nasıl sahih bir haber çıkarabileceğimizi görelim. Beş N'li soruyu sorarak başlıyoruz:

Ne? Yağmur.

Nasıl? Gökten yere geliyor. Nerede? Her yerde. Ne zaman? Her zaman. Niçin? Canlılar yaşasınlar diye.

"İnsanlar, hayvanlar ve bitkilerin yaşaması için gökten su geliyor."

Haberde Qözün Qördüğünü Anlatıyoruz

Su, gökten yere geliyor.

Gelen su ile tüm canlılar hayatlarını sürdürüyor.

Gözlemimiz bunu gösteriyor.

154

GÖZÜN GÖRDÜĞÜNDEN ÖTESİ

155

Yani, sadece görüntüyü naklediyoruz.

"Gelen suda, insanlara, hayvanlara ve bitkilere acıyıp şefkat etmek, rızk yetiştirmek gibi bir kabiliyet görünmüyor."

Aklımıza Sorular Düşürüyor

Bir gözlemden kaynaklanan N'li sorular, yeni sorular sor-dürtüyor.

Su, insana ve hayvana geliyor ama insana ve hayvana acıyıp şefkat ediyor olabilir mi?

Suyun, insana ve hayvana rızık yetiştirmek gibi bir kabiliyeti ya da niyeti olabilir mi?

Öyle görünüyor ki, su acımaktan, şefkat etmekten, rızk endişesi taşımaktan çok uzaktır.

"Demek ki, su (kendi kendine) geliyor değil, gönderiliyor."

Ve Aklımızın "Qördüğü"

Yağmur olayı ile ilgili N'li beş soru, bizi K'lı bir soruya ve bu sorunun muhtemel cevaplarına doğru götürüyor.

Su "geliyor" değil, "gönderiliyor."
O halde suyu bir "gönderen" olmalıdır.
Suyu gönderen her kim ise, acıyıp şefkat eden biri olmalıdır.
Acıyıp şefkat eden suyun kendisi olabilir mi? Suyu taşıyan bulutlar olabilir mi? Bulutları taşıyor görünen rüzgâr olabilir mi?
Görünen o ki, bu üç sorunun cevabı da hayır! Böylece failin kim olmadığını da görmeye başladık.
Olayın "Perde Arkası"
Suyun geldiği "gözle görünür" bir gerçektir. Bu görüntü beş N'li sorumuza cevap veriyor. Ayrıca, beş N'li sorunun cevabı da bizi bir K'nın cevabına götürüyor. Bu 'görünür'den hareketle, 'görünmez'i yani 'gaybî' olanı "görür" olduk.
Böylece, yağmur için sorduğumuz beş N'li soru, aklımıza, acıyıp şefkat eden, Rahman ve Rahim olan bir Allah'ı getiriyor. İşte şimdi yağmur haberimiz eksiksizdir. Olayın karanlıkta kalan yanı yoktur. Olayın faili görünürlerde değil ama biliniyor ve tanınıyor. Beş N, bir Allah'ı akla getiriyor.

Ya Hayat, Ya Evrim
Bir fare kapanı ne zaman fare tutar? Bir uçak ne zaman uçar? Bir göz ne zaman görmeye başlar? Bu soruların cevabını aşağı yukarı tahmin edersiniz. Yine de, bu yazıda çıkacağımız uzun ve muhtemelen zorlu yolculuk için, cevapları beraber verelim. Bir fare kapanının fare yakalayabilir olması için en azından tam bir fare kapanı olması gerekir. Fare kapanının yarısı fare tutmaz. Bir uçağın da uçuyor olabilmesi için tam bir uçak olması gerekir. Uçağın üçte biri ya da üçte ikisi uçmaz. Sözgelimi, uçağın üçte biri uçmaya yetseydi, o 'üçte birlik' kısmına 'uçak' diyecek ve diğer üçte ikisine ihtiyaç duymayacaktık.
Buraya kadar, az buçuk muhakemesi olan bir insanla an- ' laşabilirsiniz. Ancak, fare kapanı ve uçak için sorduğumuz soruyu bir de göz için sorarsak, bazı akıllı insanlarla -en azından evrimcilerle- anlaşamayabilirsiniz. Gözün yarısı görebilir mi? Gözün yansı görmeye yetiyorsa, diğer yarısına ne gerek var? Görmeye yeten bir 'yarım göz,' neden kendini illa
da tamamlamak istesin? 'Yarım göz' denen şey görme işlevi görmüyorsa, yarım da olsa, göz olarak nitelendirilemez ki, göz olmaya doğru

'evrimfeşiyor' olsun.
Evrim teorisinin mimarı Danvin'in korktuğu da tam bu durumdu: "Eğer art arda gelen çok sayıda ve gözle görülür küçüklükteki değişikliklerle oluşamayacak kadar kompleks bir organın var olduğu ortaya konulmuş olsaydı, benim teorim yerle bir olurdu. Ama ben böyle bir organ bulamadım." [Türlerin Kökeni, Charles Darwin]
Danvin'in bulamadığı organı artık bütün dünya biliyor: hücre. Danvin'in zamanında, bütün canlı yapıların temelinin bir hücrenin karmaşık ve bütüncül işlevlerine dayandığı bilinmiyordu. Bir hücre, Danvin'in korkarak belirttiği gibi 'kompleks bir organ'dır; dolayısıyla 'art arda gelen ve gözle görülür küçüklükteki değişikliklerle' oluşması mümkün değildir. Tıpkı bir fare kapanının fare tutması, bir uçağın uçması gibi, ancak tamam olduğunda işlev görür. Eksik olduğunda işlevsizdir. Bir diğer deyişle, yarım hücre diye bir şey mevcut değildir. Bir hücre ya vardır, ya yoktur. Bir hücrenin fonksiyonlarını yarıya bölmeniz mümkün değildir.
Danvin ve takipçilerinin, biyokimyacıların bugünlerde 'eksiltilemez karmaşıklık' ya da 'indirgenemez karmaşıklık' diye seslendirdiği bu gerçekten haberlerinin olmaması ya da biraz daha kötümser bir bakışla, haberli olmamak istemeleri normal karşılanmalı. Çünkü, onların evrimin 'doğal seleksi-yon'una olan inançları bir hücrenin işleyişine olan inançlarından daha kuvvetli görünüyor. Doğal seleksiyon, tam da hücrede görünen gerçeğin tersini, bir sistemin zaman içinde kendi kendine deneye yanıla birbirine eklenebilen rastgele

olumlu değişikliklerle oluştuğunu öngördüğüne göre, evrim.' çilerin önünde, görülmemesi gereken bir hücre var demektir. Ne çare ki, her canlı hücrelerden ibarettir.
Aslında, Darwin'in 'doğal seleksiyon' fikrinin temelleri Darwin'den de önceye dayanıyor ve Danvin'den sonra da sürmesine şaşırmamak gerek. 'Evrim teorisi' gibi bir anlayış, her şeyi parçalarına ayırarak anlamaya çalışan 'indirgemeci' bakış sayesinde başını gerçeğin arasından uzatabiliyor. Çünkü, hayatın bütünlüğe dayalı gerçeği, bu parçalanmışlık içinde unutuldu; 'kendi kendine, rastgele, zaman içinde, yavaş yavaş, dereceli olarak gelişen' bir hayat senaryosunun üretimine kapı açıldı. Gerçekte ise, hayatın hiçbir yanı parçalan-maya izin vermiyor. Hiçbir hücre, parçaların üst üste yığılması, rastgele bir araya gelmesi, uzun zaman içinde

seleksiyon-dan geçip ayakta kalması şeklindeki bir sanal tarihin uzantısı olmaya müsait değil.
Hücrelerin moleküler yapısına dair bilgilerin ortaya çıkması, yeryüzünde canlılığın tâ başından beri bir 'belirlenmiş-lik' içinde olduğunu gösterir. Meselâ, canlı organizmaların karbon atomu üzerinde inşa edilmesi, karbon atomunun tâ başından beri var olan net özellikleriyle ilişkilidir. Örnek vermek gerekirse, suyun hayatı ağırlamaya müsait oluşu, tâ öteden beri kesin olarak belirlenmiş moleküler özelliklerine bağ-lıdır. En azından, karbon ve su için konuşursak, bu iki mikro-yaptnın hayata elverişliliği tıpkı bir bilgisayar komutunun dijital kesinliğine benzer. Bilgisayarda bir komut ya O'dır ya da l'dir. Bilgisayarın yapısı ne kadar karmaşık olursa olsun, ne kadar çok bilgi işleniyor olursa olsun, bilgi aktarımında 0 ve 1 arasında bir komut yoktur. Şu halde, karbon ve suyun özel

yapılarının hayatın gerçekleşmesi için olumlu bir komutu temsil ettiklerini görüyoruz. Karbon ve suyun yapısı hayata 'evet' anlamında T diyor; yani başından beri, hayatın var olması yönünde kesin bir iradenin olduğunu gösteriyor. Bu iradeden sonrası, hayata doğru giden kasıtlı bir inşadır, iradeye dayalı bir varediştir; rastgele, kendiliğinden, sürpriz biçimde, deneye yanıla süren bir 'evrilme' tasvirine denk düşmez.
Ne var ki, evrim teorisinin öne sürdüğü 'doğal seleksiyon' anlayışı, '1' ve '0' arasında bir boşluk icat ediyor. Tüm bir hayatın bir belirsizliğin içinden geçen uzunca zamanların 'hoşgörüsü' sayesinde, art arda gelen 'şanslı' kazanımların birikmesiyle gerçekleştiğini öne sürüyor.
Darıvin'in Kara Kutusu [Aksoy Yayıncılık, 1998] adlı kitabı yazan biyokimyacı Michael J. Behe, son birkaç yıldır aklı evrimde kalmış meslektaşlarına işte bu 0-1 netliğini anlatmaya çalışıyor. Hayatın karmaşasının indirgenemez bir bütün olduğunu hatırlatıyor. Behe, özetle, bir hücrenin ya bütün olarak tâ başından var olması gerektiğini ya da hiç var olamayacağını söylüyor. Bir hücrenin fonksiyonlarının karmaşık ve birbirini sıkı sıkıya tamamlayan görüntüsü, hücrenin yarısının ya da birazcık azının evrim süreci içinde bir zamanda gerçekleşmesine izin vermiyor. Çünkü, bir hücre ancak yüzde yüz tam olduğunda fonksiyon görür, yoksa fonksiyonsuz kalır, fonksiyonsuz olduğu için de, -eğer varsa- doğal seleksiyon sürecinde işe yaramadığı için eleniyor olmalıdır. Behe'nin 'eksiltilemez fonksiyon' dediği bu gerçek, evrimcileri hayli şaşırtıyor ve

ürkütüyor; çünkü Behe ne klasik evrim karşıtları gibi çok eskilere gidip fosillerden delil getirmeye kalkıyor, ne de Batılı 'yaratılışçı'ların yaptığı gibi düşüncelerini

evrenden kopuk, eşyadan ayrık olarak öne sürüyor. Behe 'şimdi ve burada' gördüklerinden hareketle evrimin rastgele-liğine karşı duruyor.

Dr. Behe, Darwin'in evrim teorisinin bir haricî yakıştırmadan ibaret olduğunu, hayatın aslını ve özünü kaçırarak biçimlendiğini anlatırken bilgisayar örneğini veriyor. "Birçok bilgisayar kullanıcısı için bilgisayar dış kasasından ibarettir. Çoğu insan, kasanın içinde ne olup bittiğine, işlemlerin nasıl sürdüğüne kafa yormaz. Aynı şekilde Darwin de, hayatı hep dışarıdan bir kasadan seyredegeldi. Sadece gördüklerinden yola çıkarak, hayatın oluşumuna kendince bir senaryo çizdi. Kasanın dışından, bazı şeylerin rastgele olabileceği, uzun zaman içinde şans eseri gelişebileceği izlenimine izin veren bir görüntü çıkarsadı. Ancak kasanın içinde olup bitenler kesin hesap ve kasıtlı tasarım işidir. Kasanın dışarıdan görünen fonksiyonu, kasanın içindeki eksiltilemez karmaşıklığa bağlıdır. Dış görüntüsü ne olursa olsun, kasanın içi tamamlanmış durumdadır; çünkü bilgisayarın birazı ya da az eksiği fonksiyon görmez."

İşte hücrenin içyapısı ve moleküler fonksiyonları 'kasanın içi' ya da Behe'nin kitabının başlığında öne çıkardığı ismiyle Darwin'in henüz açmadığı 'kara kutu'ydu. 'Kara kutu' açıldığında, hiçbir şeyin Danvin'in gördüğü gibi olmadığı ve olamayacağı rahatlıkla anlaşılacaktı. Behe, olabildiğince anlaşılır bir dille, 'eksiltilemez karmaşa' dediği hücre bütünlüğünü mütevazı bir fare kapanı örneğiyle anlatıyor:

"Fare kapanının işlevi fare yakalamaktır ve fare kapanı birçok ayrı parçadan oluşmaktadır: zemin oluşturmak için tahta bir platform, fareyi yakalama görevini gerçekleştirecek
metal kapan, fareyi yakalamak üzere metal kısmı platformun üzerine kapatacak uçları uzatılmış yay, hafif bir basınç meydana geldiğinde hemen kapanan hassas yakalayıcı ve tuzak çalıştıktan sonra yakalayıcıyı ve kapanı tekrar eski hassas durumuna getirecek bağlantıları tutan metal çubuk."

Sistemin 'eksiltilemez karmaşıklıkta' olup olmadığını anlamanın yolu, bir sistemin işlevi için bütün parçalarının gerekli olup olmadığı sorusudur. Bu

örnekte cevap açıkça 'evet'tir. Eğer fare kapanı dediğimiz şeyi fare tutma fonksiyonuna göre tanımlıyorsak, bir fare kapanı ya tam aksamıyla birlikte vardır ya da hiç yoktur. Bu da, fare kapanının başından bir bütün olarak belirlenmiş olmasını gerektirir.
Şimdi aynısını canlıların alabildiğine karmaşık fonksiyonları için düşünün. Hücrenin hataya tahammül edebilir bir yapısı var mıdır? Bir hücre, meselâ hücre zarı olmaksızın işleyebilir mi? İçindeki fonksiyonlar, meselâ su molekülünün yapısının hatalı ya da eksik duruşuyla tamam olabilir mi? Bu soruların cevabı, açıkça 'hayır'dır. Tıpkı bilgisayar komutu gibi; keskin ve net. 1 ya da 0; ortası yok.
Evrim teorisinin muhakemesini izlersek, bir sistemin zaman içinde kendi kendine gelişmeye açık olması, rastgele değişimlerden yararlanıyor olabilmesi için, gelişiminin herhangi bir aşamasında bir 'işe yarıyor' olması gerekir. Behe'nin 'minimum fonksiyon' dediği bu kural, bırakın son derece karmaşık bir canlıyı, basit bir fare kapanı için bile geçerli değildir. Uygunsuz malzemeyle yapılan bir fare kapanı, bu minimum fonksiyon kriterine uymaz, işe yaramaz; yani fare tutamaz. Fare tutamayan bir malzeme yığını da, kimse tarafından 'fare tutabilir bir fare kapanı' olmak üzere evriltilemez ya da sözüm ona doğal seleksiyonun elinde saklanamaz.

Burada çok ince bir noktaya işaret etmemiz gerek. Mesele, parçaların bir araya gelmesi değildir; parçalar rastgele bir araya geliyor olsa bile, bir aradaîığm bilinçli bir tasarıma konu edilmesi, bir bütünlük iradesinin parçaların yanında hazır olması gerekir. Bunu gösterebilmek için, dünyanın ilk küçük botuna ait motorun tasarlandığını ve pazara sürüldüğünü düşünelim. Motor kusursuzca işlemektedir: Benzini ekonomik olarak yakmakta, bütün gücü yaymakta ve pervaneyi hareket ettirmektedir. Ama pervane saatte sadece bir devir yapmaktadır. Bu etkileyici bir teknolojik beceridir, ancak benzini pervanenin yakınında bir yerde, bir teneke kutu içerisinde yakmak motoru çalıştırmak için yeterli olmayacaktır. Sorun motor ile benzinin yan yana durmasıyla bitmiyor. Motor ve benzinin anlamlı bir tasarım niyetiyle bütünleşmesi gerekiyor, îşte indirgemeci bilim anlayışının bütünü parçalara ayı-ra ayıra göremediği ya da gözden kaçırdığı gerçek budur. Bütünleme niyeti, bir amaç etrafında tasarlama iradesi, ancak parçaların fonksiyon bütünlüğünü görmek üzere baktığınızda fark edilebilir.
Bu noktada, motor minimum bir fonksiyon görmektedir. Ancak minimum da olsa bir fonksiyonun varlığından, ancak motor ile benzin arasında

anlamlı bir ilişkinin tasarlanması koşuluyla söz edebiliyoruz. Zaman içinde maddenin rastgele etkileşiminden farklı olan, işte bu ilişkilendirmedir. Bu kasıt-lı ilişkilendirme maddeyi aşan ve maddeyi bağlayan bir yönelimdir; ya başından vardır ya da hiç yoktur. Motor örneğinde, motoru 'motor olmak üzere' tanımlayan bu ilişkilendirmedir. Yoksa, bir motoru meydana getiren birbirinden habersiz ve bağımsız parçalar, üzerlerinden ne kadar süre geçerse

geçsin, ne kadar çok şanslı mutasyona maruz kalırlarsa kalsınlar 'motor olmak üzere' yönelemezler. Tam da burada, 'evrim' fikrinin devreye girip motorun zaman içinde geliştiği; daha güçlü, daha ekonomik, daha hızlı, daha sessiz motorların bu motorun ardından geldiği söylenebilirdi. Ancak, bir 'motor' yapma fikri, başından belirlenmiş olmalıdır, bu belirleniş zamandan bağımsız olarak gerçekleşir. Eğer 'motor yapma' iradesi başından var olmasaydı, benzinin yanışı ile motorun mekanizması arasında bir irtibat kurulmazdı; benzin yine yanabilirdi ama motor bir işe yaramazdı. Benzinin yanmasını ve motorun hareketini anlamlı ve fonksiyonel kılan işte bu 'bütünleme' ve 'ilişkilendirme' iradesidir.
Şimdi baştaki sorulara dönebiliriz: Bir göz de, en az bir fare kapanı kadar, en az bir uçak kadar, bütün aksamıyla tamam olduğunda iş görür. Yarım ya da eksik haldeyken, rastgele ve zamanla tamam olan bir şey yoktur hayatta. Öyleyse evrimin, doğal seleksiyon ve mutasyon gibi rastgele mutas-yonlar ve deneme yanılmalar üzerine kurduğu senaryoda rol alacak herhangi bir canlı yoktur. Hayat için 'ya hep ya hiç' kuralı geçerlidir. Hayat, baştan bellidir; yaşamanın karmaşık fonksiyonları bir defalığına ve net olarak belirlenmiştir. Madde üzerinde hayattan yana kasıtlı bir yönlendirme yapılmıştır. 'Ya hep ya hiç' seçeneklerinden birincisi seçilmiş ve hayat 'hep'ten ve 'tamam' olarak var edilmiştir.
Allah'tan hayat 'hep' var edilmiş de, şimdi, burada, güzel ve eksiksiz bir hayatın orta yerinde, nefes nefese hayatın nasıl başladığını tartışıyoruz. 'Hiç' seçeneği gerçekleşseydi, şimdi hayatta olmayan evrimcilerle, hiç yürümeyen bir hayatı tartışmak hayli sıkıcı olurdu!
Ve Işık Yırtıldığında...
Kendinizi alabildiğine geniş ve uzun beyaz bir sayfa üzerinde gezinen minicik ancak bilinçli bir canlı olarak farz edin. Sayfanın üzerinde yaşıyor olduğunuz için sadece sayfanın boyutlarını biliyorsunuz. Yani, en fazla iki

boyutu algılayabiliyorsunuz. Kâğıdın enini ve boyunu biliyorsunuz. Kâğıdın yüzeyine dik duran ve kâğıdın yüzeyinin dışındaki üçüncü boyuta aşina değilsiniz. Oysa, yaşadığınız ve aşina olduğunuz iki boyutun dışındaki bir üçüncü boyut daha vardır. Üçüncü boyutta yaşayan biri sizin gezindiğiniz her noktaya dilediği mesafeden müdahalede bulunabilir. Örneğin elindeki kalemle, kâğıdın her noktasına dilediği biçimde ulaşabilir ve sizin gezindiğiniz her noktaya yazılar yazabilir. Ancak siz gezindiğiniz sayfanın yüzeyine üçüncü boyuttan yapılan müdahaleleri bulunduğunuz iki boyut içinde yorumlayabilirsiniz. Örneğin sayfa üzerinde sağdan sola doğru yürüyorsanız, üçüncü boyuttan uzanan kalemin yazdığı harfleri ya da kelimeleri bir sıraya koyarsınız. Diyelim ki, kalem "Ağaçlar meyve veriyor"

cümlesini yazıyor. Siz önce 'ağaçlar' kelimesini görürsünüz, sonra 'meyve' kelimesini algılarsınız. Sizin yaşadığınız iki boyutta, 'ağaçlar' 'meyve'den önce gelir, 'meyve' 'ağaçlar'dan sonra gelir. Kalemin ucundaki yazıyı gören ancak kalemin kendisini görmeyen biri olarak, gezindiğiniz bu sayfa üzerinde olup bitenleri yorumlamaya kalkarsınız. Sayfa içinde gezindikçe benzer her cümlede 'ağaçlar'm önce, 'meyve'nin ise sonra geldiğini görürsünüz. Buna göre, 'meyve' kelimesinin sayfa üzerinde yazılması için, önce 'ağaçlar'in yazılması gerektiğini düşünürsünüz. Çünkü her defasında böyle gördünüz. Buradan yola çıkarak, 'ağaçlar' yazılmadan, 'meyve' yazılamayacağı sonucuna varırsınız. "O halde," dersiniz, "ağaçlar meyvenin sebebidir." Meyveyi yapan ağaç olmalıdır size göre.

Oysa, siz zavallı iki boyutunuzda bu sonuca varırken, üçüncü boyutun farkında olan biri, tebessüm ederek, bulunduğunuz sayfaya 'ağaç' ve 'meyve' kelimelerini yazan kalemin ya da kalem sahibinin dilerse 'meyve'yi 'ağaç'tan önce yazabileceğini söyler. Bu kalem sahibi sırf gramere uysun diye, önce 'ağaçlar'ı, sonra 'meyve'yi yazar. Doğrusu, 'ağaçlar' kelimesini önceden yazmış olması, sonradan 'meyve' kelimesini yazmasını kolaylaştırıyor değildir; 'ağaçlar'ı da, 'meyve'yi de ayrı ayrı ve özel olarak yazar. Sırf sizin hatırınız için iki kelimeyi 'birlikte' ve 'birbirinin ardı sıra' yazıyordun Aslında kalem sahibi, sizin yaşadığınız iki boyutun her noktasına eşit mesafededir ve her noktaya dilediği anda erişir ve müdahale eder. Böyle düşününce çok net olarak, her defasında önceden gördüğünüz ve adına 'sebep' dediğiniz kelimelerin, her defasında sonradan gördüğünüz ve adına 'sonuç' dediğiniz

167

kelimelerin yazılışına kendiliğinden bir katkısının olmadığını görebilirsiniz. Bulunduğunuz sayfada sebep ve sonuç olarak algıladığınız kelimeler vardır ama sebeplerin sonuçlar üzerinde hiçbir etkisi yoktur, sadece gramer gereği sebepler sonuçlardan önce gelir.

Diyelim ki, bir gün bulunduğunuz sayfa ortasından bir yerden delindi ya da sayfa üzerinde incecik bir kıvrılma oldu. O gün, bu sayfa üzerinde olup bitenlerin hiç de zannedildiği gibi olmadığını dehşetle kavramaya başlarsınız. Meğerse hiçbir şey bulunduğunuz düz iki boyuttan ibaret değilmiş, öncelik ve sonralık gibi kavramlar sırf sayfanın devamlılığından kaynaklanıyormuş! Sayfa kendi üzerine katlanabiliyorsa, 'sonra' bildiğiniz bir şeyin 'önceden de önceye' gelebildiğini görebilirsiniz. Sayfa delinebiliyorsa, her zaman kolayca ulaşabildiğiniz iki nokta arasındaki mesafenin, yani size göre iki ân arasındaki mesafenin, meselâ sebep ile sonuç bildiğiniz iki kelime arasındaki aralığın, kendi kudretinizle aşılabilir olmadığını görebilirsiniz. Sebep-sonuç arası sonsuzdur ve sonuç sebepten önce gerçekleşebilir.

Şimdi, biz dört boyutta (üç mekân boyutu+bir zaman boyutu) yaşayan insanlar olarak, alışageldiğimiz önceler ve sonralar üzerine hükümler kurmuşuz. Yeryüzünde ağaçlar meyvelerden önce yazıhyordur ve bize göre ağaç meyvenin sebebidir. "Meyveyi ağaç yapıyor olmalıdır!" "....çünkü ağaç olmazsa meyve olmaz!" Bütün hükümlerimiz önce ve sonra kavramlarına bağlıdır. Doğrudur; yeryüzü sayfasında önce 'ağaçlar'ı görürüz, sonra 'meyveleri' görürüz. Ama sadece görürüz. Görmek ise ışığın gözümüze ulaşma hızıyla sınırlıdır; tıpkı sayfanın iki boyutuna mahkûm olmuş bir canlı gibiyizdir bu durumda.

168

Ağacı önceden görmek, meyveyi sonradan görmek bizim dört boyuttaki k'sıtlılığımıza bağlıdır. O da, sayfanın eni boyu gibi, ışığın bize ulaşma hızına bağlıdır.

Işık hızı, içinde sırayla geziniyor olduğumuz sayfanın kâğıdına benziyor. Bugünlerde kâğıdın delindiğini ya da katlandığını duyuyoruz. Işık hızının gerçekten aşılmış ya da aşılmamış olması değil sorunumuz. Işık hızının, ne kadar hızlı olursa olsun 'sınırlı' olmasını sorun etmeliyiz. Sınırlılık, bizi bağlıyor ve öncelik'Sonralık hükümlerimizin, dolayısıyla sebep-sonuç ilişkilerine dair yorumlarımızın geçici ve deneyimlerimize bağımlı olduğunu gösteriyor. Geçici olmayan ve gördüklerimizden ötede olan

gerçek ise, bildiğimizden başka... Sebepleri bu kâinat sayfasına zaman içinde sonuçlardan önce yazan, zamanın dışındadır. Ve sebepleri sonuçları yapsınlar diye değil, sırf şimdilik kuralı öyle koyduğu için önceden yazmaktadır. Sonuç sebepten önce de yazılabilirdi. Ve aslında sonuçlar sebepsiz de yazılabilir. Şimdi gördüklerimiz, göreceklerimizin hepsi değil yani!
Hele bir ışıktan kâğıdımız yırtılıversin de!
Gene Sevdalandık
İnsan her zaman bir sabite arar. Bir kalıcılık peşinde koşar. Tutunacak bir dal, dayanacak bir âsâ, sığınacak bir kale arar. 'Garanti', 'emniyet', 'güvence', 'sigorta', 'teminat' kelimeleri ne kadar da hoş gelir insanın kulağına; ne kadar da ra-hatlatıcıdır. 'Değişken' olana, 'kararsız' ve 'güvenilmez' olana bel bağlamaz. 'Risk'ten uzak durmak ister insan, 'tereddüt' rahatsız eder, 'belâ', 'badire', 'afet', 'musibet' ürkütür, korkutur, acı verir, azap verir.
İnsan, başına buyruk da olmak ister. Birine muhtaç olmak, birinden yardım istemek, birine dayanmak ve birine sığınmak yoktur uzun vadeli planlarında. Kendi ayakları üzerinde durmak ister, kendi kendine yeter olmak ister.
İnsan, sonlu bir zamana razı değildir. Süreklilik ister, beka peşindedir. Devamlı var olmak ister. Sınırlı yaşamaya alışkın değildir, sınırlandırılmış zamanlarda mutlu olamaz. Sonu gelmeyen, nihayeti olmayan, sınırları olmayan, limitsiz bir hayat arzu eder.

İnsan kalbi geçici sevdalarla yetinmez, sınırlı aşklara yanaşmaz. Sevdiği her şeyi önce sonsuz zamanlarda varsayarak severek. Bağlandığı her şeyi hiç gitmeyecekmiş gibi, hiç bitmeyecekmiş gibi sever.
însan, önce ve sadece bu sonsuzluk refleksini dile getirir. Ardına düştüğü her emelin ucunda sonsuzluk aşkı vardır. Kalbinde taşıdığı her hayalin sonu sınırsızlık hevesine dayanır. İdealler, ümitler, arayışlar, telaşlar, hayaller, hep bir 'aşk-ı be-kâ’nın gölgesidir.
Genç bir delikanlının mutlu bir yuva hayalinde beka aşkı saklıdır. Birçok kişinin paylaştığı emeklilik rüyaları beka aşkı admadır. Sevdiğimize 'bir daha görüşmek üzere' veda etmek 'bir daha görüşmemek üzere' değil!- süreklilik sevda -sındandır. Her yaşadığımız günün bir yarını vardır. Yarını olmayan güne, akşamları geri dönmeyen güne asla razı olamayız; çünkü

hep sonsuzluk arzusundayız. Herkesin 'ardı sıra bir şeyler bırakma' kaygısı, sonsuzca yaşama isteğinin dışa vurumudur. Unutulmayacak bir isim yapma telaşı, bütün zamanlarda varolma tutkusundandır. Heykeller, anılar, fotoğraflar, hatıra eşyalar, nostaljiler gelip geçen şeyleri dondurma sancısidir, zamanı durdurup sonsuzlaştırma girişimidir.
Gelin görün ki, sonsuzluk sevdamız, yeryüzündeki gerçeğimiz ile çelişir. Yeryüzünde sabitleyebileceğimiz bir şey yoktur görünürde. Sabitlediklerimiz vardır gerçi; ancak onlar da nihayet yıkılır, dağılır, çözülür şeylerdir. Belki biraz daha dayanıklı, belki biraz daha kalıcı gibi dururlar; ancak onlar kalsa bile biz gidiciyizdir, geçiciyizdir. Herhalükârda, bel bağladıklarımız ile aramızda kapanmaz mesafeler vardır. Kendimize sığmak ve dayanak eylediklerimiz sonsuz uçurumlar ardındadır.
Ünlü romancı D.H. Lawrence, "hiçbir şey için 'bu benimdir' deme!" diye uyarmıştı yıllar öncesinden. Sadece, "bu benim yanımdadır" dememize izin vermişti. Gerçekten de, varlığımızı zenginleştiren, yaşayışımızı derinleştiren ne varsa, hepsi zamanın akıcılığı içinde çürümeye, eskimeye, yitmeye mahkûmdur. Şu andaki hali ne olursa olsun, üzerinde her zaman bir fanilik, geçicilik damgası taşır eşya ve insan. Buna göre, aslında hiç kimsenin "ben gencim" deme hakkı da yok gibidir; doğrusu, bulunduğu gün içinde 'ihtiyar' diye tarif ettiklerinden biraz geç doğmuş olmasına borçludur gençliğini. Ne kadar genç olursa olsun, bir başka zamanın ihtiyarıdır her genç.
Zaman bir ırmak gibi herkesi kucağına almış akıyor. Kimileri bu nehrin genç sularında, kimileri ihtiyar sularında duruyor olabilir. Nehrin hangi sularında olduğumuz çok da önemli değildir; önemli olan herkesin bu nehrin içinde olduğu gerçeğidir. Hiç kimse nehrin kıyısına çıkıp kendi gençliğini sa-bitleyemez, hiç kimse nehrin akışına direnip geri duramaz.
Ancak, yeryüzündeki varlığımızın bu derin çelişkisi, bir arayışın dürtüsü olmalıdır. Her çağda, ne idüğü belirsiz 'ebedi gençlik iksiri' peşine düşen insanın, sonsuz sevdaların izini süren insanın, yeryüzünde bulduklarının hiçbiri asıl aradığı değildir. Öyleyse ya bulduğuna kanmalıdır ya da gerçekten kanacağı şeyi aramalıdır.
Şu meşhur gen haritası da, hemen kanılası şeylerden birine benziyor. Ateşin bulunmasıyla, tekerleğin keşfiyle denk tutulan ihtişamlı bir devrim niteliği taşıyor insanın gen haritası. İnsanın aya basmasından daha anlamlı ve daha işe yarar görünüyor. Şimdilerde "Bundan böyle..." diye başlayan bir dizi

sonsuzluk müjdesi duyabilirsiniz. 'Daha uzun yaşamak', 'daha rahat yaşamak' adına dillendiriliyor müjdelerin hemen hepsi. Dünyada kalmamıza, hayata doymamıza engel olan ne kadar kötü ve beklenmedik şey varsa, meselâ kanser, kalp hastalığı, şişmanlık, felç vesaire hesaptan düşülüyor. Geriye ilk bakışta yine sınırsız, yine sonsuz, yine eksiksiz bir hayat kalıyor gibi. Sanki sonsuz yaşamayı gerçekleştiriyormuşuz gibi...

Oysa, insan ömrü ne kadar uzatılırsa uzatılsın, sonunda bir sınıra dayanıyor. Ortalama ömrün uzamasıyla birlikte doğabilecek sosyal ve ekonomik olumsuzlukları bir yana bıraksak bile, insanın yeryüzündeki sınırlılığı sorunu, ömrün uzamasıyla çözümlenmiş olmuyor. Yaşama zamanının genişlemesi, geçmiş ve gelecek algılarını şimdiki zamana taşıyan insan aklının, sonsuzu arzuladığı halde sonlu bir hayat sürme çelişkisini çözemez, en fazla erteleyebilir ya da daha uzun bir süre unutturabilir.

Eğer yeryüzünde bulduğumuz sahte sonsuzluklara kanacak-sak, insan genomu projesi yeni ancak yine sahte bir iksir sunuyor kalbimize. Yok eğer, yeryüzündeki tüm sınırlılıkları ve kısıtlılıkları asıl sonsuzluğa eşik eylemeye niyetliysek, değişen bir şey yok, yine sınırlı bir ömrün içindeyiz, yine sonsuzluk başka diyardadır. Yani, bulduğumuz aradığımız değildir!

Her şey, kendi yerinde kusursuz, tamamladığı bütün içinde mükemmeldir.

İlkel olan tek bir şey yoktur. Hiçbir canlı bir öncekinden hareketle, onun üzerine bina ediliyor değildir. Var edilen her şey, tek başına ve ayrıcalıklı olarak yaratılır.

EFSANE 1: "Bütün, parçalardan oluşur"

İnsan vücudunun organlardan, organların dokulardan, dokuların hücrelerden, hücrelerin organellerden, organelle-rin de nihayet moleküllerden ve atomlardan oluştuğunu söylemeye hacet var mı? Atomdan sonrası ise proton, nötron ve elektrondan başlayıp quarklara, leptonlara... enerji bantlarına kadar uzayıp gider. Gerçekten de karşımızda küçükten büyüğe doğru karmaşıklaşan, büyükten küçüğe doğru sadeleşen bir parça-bütün hiyerarşisi vardır. "Bunda ne bityeniği var?" diyeceksiniz. Elbette ki buraya kadar her şey normal; sorun bundan sonra başlıyor.

Sorun, bilimin bir şeyi anlamaya ya da 'tammlama'ya çalışmasıyla ortaya çıkıyor. İşte burada bir 'şey'in parçalarını öğrenmekle, parçalarına isim koymakla o şeyi kavradığımızı, anladığımızı, anlamlandırdığımızı, tanımladığımızı sanırız. Modern bilime göre bir şeyi anlamanın yolu, onu parçalarına indirgemektir. Bu yüzden bilim çok sıklıkla bir bütünü anlamlandırma yolunda, giderek küçülen parçalara odaklanır.

Bu arada parçaları bütünden kopararak yalnızlaştırır, tekilleş-tirir, güdükleştirir. Böylece bizi hem parçayı bütün içinde anlamlandırmaktan, hem de bütünü bütün olarak görmekten uzaklaştırır. Aslında bir bütünün parçalardan oluştuğu sadece bir tasvirdir, yani olanı resmetmektir; bütünü anlamak ve tanımlamak ise resmini çıkarmaktan başka ve fazla bir iştir. Çünkü bütün diye algıladığımız şey, parçaların toplamından fazla ve başka bir şeydir. Örneğin, çok zarif kıvrımlarla kıyı-ya yanaşan bir deniz dalgasının nihayet su taneciklerinden ibaret olduğunu söylemek, teknik olarak doğru olabilir; ama estetik olarak eksiktir, yanlıştır, yanıltıcıdır. Dalga diye isimlendirdiğimiz 'şey,' bütün su taneciklerinin toplamından öte bir şeydir, yeni ve kasıtlı bir inşadır, bu yeni şey su taneciklerinin özelliklerine indirgenemez, onları toplayarak tanımla-namaz, açıklanamaz. Aynı şekilde, azıcık sanat ve estetik gö-rüşü olan hiç kimse, bir gülde saklı güzelliği çözümlemek için gülün yapraklarını yolmayı düşünmez. Binlerce gül yaprağını toplasanız, tek bir tomurcuktaki zarafeti ve estetiği ortaya çıkaramazsınız.

Ne garip ki, bilimsel çalışmalar, her defasında bölerek, parçalara ayırarak, dilimleyerek bütüne dair çıkarımlar yap-maya eğilimlidir. Örneğin suyun iki hidrojen ve bir oksijenden ibaret olduğunu keşfetmek, suyu anlamak ve anlamlandırmak için yeterli görünür. Pekâlâ bilinir ki, su, hidrojen ve oksijenin özelliklerinden (yamalık ve yakıcılık) fazla ve başka bir şeydir, yeni bir bütündür, kendi parçalarından ötede gerçekleşmiş ayrı bir şeydir.

Bilimin bu indirgemeci yaklaşımı, özellikle tıpta öylesine yaralayıcıdır ki, modern hekimler insan vücudundaki

parçalarla ilgilenirken çoğu zaman insanı, yani tek başına parçalarının toplamından fazla ve ayrı bir bütün olan insanı gözden kaçırırlar. "Bütün parçalardan oluşur" sözü kulağımıza ilk duyuşta hoş gelebilir, ama parçaların kendi başlarına bütün edemeyeceği gerçeğini unutturabilir. Siz şimdi okuduğunuz bu yazıyı kelimelere ve harflere bölerek anladığınızı söyleyebilir misiniz? Ümidim o ki, tam da bu satırda bu yazıyı oluşturan kelimelerden ve harflerden öte, başka, ayrı, yeni bir anlam bütününü anlayacaksınız. Öyleyse eşyayı 'okur'ken de, parçaların yetmediğini düşünmeliyiz.

EFSANE 2: ' Bazı şeyler çok gelişmiştir, tazı şeyler ilkeldir"

Bütünü parçalara indirgemek, sadece bütüne değil, parça' lara da haksızlık etmeye neden olur. Bütün içindeki parçaya odaklanan bilim adamı, çok geçmeden o parçanın bütün içindeki konumunu fark etmez hale gelir. Böylece bütünü parçalarken, parçayı da yalnızlaştırır, yabancılaştırır. Yalnız-laşan parça, daha sonra insafsız bir sınıflamaya konu olur; parça, bütün içindeki önemine ve önceliğine göre değil de, kendi başına ne kadar becerikli olduğuna göre nitelendirilir. Örneğin bir ev için tavan lambası da, kapı da birbiriyle kı-yaslanamaz önem ve önceliğe sahiptir. Kapı, ışık yaymadığı ve elektriksel özellikler göstermediği için ampule göre 'ilkel' ya da 'az gelişmiş' diye nitelendirilemez. Ampul de, ahşap yerine camdan oluştuğu için, kapıya kıyasla 'çok gelişmiş' sayılamaz. Ancak, bu iki şeyin bir bütün olan evin içinde yer ve görev aldıklarını unutur yahut göz ardı ederseniz, ahşap bir kapıyı elektronik özelliklere sahip tavan lambasından 'geri,' 'az gelişmiş' ya da 'ilkel' görmeye başlarsınız.
180
Aynı şekilde modern bilim de toprakta gözenekleriyle ne-fes alıp veren ve beslenen bir solucanı, her an sayısız bilgi akışını sağlayan bir insan beyni hücresine kıyasla 'ilkel' ve 'az gelişmiş' diye tanımlamaya eğilimlidir. Bu sıralamaya öylesine alışmışızdır ki, insan beyni hücresinin bir zamanlar solucan gibi 'ilkel' olduğu uydurma bir geçmiş ile solucanın bir insan beyni hücresi gibi 'gelişmiş' olabileceği ısmarlama bir gelecek arasında gidip geliriz. Sanki şimdiki zamanda mükemmel olan bir şey yoktur; şu an her şey bir deneme-yanıl-ma çalkantısı içinde salınmaktadır. Sanki her şey şu an bir eğreti form ve fonksiyon içine rastgele düşüvermiştir. Sanki her şey rastgele bir geçmişten başıboş bir geleceğe doğru sürüklenmektedir. 'Şimdi ve burada' tamam olan bir şey yoktur; eğreti bir dünyada, serseri ve amaçsız formlar arasında yaşayıp durmaktayız. Biraz derinlemesine düşününce, her an duyageldiğimiz 'ilkel'"gelişmiş' gibi basit nitelemeler, bizi eşyanın ite kaka biçimlendiği, deneye yanıla kusursuzlaştığı bir zaman-mekânın ortasına yerleştirir. Bu bakış, şu an en mükemmel denebilecek niteliklere sahip bir şeyi, kusurlu ve rastgele bir geçmişle malul ettiği gibi, içinde bulunduğu bütünde mükemmel bir görevi tamamlayan sade bir şeyi de ilkelliğe yuvarlar.
Baştaki örneğimizi tekrar bütün içinde ele alırsak, bir solucanın toprakta yaşama konusunda 'mükemmel' olduğunu, bir beyin hücresinin de insan vücudunda bilgi transferi işinde 'mükemmel' olduğunu anlamakta gecikmeyiz. Solucan da, beyin hücresi de yer aldıkları bütün içinde

mükemmeldir, eksiksizdir, kusursuzdur. Bir solucanın insan beyni için 'ilkel' olduğunu düşünen, bir beyin hücresinin de toprakta yaşama

konusunda 'ilkel' kalabileceğini düşünmelidir. Öyleyse her şey kendi yerinde kusursuz, tamamladığı bütün içinde mükemmeldir; ilkel olan bir şey yoktur.
Solucan da, insan beyni hücresi de, kendi parçalarından her defasında 'yeni' olarak inşa edilir. İnsan beyninin solucana 'fark atacak' daha eski bir geçmişi yoktur, ikisi de 'şimdi' ve 'burada' gerçekleşmektedir.
EFSANE 3: "Mutlaka bölünmez bir parçacık vardır"
Tam burada Einstein'ın ünlü sözünü hatırlayalım: "Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, bir önyargıyı parçalamak atomu par-çakmaktan daha zor." Einstein'ın atomu parçalamanın kolaylaştığını ima etmek niyetiyle söylediği bu söz, belki Einstein'ın da fark etmediği bir çelişki saklar içinde. Bir önyargıdan daha kolay parçalandığı söylenen 'atom' da aslında binlerce yıllık bir önyargıdır. Latince 'bölünemez' (a-tommy) anlamına gelen atom kelimesi, maddenin bölünmez, yok olmaz, değişmez, eskimez bir 'temel taşı'na dayandığı kabulünün ürünüdür. Bu yüzden Aristo gibi filozoflar, binlerce yıl önceden, bildiğimiz anlamda atomu keşfetmedikleri halde, bir 'atom'un yani bölünmez parçacığın olması gerektiği söyleyegelmişler-dir. Sonunda bu 'bölünmez' nitelemesini hak eden parça, yani atom tanımlanmış; ama onun da parçalanabilir, değişebilir, bölünebilir olduğu hem teorik olarak, hem de bilfiil deneylerle parçalanmak suretiyle görülmüştür. Ne var ki atomun da parçalanabilir olduğu gerçeği, atom sözcüğünün sembolleştir-diği bölünmez temel parçacık arayışını durdurmamış; atomun

da altında yine, yeni 'sabit' ve 'bölünmez* parçacıklar arayışına devam edilmiştir. Modern fiziğin 'sabite' arayışında geldiği nokta, sabite arayıcıları için hüsranla sonuçlanacağa benziyor. Çünkü her defasında 'sabit' ve 'bölünmez' olması umulan şey un ufak olup parçalanıyor, onun da 'temel taşı' olacak kararlılığa sahip olmadığı görülüyor.
Sonu ne olursa olsun 'sabite' arama fikri, bölünmez, nihaî temel taş arama ihtiyacı ilginçtir. Bu arayış, kâinatın yaratılma ve var edilme gibi kendi dışında bir eyleme konu olması ihtimaline karşı bir tür kapanmanın, yaratılış fikrine karşı bir direncin ifadesidir. Çünkü 'bölünmez' olan

zamandan etkilenmez, 'sabit' olan bir inşaya konu olmaz; o sadece vardır, bir başlangıcı olması gerekmediği gibi, sonu da yoktur! 'Bölünmez' olan, açık ifadeyle, bizim ancak kâinatın Yaratıcısına atfedebileceğimiz ilâhî özelliklere sahiptir; ezelîdir, ebedîdir, yok edilemez ve varlığı için başkasına muhtaç değildir!
Bölünmez temel parçacık fikri sayesinde bilimsel görüş, evrimci zaman anlayışıyla, rastgeleliklerin yeterince zaman bularak gerçekleştiği çok geniş ve uzun zaman anlayışını ezele ve ebede kadar uzatacak 'sabit' bir dayanak da bulmuş olur. Öteden beri zaten varolan temel taşların rastgele 'oynaşmasıyla,' kendiliğinden 'kaynaşmasıyla' ortaya çıkan bir varoluşla karşı karşıyayızdır artık. Kâinat kendi kendine yetmektedir; her şey çözülse ve dağılsa bile yeterince zaman verildiğinde 'sabit' ve 'bölünmez' parçacıklar üzerinde her nasılsa yeniden kurulabilir, organize olur. İlla da bir 'tanrı' gerekse bile, bu tanrı 'temel taşları' hazır bulmuş ve kâinatı bu temel taşların ezelî ve ebedî özelliklerinden yararlanarak kurmuştur. Ya da, en fazlası, bu taşlar üzerinden sürekli 'zar atıp' rastgele oluşlara izin vermektedir(!)

Oysa gerçekte, kâinatın derininde, atomun dibinde zaten varolagelen bir temel parçacık olmadığını kavradığımızda, bir Tanrı'ya sınırlı bir kudret vermekte sakınca görmeyenler ürpertici bir boşluk içinde kalırlar. Alışageldikleri ve hep arayıp durdukları 'sabite' yitiverir, varoluşu maddeye bağlayan 'temel'leri yıkıhverir, kâinatı ezelî ve ebedî görmek isteyen hevesleri parçalanıverir, varoluşun kendi kendineliğini ve kendi başınalığmı gösteren dayanakları yıkılır, eşyanın kendine yeter olduğu direnci çözülür. Onlara göre temeli olmayan bir kâinat, sabitesi olmayan bir varoluş sınırlı bir zamanda sınırlı bir iş görmesine ihtimal verdikleri muhayyel 'tanrı'nın bile üstesinden gelemeyeceği bir şeydir.
Tanrısal özellikler bahşettikleri maddeye olan dayanaklarını, en fazla sembolik varlığına ihtimal verdikleri, sınırlı bir iş buyurdukları muhayyel 'tanrı'dan, her şeyi her an yeniden yaratan sınırsızca hükmeden hakikî 'Yaratıcı'ya devretmeleri hayli ürkütücüdür. Maddenin bir Yaratıcıya atfedilebilecek sınırsız, sonsuz özelliklere sahip olmasında sakınca görmezken, tüm bu özelliklerin tek bir Yaratıcıya verilmesinin ağır bir sorumluluk duygusu doğuracağını bilirler.
Sonuç olarak 'atom' önyargısı ya da 'sabite' arayışı bir ezelî ve ebedî Yaratıcı ihtiyacından kaynaklanır, ama kasden maddeye takılıp kalır. Eğer

bir 'bölünmez' varsa, bir 'tan-rı'nın varlığı kabul edilse bile, 'bölünmez' olan "onun elinden kurtarılmış" olur, geriye kalan "bu tanrının seyretmekle yetineceği(!)" bir rastgelelik oyunu olur. Efsanenin fonksiyonu ise burada başlar. Kendi başına ve boşlukta işleyen bir kâinat kimseye kendi fonksiyonunu ve yerini tanımlama ihtiyacı yüklemez; oyunda oynaşta yaşayıp gideriz.

EKSAIVE 4: Zaman nep ileriye doğru asar'

Bilimsel bakış, şimdi olanı kavrarken ona mutlaka uzunca bir tarih biçer. Bu mutlaka gereklidir; yoksa şimdi ve burada gerçekleşen şeyler hakkında ideolojik çalışmalar yapmak mümkün olmaz.

Bu bakışta, şu anda gördüğümüz şey, zaman içinde daha az gelişmiş bir başka şeyden evrimleşmiş ve ileride çok gelişmiş başka bir şey olmak üzere evrimleşmektedir. Böyle bakınca, 'şimdi ve burada' olan şey gerçek ve somut olmaktan çıkar; 'şimdilik ve buradayken' gördüğümüz bir sis yığınına, gelip geçici, sahte, kararsız bir seraba dönüşür. Burada anahtar kelime 'evrim'dir; ileriye doğru akan zaman kavramı, geriye il-kelleşerek, ileriye doğru gelişerek akan tarih anlayışı, şu anda öne sürülen 'evrim'i inşa etmek üzere tasarlanmıştır. Bu sayede evrimsel bakış her şeyi bir muhayyel tarihin içinde ta-marnlanmamış, eksik kalmış, kusurlu bir kimliğe büründürür. Bu tarihin 'öncesi' o şeyin imkânsızlıklar içinde deneme yanılmayla meydana gelmesine izin verecek kadar uzundur.

'Sonrası' da o şeyin şu andaki halinin 'çok ilkel' kalmasını sağlayacak hayalî mükemmelleşmelere imkân verecek kadar bitimsizdir. Bir diğer ifadeyle, evrimleşme şu anda varolanı geçmişte tesadüflerin eline verip, gelecekte de yine tesadüflerin elinde belirsiz bir ideale emanet ederken, 'şimdi ve burada' olana karşı bir tür 'körleşme' imal eder. Şu anda varolanı 'şimdilik ve buradayken böyle' gibi bir nitelemeyle eğreti-leştiren bu bakış, doğrusal bir zaman öngörür. Bu zamanın geçmişe ve geleceğe sonsuzca uzadığını varsayar ve doğrusal zamanın bir sonrasının, bir öncekinden kaçınılmaz olarak 'ileri' olduğunu öne sürer. 'Şimdi ve burada' olan, bu bakış açısına göre asıl değildir, gerçekleşmemiştir, üzerinde düşünmeye değmez.

İşte bu yüzden 'evrim' anlayışını Darwin'le eşleştirip Dar-win'in argümanları içinde kalarak reddetmeye çalışmak, paradoksal biçimde, Darwin'i haksız çıkarsa bile, Darwin'den önce varolan ve halen süregelen bu evrimci zaman anlayışını doğrulamak, onaylamak anlamına gelebilir. Danvin'in evrim teorisiyle yaptığı, söz konusu ilerleyen zaman anlayışını biyolojiye adapte

ederek, daha gözle görülür, elle tutulur hale getirmek olmuştur. Sözgelimi, Danvin A canlısının zaman içinde C canlısına evrimleştiğini söyler. Bunu ispatlamak için de bir B canlısını ya da B canlısı fosilini gösterir; öyle ki, bu B canlısı hem A'ya, hem de C'ye benzemek zorundadır. Darwin'in burada 'gördüğü,' A'nın önce B'ye, sonra C'ye doğru evrimleştiğidir. Aslında bu görüntü 'ilerleyen' zaman anlayışının doğrulanmasından ibarettir ve 'görüntü' görülmek istenen şeyi gösterecek biçimde tasarlanmıştır. Gerçekte ortada üç ayrı canlı vardır: A, B ve C. B'nin hem A'ya,

hem de C'ye benzer oluşu, sadece B'nin hem A'ya, hem C'ye benzediğini gösterir. B'nin bir 'ara-form' olup, A'dan C'ye doğru evrilmeyi gösterdiği tezi, bir etiketleme ve yakıştırmadan ibarettir.

İlerleyen zaman anlayışı, A>B>C... şeklinde bir şablon koyar karşımıza. Bu anlayışa göre; hem A, hem B, hem C tamamlanmamış ve eksik şeylerdir. Dolayısıyla hem rastgele ortaya çıkmışlardır, hem de rastgele bir gelişime doğru yuvarlanmaktadırlar. Şu anda varolan 'şimdilik'tir, 'ara-form'dur. 'Gelip-geçici' ve 'tamamlanmamış'tır. Dolayısıyla, B canlısının A ve B arasında bir yerde, 'ara-form' olup olamayacağı tartışmasının içinde yer almak asıl evrimci bakışı kabullenmek anlamına gelir. 'Ara-form,' 'geçiş formu' gibi tabirler daha derin evrimsel anlayışın sonucu ve uzantısıdır; sebebi ve başlangıcı değildir. Sorun, 'ara-form' argümanını çürütmek ya da doğrulamak değil, 'ara-form' anlayışını gerektiren 'ilerleyen zaman' anlayışını fark edip ondan kopmak ve ona karşı durmaktır. Zaman düz uzun bir çizgi içinde bir kesit değildir, sadece 'şimdi'dir, her ân 'yeni'dir, her ânın tarihi özel ve ayrıdır. Buna göre, A, B, C gibi canlılardan söz ediyorsak, bunların zaman içindeki konumlan şu şekilde olabilir: >A
>B >C

Hiçbir canlı bir öncekinden hareketle, onun üzerine bina ediliyor değildir. Her bir canlı, tek başına ve ayrıcalıklı olarak yaratılır.

EFSANE 5: "Sonuç sebepsiz olmaz"

Bu masum önermeye ne itirazımız olabilir? Gerçekten de hiçbir sonuç sebepsiz olmaz; varlık meydanına nedensiz uğrayan hiçbir şey yoktur. Meyve ağaçtan, yağmur buluttan, çocuk anne babadan gelir.

Esasında, böylesine sıkı bir sebep-sonuç ilişkisi olmasaydı, ne bilim mümkün olurdu, ne de kendimizi tutarlı ve anlaşılabilir bir dünyada yaşıyor bulurduk. Bir şeyin nedenini bilmiyor olsaydık, onu nasıl isteyeceğimizi bilemezdik. Sebep-sonuç ilişkisi her zaman her yerde geçerli olmasaydı,

kâinatta elimiz kolumuz bağlı, şaşkın, sürprizlere açık, tutarsız, güvensiz bir hayatımız olurdu. Bu yüzden, meyveyi ağaçtan beklemek, sudan hayat ummak, her bebeğin annesini babasını sormak işe yarar, haklı ve tutarlı bir yaklaşımdır.
İşte aklımıza düşen bilim de bu yaklaşımın tutarlılığıyla gelir ve akıl mihengine vurmayı hiç düşünmediğimiz bir hükmü, bir önermeyi de aklımızın bir kenarına -hatta her kenarına- yerleştirir. O da şudur: Sebep sonucu yapar. Sebebin

sonucu yaptığı önermesi, söz konusu sebebin (meselâ ağacın) sonuçta (meselâ meyvede) varolan tüm özellikleri önceden düşünüp tasarlayarak gerçekleştirdiğini; yani her ağacın her bir meyvesinde varolan ve ihtimal ki bir ziraat fakültesi ve eczacılık fakültesi bünyesinde çalışan yüzlerce insan beyninin henüz listelenmesini dahi bitiremediği anlamlı özellikleri, faydalı içerikleri düşünüp yapıp edebilecek bilgi, kuvvet, seçicilik, yetenek ve tasarım gücüne sahip olduğunu kabullenmeyi içinde saklar. Bu 'saklı kabullenme'yi akıl mihengine vurmak ise pek aklımıza gelmez. Oysa, bu sırada 'bilim' dediğimiz otorite, gözle görülen üzerine gözle görülmez bir hüküm kurmaktadır. Yani, meyvenin ağaçsız olmadığı/olmayacağı gözlemini, "Meyveyi ağaç yapıyor" gibi gözlenemez/gözlenmemiş bir hükme dönüştürmektedir. Görünen, meyvenin ağaç ile birlikte geldiğidir; iki şeyin, yani sebep ve sonucun her zaman birlikte olması, sırf gözümüzün hükmüne kalacaksa, sebep ve sonucun her zaman birlikte geldiğini gösterir, o kadar. Bunun ötesinde görünen bir şey yoktur. Ağacın meyveyi yaptığını gören ise hiç yoktur. Öyleyse, "Sonuç sebepsiz olmaz" hükmü aklımıza düşünce, "Sonucu sebep yapar" hükmünü akıl mihengine vurmalıyız.
Arka kapak yazısı:
İnsan ve yaradılmış olan her şey, her zerresinde akıl almaz bir işlevselliğin ve estetiğin izini taşır. Var edilen her şey evrenin şiirine bir dize yazar. O şiir ki, gözün gördüğünden ötededir; aklın anladığından âlâdır. Ancak o şiir, gözün görmesiyle yeniden yazılır, yeniden yankılanır, aklın anlamasıyla yeni ahenklere bürünür, yeni renklere ayrılır.
Şimdi her birimiz her an yeniden yazılan bu şiiri anlamaya çalışarak, o şiirin içindeki yerimizi bulmaya çabalıyoruz.
Senai Demirci, Elde Var. İnsan'la, bizleri gözümüzün gördüklerinden ötesine tanık olmaya çağırıyor. Can kâsesinin içinde saklı sırlara dokunarak,

bizlere varlığımızı bir kar tanesi yumuşaklığında yeniden hatırlatmaya niyetleniyor.
, var edilendeki eşsiz ahengi ve doyumsuz renkleri hissettiren bir kitap...
Elinizde hep bir insan sıcağı olsun diye....
_____